

अनुक्रमणिका ।

१. श्रीमद्रामभद्रदीक्षितविरचितं वर्णमालास्तोत्रम्....	१
२. श्रीमद्वादिचन्द्रनिर्मितं पवनदूतकाव्यम्	९
३. पण्डरीविह्वलाख्यकविविरचितो दूतीकर्मप्रकाशः	२५
४. श्रीधनदराजकविविरचितं शतकत्रयम्....
(१) शृङ्गारधनदम्	३३
(२) नीतिधनदम्	४९
(३) वैराग्यधनदम्	६४
५. गिरिधरविरचितं गञ्जीफाखेलनम्	८१
६. तैलङ्गव्रजनाथविरचितं मनोदूतम् (सहृदयहृदयाहादना- परनामकम्) (सटीकम्)	८४
७. गोस्वामिजनार्दनभट्टप्रणीत वैराग्यशतकम्	१३१
८. विह्वणकविविरचितं विह्वणकाव्यम्	१४३

काव्यमाला ।

श्रीमद्रामभद्रदीक्षितविरचितं

वर्णमालास्तोत्रम् ।

अन्तः समस्तजगतां यदनुप्रविष्ट-

माचक्षते मणिगणेष्विव सूत्रमार्याः ।

तं केलिकल्पितरघूद्वह रूपमाद्यं

पङ्केरुहाक्षमनिशं शरणं प्रपद्ये ॥ १ ॥

आज्ञायशैलशिखरैकनिकेतनाय

वाल्मीकिवाग्जलनिधिप्रतिविम्बिताय ।

कालाम्बुदाय करुणारसमेदुराय

कसैचिदन्तु मम कार्मुकिणे प्रणामः ॥ २ ॥

इन्दुं प्रसादमवतसयता त्वदीयं

कोपंकरे हुतवहं वहता हरेण ।

शङ्के जगन्नयमनुग्रहनिग्रहाभ्या

सयोज्यते रघुपते समयान्तरेषु ॥ ३ ॥

ईदृग्विधस्त्वमिति वेद न सोऽपि वेद

शक्नोति कं स्थितमवेक्षितुमुत्तमाग्ने ।

श्रोतुं क्षमं न तु दृशेक्षितुमप्यतस्त्वा

सर्वे विदन्तु कथमीश कथं स्तुवन्तु ॥ ४ ॥

गजा पुनाति रघुपुंगव यत्प्रमृता
 यद्रेणुना च पुपुवे यमिनः कलत्रम् ।
 तस्य त्वदङ्घ्रिकमलस्य निषेवया स्यां
 पूतो यथा पुनरघेऽपि तथा प्रसीद ॥ १८ ॥
 घण्टाघन घनितकोटिगरासनं ते
 लुण्टाकमस्तु विपदां मम लोकनाथ ।
 जिहालतां वहति यद्भुजगो रिपूणा-
 मुष्णैरसृग्भिरुदरंभरिणा शरेण ॥ १९ ॥
 प्राङ्मुखोऽसि परेश तथासि तिर्यङ्
 त्रूमः किमन्यदखिला अपि जन्तवोऽसि ।
 एकक्रमेऽपि कति वा भुवि न म्रियन्ते
 मन्दस्य राघव सहस्र ममापराधान् ॥ २० ॥
 चण्डानिलव्यतिकरक्षुभिताम्बुवाह-
 दम्भोलिपातमिव दारुणमन्तकालम् ।
 स्मृत्वापि सभविनमुद्विजते न धन्यो
 लब्ध्वा शरण्यमनरण्यकुलेश्वर त्वाम् ॥ २१ ॥
 छिन्नं निजं कुहनया मृगरूपभाजो
 नेक्तंचरस्य न किमाविरकारि रूपम् ।
 त्वत्पत्रिणापि रघुवीर ममाद्य माया-
 गूढस्वरूपविवृतौ तव कं प्रयासः ॥ २२ ॥
 जन्तो किल त्वदभिधा मणिकर्णिकाया
 कर्णे जपन्हरति कश्चन पञ्चकोशान् ।
 इत्यामनन्ति रघुवीर ततो भवन्तं
 राजाधिराज इति विश्वसिम कथं वा ॥ २३ ॥
 झङ्कारिभृङ्गकमलोपमितं पद ते
 चारुस्तव प्रणयचारणकिन्नरौघम् ।

जानामि राघव जलाशयवासयोग्यं

स्वैरं वसेत्तदधुनैव जलाशये मे ॥ २४ ॥

ज्ञानेन मुक्तिरिति निश्चितमागमज्ञै-

र्ज्ञानं क मे भवतु दुस्त्यजवासनस्य ।

देवाभयं वितर कि त्वसकृत्प्रपत्त्या

मुरानपि सर पुरैव कृता प्रतिज्ञाम् ॥ २५ ॥

दृक्कारमीश भवदीयशरासनस्य

ज्यास्फालनेन जनितं निगमं प्रतीमः ।

तेनैव राघव भवानवगम्यमान-

सास निरस्य सुखमातनुते बुधानाम् ॥ २६ ॥

ठाक्कृत्य मण्डलमखण्डि यदुष्णभानो-

देव त्वदस्तदलितैर्युधि यातुधानैः ।

शङ्के ततस्तव पदं विदल्य वेगा-

तैरद्भुतं प्रतिकृतिर्विदधे वयस्य ॥ २७ ॥

डिम्भस्तथास्मि रघुवीर तथा दयस्व

लभ्यं यथा कुशलवत्वमपि क्षितौ मे ।

किञ्चिन्मनो मयि निधेहि तव क्षतं किं

व्यर्था भवत्वमनस गृणतीः श्रुतिस्त्वाम् ॥ २८ ॥

दृष्ट्वा त्वदीयशसामधुनापि शृण्मः

प्राचेतसस्य फणितं भरताग्रजन्मन् ।

सत्ये यशस्तव शृणोमि मृकण्डसूनो-

र्धाताप्यतो जगति कोऽस्तु भवादृशोऽन्यः ॥ २९ ॥

त्राणं समस्तजगतां तव किं न कार्यं

सा किं न तत्र करणं करणा तदैव

अस्त्यातिफार्यकरणे तव नेति या वा-

स्तुत्या न सा रघुपते भवति श्रुतीनान् ॥ ३० ॥

तत्त्व पदे पदमसीति च धानि देव
 तेषां यदस्म्यभिलषन्नुपलब्धुमर्थान् ।
 सेवे पदद्वयमतो मृदुलं तवादौ
 यद्धारुणोरपि ततो भवदर्थलामः ॥ ३१ ॥
 प्रोथं यदुद्वहसि भूमिवहैकदंष्ट्रं
 विश्वप्रभो विघटिताभ्रघटाः सटा वा ।
 रूपं तदुद्भटमपास्य रुचास्य दिष्ट्या
 त्वं शम्बरारिरपि कैतवशम्बरारिः ॥ ३२ ॥
 दग्ध्वा निशाचरपुरी प्रथितस्तवैको
 भक्तेषु दानवपुरत्रितयं तथान्यः ।
 तस्याशरासुरसमस्य गुणैः प्रभो मे
 पुर्यष्टकप्रगमनेन लभस्व कीर्तिम् ॥ ३३ ॥
 धत्ते शिरासि दश यः सुकरो वधोऽस्य
 किं न त्वया निगमगीत सहस्रमूर्ध्ना ।
 मोहं ममामितपदं यदि देव हन्याः
 कीर्तिस्तदा तव सहस्रपदो बहु स्यात् ॥ ३४ ॥
 नम्रस्य मे भव विभो स्वयमेव नाथो
 नाथो भव त्वमिति चोदयितुं विभेमि ।
 येन स्वसा दशमुखस्य नियोजयन्ती
 नाथो भव त्वमिति नासिकया विहीना ॥ ३५ ॥
 पर्याकुलोऽस्य किल पातकमेव कुर्व-
 न्दीनं ततः करुणया कुरु मामपापम् ।
 कर्तुं रघूद्वह नदीनमपापमुर्व्या
 शक्तस्त्वमित्ययमपैति न लोकवाद ॥ ३६ ॥
 फल्लूनि यद्यपि फल्लानि न लीप्सते मे
 चेत्त. प्रभो तदपि नो भजति प्रकृत्या ।

वर्णमालास्तोत्रम् ।

मूर्त्यन्तरं ब्रजवधूजनमोहनं ते

जानाति फल्गु न फलं भुवि यत्प्रदातुम् ॥ ३७ ॥

बर्हिःशतग्रथितकेशमनर्हवेष-

मादाय गोपवनिताकुचकुङ्कुमाङ्गम् ।

हीणो न राघव भवान्यदतः प्रतीमः

पत्न्या हिया विरहितोऽसि पुरा श्रियेव ॥ ३८ ॥

भद्राय मेऽस्तु तव राघव बोधमुद्रा

विद्रावयन्त्यखिलमान्तरमन्धकारम् ।

मन्त्रस्य ते परिपुनन्ति जगद्यथा य-

डष्टाक्षराण्यपि तथेति विवृण्वतीव ॥ ३९ ॥

मन्दं निधेहि हृदि मे भगवन्तद्व्यां

पाषाणकण्टकसहिष्णु पदाम्बुजं ते ।

अङ्गुष्ठमात्रमथवात्र निधातुमर्ह-

माक्रान्तदुन्दुभितनूकठिनास्थिकूटम् ॥ ४० ॥

यज्ञेन देव तपसा यदनाशकेन

दानेन च द्विजगणैर्विपदिप्यसे त्वम् ।

भाग्येन मेऽजनिमृषा यदिदं यतस्त्वा

चापग्रहात्परमबुध्यत जामदग्न्यः ॥ ४१ ॥

रन्ध्रोज्ज्वलस्तव पुरा रघुवीर देहः

कामप्रदो यदभवत्कमलालयायै ।

चित्रं किमत्र चरणाम्बुजरेणुरेव

कामं ददौ न मुनये किमु गौतमाय ॥ ४२ ॥

लङ्केशवक्षसि निविश्य यथा शरस्ते

मन्दोदरीपुचतटीमणिहारचोरः ।

शुद्धे सता एदि गतस्त्वमपि प्रभो मे

चित्रे यथा हर चिरोपनतानवियान् ॥ ४३ ॥

चन्द्रे नाराद्विमलं मधुरं पयोनि-

मानं मया मधुमतेभ्यः कृतम् ।

वत्तं विमानं चमत्तानिनि विमानं

विमानं नाराय विमाननिनि विमानं च ॥ ४४ ॥

ज्ञानं मयं निरदिशद्विदिशन्त्यक्तै

यत्नम मय नर नानममनुयम ।

अथ भवन्ममपि नरनदेकमेव

विमानं दृष्टानि गृह्णते चतुरः क्लियार्थान् ॥ ४५ ॥

पदं नै विधिप्रभृतिभिः समवेक्षितानि

मप्राश्रयानि कृपिभिर्मनुष्यैश्चकरो ।

एकेन यानि गृह्णिताप्यपि मानमेव

चित्रं गृणा विदशनामुपलभ्यन्ति ॥ ४६ ॥

स्वर्गमिति प्रत्ययकर्मसु चोदयन्ति

माया गृह्णत्रयमर्था जगतो भवन्मम ।

ब्रह्मेति विष्णुरिति रुद्र इति कृथा ते

नाम प्रमो दिशति चित्रमजन्मनोऽपि ॥ ४७ ॥

हंसोऽपि मानमचरं महतां यतम्वं

संभाव्यते क्लिप्त तनमव पक्षपानः ।

मय्येनमप्ययन चेद्रघुनन्दन म्या-

निष्कारपि विभुवने समवर्तता ते ॥ ४८ ॥

रुद्रमीकृतोऽजनि यथैव जगत्प्रयाणा-

मेको रुपा.....तथा कृपयापि कार्यः ।

अन्योऽपि कश्चिदिति चेदहमेव वर्ते

ताटम्विधानपनयंशमणे किमन्यैः ॥ ४९ ॥

क्षन्तुं त्वमर्हसि रघुहृद् मेऽपराधा-

न्सर्व महाननुवधूरपि ते पुराणी ।

पवनदूतकाव्यम् ।

वासालयं च तनुभृत्कमलं मदीयं

कान्ता परापि नहि किं कमलालया ते ॥ ५० ॥

इत्थं ममास्तु वद मर्त्यनिगद्यमान

त्रय्यन्तमममुखरीकृतपादपीठ ।

राजाधिराज कृपया रघुवीर वर्ण-

मालास्तवं त्वमवकर्णयितुं प्रसीद ॥ ५१ ॥

इति धीमद्रामभद्रदीक्षितविरचितं वर्णमालास्तोत्रं संपूर्णम् ।

श्रीमद्वादिचन्द्रनिर्मितं

पवनदूतकाव्यम् ।

राजा राज्ञीं स्वगपतिहृतां नामतः श्रीसुतारां

ध्यायंश्चित्ते जगति विदितां शीलसौभाग्यभाग्यैः ।

दूतं मोहात्पवनमहदं प्राहिणोदधुनेत्र-

प्रायो मोहो भवति भविनां बोधशून्यत्वहेतुः ॥ १ ॥

भूम्याधारा जलगिरिनगाः साप्यधारि त्वया चे-

त्किं तेऽसाध्यं भवति वद मे मित्र तेनार्थिभावम् ।

यातस्तस्मात्कथय कथितं योषितः क्षेममुच्चैः

प्रायः शक्तः सकलविषयेऽशक्तिकानां हि याच्य ॥ २ ॥

क्षित्यां नीरे हुतभुजि परव्योम्नि काले विशाले

त्वं लोकानां प्रथममकथि प्राणसंत्राणतत्त्वम् ।

तस्माद्वातोदर चलगते तान्दियोगे हि नार्या-

स्यान्नैवान्तर्विपुलकर्णः सत्त्वरक्षानपेक्ष ॥ ३ ॥

एते वृक्षाः सति नवघनेऽप्यत्र सर्वत्र भूमौ

बोभूयन्ते न हि बहुफलास्त्वां पिनेति प्रसिद्धिः ।

तस्मात्तांस्त्वं घनफलधनान्सप्रयच्छन्प्रयुर्वा-

प्रायः प्राप्सो भवनमतुलां पुष्टितामातनोति ॥ ४ ॥

सर्वं ब्रह्मसु-श्रुति वै पुण्यम् ।

पवनदूतकाव्यम् ।

वासालयं च तनुभृत्कमलं मदीयं
कान्ता परापि नहि किं कमलालया ते ॥ ५० ॥
इत्थ ममास्तु वद मर्त्यनिगद्यमान
त्रैयन्तमन्नमुखरीकृतपादपीठ ।
राजाधिराज कृपया रघुवीर वर्ण-
मालास्तवं त्वमवकर्णयितुं प्रसीद ॥ ५१ ॥
इति श्रीमद्रामभद्रदीक्षितविरचितं वर्णमालास्तोत्रं संपूर्णम् ।

श्रीमद्वादिचन्द्रनिर्मितं पवनदूतकाव्यम् ।

राजा राज्ञी स्वर्गपतिहतां नामतः श्रीसुतारां
ध्यायंश्चित्ते जगति विदितां शीलसौभाग्यभाग्यैः ।
दूतं मोहात्पवनमहदं ग्राहिणोदश्रुनेत्र-
प्रायो मोहो भवति भविनां बोधशून्यत्वहेतुः ॥ १ ॥
भूम्याधारा जलगिरिनगाः साप्यधारि त्वया चे-
त्किं तेऽसाध्यं भवति वद मे मित्र तेनार्थिभावम् ।
यातस्तस्मात्कथय कथितं योषितः क्षेममुच्चैः
प्रायः शक्तः सकलविषयेऽशक्तिकानां हि याच्यः ॥ २ ॥
क्षित्यां नीरे हुतभुजि परव्योम्नि काले विशाले
त्वं लोकानां प्रथममकथि प्राणसंत्राणतत्त्वम् ।
तस्माद्वातोदरं चलगते तान्वियोगे हि नार्याः
स्यान्नैवान्तर्दिपुलकरुण सत्त्वरक्षानपेक्ष ॥ ३ ॥
एते वृक्षाः सति नवघनेऽप्यत्र सर्वत्र भूमौ
बोभूयन्ते न हि वटुफलास्त्वा विनेति प्रसिद्धिः ।
तस्मात्तांस्त्वं पनफलधनान्संप्रयच्छन्प्रयुक्त्यै
प्रायः प्राप्नो भवनमनुला पुष्टितामाननोति ॥ ४ ॥

सार्धं दारैर्हसितवदनैः क्रीडनासक्तचित्ता-
 ञ्जुण्डादण्डैः कलितगिरिभिर्मूरजः खोच्चपृष्ठौ ।
 त्वं नागेन्द्रान्क्रिरत उचितान्स्वस्य सङ्गेन कुर्व-
 न्यायाः प्रायो भवति महतां संगतेः पापहानिः ॥ ५ ॥
 स्वाङ्गामोदप्रसरविजिताशेषपुष्पद्रुमाणां
 नानाभूषद्युतिचयहतप्रान्तनागीमणीनाम् ।
 स्वर्नारीणां सुरतमभितः कुर्वतीनां स्वभर्त्रा
 स्वेदाम्भस्त्वं वनमुवि हरन्सौख्यहेतुः प्रभूयाः ॥ ६ ॥
 मिल्ल्याः शीर्षे भ्रमरसदृशे स्थापितां स्वस्य पत्या
 तीरे नद्याः पवन रमता पुष्पमालां कुटानाम् ।
 तां निर्गन्धां बहुसमयतः संप्रजानन्द्वितीयं
 दूरं नीत्वा नवसुममरं स्थापयन्त्याहि वृक्षान् ॥ ७ ॥
 वेगाद्याताः पथि तव परार्थान्विधातुः प्रकृत्या
 ये संरोधं प्रतततनवः कुर्वते गण्डशैलाः ।
 तांस्त्वं सर्वानभिनवबलैः पातयेः स्तब्धवृत्ती-
 न्केपां स्थानं भवति पुरतः स्थायिनां सद्बलानाम् ॥ ८ ॥
 सतापेऽस्मिन्प्रबलतरणेः सज्ज्वलद्वह्निकल्पे
 छायाक्षेत्रं तव मुदिशतो वार्मुचो नैव नाशः ।
 चेत्तत्कारी निजबलवशात्तर्हि ते ताप उच्चै-
 र्वीर्यं तस्माच्चतुरमतिना नैव सर्वत्र योज्यम् ॥ ९ ॥
 व्यादायास्यं कथमपि पुरो भक्षितुं त्वां स्वपन्त्यो
 निर्यद्वालाहललवगणा दीर्घपृष्ठा गरिष्ठा ।
 तास्त्वं हन्तु निजसग्वमलं वह्निमग्रे प्रकुर्या-
 स्तेषां भीतिर्न भवति यतो भेदजेया द्विपन्तः ॥ १० ॥
 मार्गे श्रान्तः कथमपि तदा वाहनं चातिशोभं
 मारुतं त्वं क्रमितगगनं शृङ्गभिन्नाम्बुवाहम् ।

आरुह्याग्ने सुखदमबुलं वेगतः संप्रगच्छेः

पादैर्गन्तुं न भवति सतां दूरमार्गो हि शक्यः ॥ ११ ॥

स्त्रीभिः शीर्षे मधुमदकृतां संधृतां पुष्पकाना-

मालिप्तानां वपुषि सरसैः केसरैश्चन्दनानाम् ।

सक्षिप्तानां श्रुतिपुट्युगे मूल्यकस्तूरिकाणां

गृह्णन्गन्धं बहुमधुरिमकान्तगेहान्तराणाम् ॥ १२ ॥

पुत्रः सीतां दशमुखहृतां तावको दूरनाथां

तत्संदेशैर्ज्ञपितकुशलैर्जीवयामास वेगात् ।

तत्किं चित्रं त्वकमिह पदे संस्थितस्तां च पैत्र्ये

प्रायः कार्यं लघुजनकृतं नाधिके चित्रकारि ॥ १३ ॥

रात्रौ स्त्रीणां सुरतसमये प्रेक्षितुं खेचराणां

नम्रं चाङ्गं पवन सततं नेत्रदत्तानुरागम् ।

हर्म्यान्तःस्थान्प्रहततमसो दीपकान्मा विहन्त्याः

प्रायः सन्तः सकलसमये रङ्गभङ्गे न शूराः ॥ १४ ॥

नीरं नद्या उपकृतिकरं शोषयत्तान्धवत्या-

स्तत्कंजानां परमिह भुवां यादसां च प्रहन्ता ।

तत्साद्रक्षज्जलमविकलं येन ते धर्मराशिः

कार्यं कार्यं परमविदुषा हिसयैवात्र लोके ॥ १५ ॥

गच्छन्तीनां निशि पतिगृहं येऽन्धकारं सृजन्ति

तास्त्वं स्त्रीणां स्रगितनयनं छादयित्वाज्जितारा ।

दूरीकुर्या विरहिविषदानन्बुवाहान्स्वगत्या

प्रायः सन्तः शिशुतरणिषु ह्यार्द्रचित्ता भवन्ति ॥ १६ ॥

तस्या शुम्भतटभवनगस्यायिहंसांगतापं

मन्दं यांस्त्वं बहुगिरिवशात्सनिवार्यास्तदिष्ट ।

तत्पक्षैश्च द्विगुणितदपुध्यालितैधामरामै-

र्भ्याः सन्तो न हि परकृत चोपकारं सहन्ते ॥ १७ ॥

वध्नो निवाधरकुन्भवाः संनिर्गमैकस्या

मासां साम्यं ललितननो गान्ति नो नाककन्या ।

तास्त्वं पद्मन्सिरतरगतिर्मा मा भुवि न मार्गे

भीरा' स्याताम् इह भुवने गेऽन्तरागे न मन्दा ॥ १८ ॥

श्रीमातापैर्नृपितनपुणामर्गिनां चातकाना-

मुच्चासानां कृत्तिकग्नृणां संददानोऽम्नु मेघः ।

याता मार्गे प्रचलनलिना नैन हन्यस्त्वगामौ

प्रायो रक्षा. परहितकरादागिनो दत्तशागः ॥ १९ ॥

नीला अद्रौ बाहुफलधृतो मानवानामगम्या

दानाङ्गीता. सहजरूपणा ये नगा मुक्तमार्गाः ।

तास्त्वं धुत्वा हिततनुधृतमन्तर्फलैरेणवर्गा-

न्कुर्वस्तृप्तान्पवनपदवीं योपकेष्वग्रगण्याम् ॥ २० ॥

प्राणानां तत्तरुणिविरहे कुर्वतां निर्गमं द्रा-

ग्दक्षेहं तान्पुनरिति तनावाशयास्थानकं च ।

मोहादित्थं पवन गमनं ह्यागमं च प्रयातां

रक्षा कार्या विततकरुणा कुर्वतात्र त्वयालम् ॥ २१ ॥

गच्छन्द्रष्टा करिणमतुल देवराजस्य मार्गे

साधोः सारं चरणयुगलं वन्दितुं वागतस्य ।

शुण्डाघातैर्गिरितटनगान्पातयन्तं प्रचण्डै-

र्भूमौ शश्वन्निजतनुभरात्पीडयन्तं फणीशम् ॥ २२ ॥

त्वं गङ्गाया जललवकणैस्तत्तटावर्तिपुष्पै-

र्मुक्त्वारूपैः समदमधुपोद्भूतझङ्कारसारैः ।

भूत्वा शीतः परिमलतनुस्तन्नगैश्चात्तवेगो

हन्या ध्याने निहतमनसां योगिनां बुद्ध्यतायम् ॥ २३ ॥

शाटी भूमेर्विपिनवसतेर्योगिन. किं जटा वा

किं निर्मोको धरणफणिनश्चागतस्यात्र लोके ।

किं निःश्रेणिः शिखरपदवी गन्तुकामस्य चाद्रे-

गङ्गां दृष्ट्वा सुतटनटतो भाविनी तेऽत्र शङ्का ॥ २४ ॥

भूयो द्रष्टा जगदधिपतेरालयं तीर्थकर्तु-

स्तीक्ष्णैः शृङ्गैर्हृतघनपतद्वारिससिक्तदेहम् ।

नृत्यच्छका तनुकरकजोद्भूतरेणुभ्रमौघं

प्रान्तोद्यानावनिभवखगध्वानदत्तप्ररावम् ॥ २५ ॥

भीमाटव्याममरवनितास्पधिरूपाभिमाना

वेणीबन्धप्रधितकुसुमा भूर्जपत्रापवस्ता ।

गुञ्जायुक्तवृणमणिगला यत्र भिह्लादिनार्य-

स्तास्त्वं पश्येर्यदि हि भवतो दृष्टितृष्टिश्च देवान् ॥ २६ ॥

गच्छेर्वन्दस्त्वमपि शमिनः संजयं तस्य साधोः

पादौ नन्तुं निजगृहगणैः खेचरैरापतद्भिः ।

सिद्धौ यत्र बलनजटिनः साधयामास पुत्रो

ज्वालामाली खगगणनतामर्ककीर्तिर्महौजाः ॥ २७ ॥

तत्संदृष्टेर्भवतु भवतो विभ्रराशेः प्रहाणि

सद्यश्चोप्रायुधगणकराः शत्रवो यान्तु नाशम् ।

भूयाद्भूय प्रतिपदमलं मङ्गलं मञ्जुलं च

प्राप्तोदन्तः पुनरिह मया सौख्यदः संगमस्ते ॥ २८ ॥

दुःखानि त्वं समगतबधोर्मिन् जानासि सम्य-

ग्विश्चप्राणः श्रिततनुमतां वृद्धकारुण्यभावः ।

तस्मात्तेऽहं पदमुपगतः सर्वलोकानपेक्षः

कृत्यं ते यद्भवति सदयं तत्त्वयापादनीयम् ॥ २९ ॥

सद्यः कार्यं कृतमिह नृणां दत्तमाहादकारि

तस्माच्छीघ्रं पवन मनसः साधयेष्टं प्रगम्य ।

त्वत्तः कार्यं न भवति पुनर्नेति चित्तप्रतीतिः

यालं नीत्वा विरितमिह तदैव नितं धिनोति ॥ ३० ॥

आन्तो गच्छन्निजविधिवशात्संपतज्जीर्णकूपे

तृण्यां दोष्णा धरति पथिकस्तं च सालं न पातुम् ।

तद्दुःखार्ता निजतनुमलं प्रक्षिपेत्तेन साकं

तर्हि त्वं किं जगति विदितो मेऽत्र कार्यं न कुर्याः ॥ ३१ ॥

नार्यो बह्व्यः सुकुलजनुपः सन्ति मे मित्र गेहे

सैकैव स्त्री निजवरगुणैश्चर्करीति प्रशोभाम् ।

नानादिक्को रविरपि तरां न प्रभात्यम्बरेऽस्मि-

न्पूर्वा काष्ठामुदयमतुलं सददानां विहाय ॥ ३२ ॥

नार्यस्तारामनु च भुवने भाग्यसौभाग्यवत्यो

नार्यस्तारामनु च भुवने शीलसपत्निवासाः ।

नार्यस्तारामनु च भुवने भर्तृभक्त्येकरागा

नार्यस्तारामनु च भुवने दीनदानप्रदाव्यः ॥ ३३ ॥

साक्षाद्भोगस्तव शुभतनोः पापतश्चातिदूरं

तर्हि स्वमे भवतु स पुनः सोऽपि मे सौख्यहेतुः ।

क्षीराभावे क्षुधितवपुषा तक्रकं किं न पेयं

प्राप्तिर्भद्रं कथमपि चिरान्नैव मूलप्रहाणिः ॥ ३४ ॥

संस्मर्तुर्मे सुरतसमये पादयोस्ते नटन्तं

सन्मञ्जीरैः श्रिततनुदवं लीलया नीलकण्ठम् ।

तत्पक्षैर्वा तनुसुखकरं स्वेदविन्दुप्रमार्जं

कान्ते रात्रौ कथमपि चिरान्नेत्रयोर्नैव निद्रा ॥ ३५ ॥

गत्यास्ते वा स्मरणमसकृद्विप्रयोगे गजेन्द्रो

गच्छन्वेण्याः प्रविपुलवने कारयेश्चोत्फणो हि ।

चित्तं कान्ते प्रततमदनं केवलं नो दुनोति

वैसाः कञ्जोऽवधृतमुकलेश्चक्षुषोः संमुखोऽस्य ॥ ३६ ॥

गौरे कण्ठे विजितजलजे तद्वियोगस्य भीत्या

क्षिप्तो हारोऽसुरसुरमतो विद्ययाप्तो मया न ।

कुर्वे किंवा विधिविलसिताच्चाधुना दुर्निवारा-

दृक्षाः शैलाः परमसरितो ह्यन्तरे संगता मे ॥ ३७ ॥

पादौ दृष्ट्वा वनभुवि तवानन्ददौ प्रेमबन्धा-

दात्मानं स्वप्रणतमभितो यावदीहे प्रकर्तुम् ।

तावत्पुष्पैस्तरुकपिगतेः संच्युतैश्छादितौ तौ

पापं तस्मिन्नपि न सहते संगमं सौख्यहेतुम् ॥ ३८ ॥

कृत्वा भूषां तव न च तनौ लोकयन्त्पमुच्चै-

र्लोकेऽत्यन्तं नयनरुचिरं लोकदृष्टिप्रदोषम् ।

हन्तुं स्वच्छे कनकसदृशे कज्जलं तत्कपोले

सद्यो दोषाकृतमिह मया संस्मरामि त्रिसंध्यम् ॥ ३९ ॥

हस्ताङ्गी ते वरमुखि सुखं नालकेल्यौ वनेजं

वक्षोजौ वा कटितटमलं श्यामकेशाः शिरस्याः ।

चक्रौ सिंहं फणिरिपुकुलं निर्जयन्ति स्म येशा(?)-

स्तेषां सर्वुर्मम च विरहे रात्रयो वर्षकल्पाः ॥ ४० ॥

घोरारण्यं विपुलनगरं कन्दरा स्वर्णगेहं

शय्या पौष्पी पृथुतरशिला व्यालरतानि दीपाः ।

पर्णाधो वा विमलमशनं त्वत्करोर्देववासो

जानीथास्त्वं कमलनयनादर्शने भो ममापि ॥ ४१ ॥

अस्यां पुर्या मुरजजनिताः कर्णरम्या निनादाः

प्रोत्सङ्गेहा. कनकघटिता. सूध्वजोत्तम्भिकुम्भा ।

सा मेऽत्यन्तं सजलपरिखां तां विना दुःखवीजं

किं चारण्यं विविधविपमा भीतिदा यत्र भावा. ॥ ४२ ॥

मा देयास्त्वं जगति सरिता देहिनां जन्म मार्त्य

देयास्त्वं येत्कथमपि पुनस्तर्हि मा तत्प्रयोगम् ।

दत्त्वा तं भो प्रदयनिलयं मा विधेया वियोगं

भूयो भूयन्तव पदपुरधेदमभ्यर्धयामि ॥ ४३ ॥

जाने प्राणान्पवनकलितान्मामकांस्तद्वियोगे

याता नो चेत्कनकनृपतेश्चन्द्रकान्तेरिवागु ।

वित्तान्भूयः स्वजनहरणे ये प्रयान्द्युत्तराणां

सत्सौग्यानां मनसि सततं चिन्तितानां हि मिथ्या ॥ ४४ ॥

विद्या निद्या परमविद्यायां जीवनं मेघमाला

वृक्षालीनां कृपिरथ नृणां वारिभिर्यादिसां च ।

भृत्योऽगानामगुल्यनृपतिर्ह्यङ्गिनां भूरि वित्तं

सूर्योऽजाना जगति धनदशार्थिना सा तथा मे ॥ ४५ ॥

तच्चिन्तात मरुत्तपिपये शून्यमागीन्मनो मे

तन्माजाने न हितमहितं किं प्रकुर्वे सुपायम् ।

नो य बुद्धि प्रगच्छति पय किं प्रजल्पाभि तात्तं

ये च न त मम क. वमयो मपमो ममिजाम ॥ ४६ ॥

॥ ० ॥ १२ ॥ ३५ ॥ ४६ ॥ ५७ ॥ ६८ ॥ ७९ ॥ ८० ॥ ८१ ॥ ८२ ॥ ८३ ॥ ८४ ॥ ८५ ॥ ८६ ॥ ८७ ॥ ८८ ॥ ८९ ॥ ९० ॥ ९१ ॥ ९२ ॥ ९३ ॥ ९४ ॥ ९५ ॥ ९६ ॥ ९७ ॥ ९८ ॥ ९९ ॥

॥ १ ॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥

[illegible]

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ४७ ॥

[illegible]

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 84

1777

$\frac{1}{2} \times \frac{1}{2} = \frac{1}{4}$

and

2017年12月11日

1990

1. 6. 2. 5. 8. 11. 14. 17. 20. 23. 26. 29. 32. 35. 38. 41. 44. 47. 50. 53. 56. 59. 62. 65. 68. 71. 74. 77. 80. 83. 86. 89. 92. 95. 98. 101. 104. 107. 110. 113. 116. 119. 122. 125. 128. 131. 134. 137. 140. 143. 146. 149. 152. 155. 158. 161. 164. 167. 170. 173. 176. 179. 182. 185. 188. 191. 194. 197. 200. 203. 206. 209. 212. 215. 218. 221. 224. 227. 230. 233. 236. 239. 242. 245. 248. 251. 254. 257. 260. 263. 266. 269. 272. 275. 278. 281. 284. 287. 290. 293. 296. 299. 302. 305. 308. 311. 314. 317. 320. 323. 326. 329. 332. 335. 338. 341. 344. 347. 350. 353. 356. 359. 362. 365. 368. 371. 374. 377. 380. 383. 386. 389. 392. 395. 398. 401. 404. 407. 410. 413. 416. 419. 422. 425. 428. 431. 434. 437. 440. 443. 446. 449. 452. 455. 458. 461. 464. 467. 470. 473. 476. 479. 482. 485. 488. 491. 494. 497. 500. 503. 506. 509. 512. 515. 518. 521. 524. 527. 530. 533. 536. 539. 542. 545. 548. 551. 554. 557. 560. 563. 566. 569. 572. 575. 578. 581. 584. 587. 590. 593. 596. 599. 602. 605. 608. 611. 614. 617. 620. 623. 626. 629. 632. 635. 638. 641. 644. 647. 650. 653. 656. 659. 662. 665. 668. 671. 674. 677. 680. 683. 686. 689. 692. 695. 698. 701. 704. 707. 710. 713. 716. 719. 722. 725. 728. 731. 734. 737. 740. 743. 746. 749. 752. 755. 758. 761. 764. 767. 770. 773. 776. 779. 782. 785. 788. 791. 794. 797. 800. 803. 806. 809. 812. 815. 818. 821. 824. 827. 830. 833. 836. 839. 842. 845. 848. 851. 854. 857. 860. 863. 866. 869. 872. 875. 878. 881. 884. 887. 890. 893. 896. 899. 902. 905. 908. 911. 914. 917. 920. 923. 926. 929. 932. 935. 938. 941. 944. 947. 950. 953. 956. 959. 962. 965. 968. 971. 974. 977. 980. 983. 986. 989. 992. 995. 998. 1001. 1004. 1007. 1010. 1013. 1016. 1019. 1022. 1025. 1028. 1031. 1034. 1037. 1040. 1043. 1046. 1049. 1052. 1055. 1058. 1061. 1064. 1067. 1070. 1073. 1076. 1079. 1082. 1085. 1088. 1091. 1094. 1097. 1100. 1103. 1106. 1109. 1112. 1115. 1118. 1121. 1124. 1127. 1130. 1133. 1136. 1139. 1142. 1145. 1148. 1151. 1154. 1157. 1160. 1163. 1166. 1169. 1172. 1175. 1178. 1181. 1184. 1187. 1190. 1193. 1196. 1199. 1202. 1205. 1208. 1211. 1214. 1217. 1220. 1223. 1226. 1229. 1232. 1235. 1238. 1241. 1244. 1247. 1250. 1253. 1256. 1259. 1262. 1265. 1268. 1271. 1274. 1277. 1280. 1283. 1286. 1289. 1292. 1295. 1298. 1301. 1304. 1307. 1310. 1313. 1316. 1319. 1322. 1325. 1328. 1331. 1334. 1337. 1340. 1343. 1346. 1349. 1352. 1355. 1358. 1361. 1364. 1367. 1370. 1373. 1376. 1379. 1382. 1385. 1388. 1391. 1394. 1397. 1400. 1403. 1406. 1409. 1412. 1415. 1418. 1421. 1424. 1427. 1430. 1433. 1436. 1439. 1442. 1445. 1448. 1451. 1454. 1457. 1460. 1463. 1466. 1469. 1472. 1475. 1478. 1481. 1484. 1487. 1490. 1493. 1496. 1499. 1502. 1505. 1508. 1511. 1514. 1517. 1520. 1523. 1526. 1529. 1532. 1535. 1538. 1541. 1544. 1547. 1550. 1553. 1556. 1559. 1562. 1565. 1568. 1571. 1574. 1577. 1580. 1583. 1586. 1589. 1592. 1595. 1598. 1601. 1604. 1607. 1610. 1613. 1616. 1619. 1622. 1625. 1628. 1631. 1634. 1637. 1640. 1643. 1646. 1649. 1652. 1655. 1658. 1661. 1664. 1667. 1670. 1673. 1676. 1679. 1682. 1685. 1688. 1691. 1694. 1697. 1700. 1703. 1706. 1709. 1712. 1715. 1718. 1721. 1724. 1727. 1730. 1733. 1736. 1739. 1742. 1745. 1748. 1751. 1754. 1757. 1760. 1763. 1766. 1769. 1772. 1775. 1778. 1781. 1784. 1787. 1790. 1793. 1796. 1799. 1802. 1805. 1808. 1811. 1814. 1817. 1820. 1823. 1826. 1829. 1832. 1835. 1838. 1841. 1844. 1847. 1850. 1853. 1856. 1859. 1862. 1865. 1868. 1871. 1874. 1877. 1880. 1883. 1886. 1889. 1892. 1895. 1898. 1901. 1904. 1907. 1910. 1913. 1916. 1919. 1922. 1925. 1928. 1931. 1934. 1937. 1940. 1943. 1946. 1949. 1952. 1955. 1958. 1961. 1964. 1967. 1970. 1973. 1976. 1979. 1982. 1985. 1988. 1991. 1994. 1997. 2000. 2003. 2006. 2009. 2012. 2015. 2018. 2021. 2024. 2027. 2030. 2033. 2036. 2039. 2042. 2045. 2048. 2051. 2054. 2057. 2060. 2063. 2066. 2069. 2072. 2075. 2078. 2081. 2084. 2087. 2090. 2093. 2096. 2099. 2102. 2105. 2108. 2111. 2114. 2117. 2120. 2123. 2126. 2129. 2132. 2135. 2138. 2141. 2144. 2147. 2150. 2153. 2156. 2159. 2162. 2165. 2168. 2171. 2174. 2177. 2180. 2183. 2186. 2189. 2192. 2195. 2198. 2201. 2204. 2207. 2210. 2213. 2216. 2219. 2222. 2225. 22

1000

[illegible]

तां त्वं पूर्णां कुरु निजवलैः पापविद्याधरेशं
 हत्वा युद्धे प्रवलवलिनो नो सहन्ते पराक्रम ॥ ५० ॥
 पात्रे दानाद्भवति विपदः संप्रहानिश्च केषां
 केषां चोग्राद्गुरुमुखकृतासद्भ्यताद्वाञ्छिताप्तिः ।
 इष्टाद्देवाद्भवति भुवने शत्रुनाशश्च केषां
 भूयादेतन्नितयमचिरादेकतस्त्वत्सुमित्रात् ॥ ५१ ॥
 सा मे सेना मदनविजये सारसर्वाङ्गयुक्ता
 सा मे मित्रं परमहितकृत्सर्वलोकेऽप्यनूनम् ।
 सा मे भूषातनुरुचिकरा सा च केल्यास्तडागः
 संतापानां सहजहरणात्सा च दृष्टिः प्रवृत्तेः ॥ ५२ ॥
 सा निःश्रोणिः परपदगतौ सार्गला दुःखरोधा-
 त्सा मे मङ्गो नगरवनितादृष्टिदोषं ग्रहन्तुम् ।
 सा मे वह्निर्विपुलफलदा सा सरित्रविधनाशा-
 त्सा मे लक्ष्मीर्विविधविभवानन्दसंसाधनाच्च ॥ ५३ ॥
 चन्द्रश्चायं दहति विरहे योषितोऽङ्ग क्षपायां
 त्वयानं तत्प्रकृतिपुरुषस्तेन त्वबोधयाञ्जम् ।
 ससारं भो मम विरचितं केवलं नैव दुःखं
 सर्वेषां स्यात् कृततनुमतां चक्रनेमिक्रमेण ॥ ५४ ॥
 चन्द्रश्चैको न दहति परं दुःखदस्ते मृगोऽपि
 नीचाः प्रायो विपमगतयो मानिताः सज्जनैश्च ।
 नाहं चैको रघुपतिरपि श्रीगनाथोऽपि नेमिः
 के केऽनेन प्रवरमनुजाः कष्टमार्गं न नीताः ॥ ५५ ॥
 गोपः कामं जनयति शठो लोकमतापरेतो-
 र्धमानीशो जगदुपहृतौ तं ग्रहन्ति स्म सुक्त्वा ।
 चन्द्रं चैषा परमिकलता युत्र तस्य प्रजाला
 प्रायः कार्यं क्वचिदपि पुनर्योगिनोऽपि प्रमोहाः ॥ ५६ ॥

कंसो ध्वस्तो मधुरपि हतो मारितो मल्लवर्गः

किं तैलोके विहितमशुभं घातिता विष्णुनामी ।

नैतद्युक्तं कृतमिह पुरा तत्सुलोका हितेषु

कामे चन्द्रे सरसविपिने कोकिले सद्बसन्ते ॥ ५७ ॥

भार्या दूरं मधुरपि न वा चाक्षुषो नैव रम्यं

दृश्यं गेहं न भवति वने सर्वशस्या च सस्या ।

एतः पापो दहति शशभृन्मे तनुं नेत्रगम्यः

क्रणौ पशौ यदि च भवतो भाग्यतो नास्य दृष्टिः ॥ ५८ ॥

धीर नीमं पितति जन्मभेः पङ्कमश्नाति भूमे-

नीनामातान्मसति कठिनान्नाड्याभिः राशक्त्या ।

एतः चन्द्र किमिति मग्ग देहपित्तापहारं

दद्यामान मुनि रिग्णिषो नैव तं जन्मशत्रुम् ॥ ५९ ॥

एतः कः वदन्तु देवतो राहयेण

इत्या मतेन परमिदमे नाभि किञ्चिन्मोष ।

एतः कः वदन्तु पुनः शंभुना ग्राह्यते के

किञ्चिदेव मर्त्या विपः किञ्चिन्लज्जामिदः ॥ ६० ॥

एतः कः वदन्तु विलसन्तीनाका विभोमं

इत्या मतेन मृदु पञ्चमाश्रया न मीरिदि ।

एतः कः वदन्तु कर्मदे नश्यते कः कर्म नो

एतः कः वदन्तु मरुतः किञ्चिन्मरुतः ॥ ६१ ॥

एतः कः वदन्तु न दूरी न दूरी

एतः कः वदन्तु देवता विपः न मर्त्या ।

एतः कः वदन्तु मरुतः किञ्चिन्मरुतः

एतः कः वदन्तु मरुतः किञ्चिन्मरुतः ॥ ६२ ॥

एतः कः वदन्तु मरुतः किञ्चिन्मरुतः

एतः कः वदन्तु मरुतः किञ्चिन्मरुतः ॥ ६३ ॥

वाणानेने मदननृपतेः खञ्जन. किं च खेट
 ओष्ठावब्धे रमणमभितो विद्रुमं किं च विन्वा ॥ ६३ ॥
 भृङ्गः पुष्पं जलधरजलं चातको गां प्रवत्सः
 आग्रं पकं पिक इव वने राजहंसस्तडागम् ।
 चक्रध्वकीं तरुकिसलयं नागराजस्तटिन्या-
 स्तद्वत्कान्ताकलितकमला चिन्तयेद्यत्र शून्यः ॥ ६४ ॥
 पुण्ये लक्ष्मीधनविकलतां पापपाके निदानं
 संयोगेऽस्या इह न हि परं संप्रपश्यामि लिङ्गम् ।
 मुक्त्वा त्वां भो जगति बहुनो किं प्रवच्मि प्रवाक्यं
 कार्यो यतो भवति कियता येन तस्याश्च योगः ॥ ६५ ॥
 दानं नो मे सकलजनतारोरदावापहारि
 तीव्रं नो वा करणदमनं सत्तपोऽपि प्रसिद्धिम् ।
 शुद्धा नो मे परमकरुणा यत्प्रभावाच्च तस्या
 योगासारः पवन सुखदस्त्वां विनेति प्रजाने ॥ ६६ ॥
 भाग्यं लक्ष्म्याः सकलशशिनः सत्कलां श्रीजिनेगा-
 त्सान्ति कीर्तिं मदनजनकाद्भूषणो भारती च ।
 शीलं साधोः परमकरुणां ध्यानिनः कर्म पुंसां
 संप्राध्यालं नयनदयितं तच्छरीरं व्यधायि ॥ ६७ ॥
 केषां श्लाघ्या विभवसहिता भारती वाथ लक्ष्मी-
 र्वन्धा गङ्गा जलधिजलगा गौः प्रमान्या हि केषाम् ।
 दुर्गा ध्येया हरतनुगता शाक्तिकानां च शक्ति-
 स्तुल्या वन्धा मम विरहिणः सैव मान्या प्रचिन्त्या ॥ ६८ ॥
 अन्यस्तीणां हृदयहरणे वर्धितात्माभिमानः
 फस्तारायामसनिखगयो मुक्तलज्जो वराक ।
 भूनेरुध्वान्तरमधियत्तन्मूधरस्यापि काकः
 किं वा जायालुरगिरिगिरिः क्षुद्रजीवापगम्यम् ॥ ६९ ॥

कंसो ध्वस्तो मधुरपि हतो मारितो मल्लवर्गः

किं तैलैके विहितमशुभं घातिता विष्णुनामी ।

नैतद्युक्तं कृतमिह पुरा तत्सुलोका हितेषु

कामे चन्द्रे सरसविपिने कोकिले सद्बसन्ते ॥ ५७ ॥

भार्या दूरं मधुरपि न वा चाक्षुषो नैव रम्यं

दृश्यं गेहं न भवति वने सर्वशस्या च सस्या ।

एकः पापो दहति शशभृन्मे तनुं नेत्रगम्यः

कृष्णो पक्षौ यदि च भवतो भाग्यतो नास्य दृष्टिः ॥ ५८ ॥

क्षीरं नीरं पिबति जलभेः पङ्कमभाति भूमे-

नीनामाहान्यगति कठिनान्वाडवाभिः शशक्त्या ।

एक चन्द्र किमिति सरसा देहपित्तापहारं

दुष्टमान भुवि विगृण्णो नैव तं जन्मशत्रुम् ॥ ५९ ॥

एव चन्द्र वदनकुण्डले देवतो राहुरेव

उक्ताम्यं तज्जडरपिहरे भावि किञ्चित्यजोष ।

एव चन्द्रो जर्मान् पुनः शंभुना ग्राह्यते के

विगृण्णो यः शशवि विपद किं न लब्धप्रतिष्ठः ॥ ६० ॥

एव चन्द्रो वन्द्यः समानं दीनारका विजयो

एव चन्द्रो वन्द्यः समानं दीनारका विजयो ।

एव चन्द्रो वन्द्यः समानं दीनारका विजयो

एव चन्द्रो वन्द्यः समानं दीनारका विजयो ॥ ६१ ॥

एव चन्द्रो वन्द्यः समानं दीनारका विजयो

एव चन्द्रो वन्द्यः समानं दीनारका विजयो ।

एव चन्द्रो वन्द्यः समानं दीनारका विजयो

एव चन्द्रो वन्द्यः समानं दीनारका विजयो ॥ ६२ ॥

एव चन्द्रो वन्द्यः समानं दीनारका विजयो

एव चन्द्रो वन्द्यः समानं दीनारका विजयो ।

वाणान्नेत्रे मदननृपतेः खञ्जनः किं च खेट
 ओष्ठावच्छे रमणमभितो विद्रुमं किं च विन्वा ॥ ६३ ॥
 भृङ्गः पुष्पं जलधरजलं चातको गां प्रवत्सः
 आम्रं पक्वं पिक इव वने राजहंसस्तडागम् ।
 चक्रश्चर्की तरुकिसलयं नागराजस्तटिन्या-
 स्तद्वत्कान्ताकलितकमला चिन्तयेद्यत्र शूल्यः ॥ ६४ ॥
 पुण्ये लक्ष्मीधनविकलतां पापपाके निदानं
 संयोगोऽस्या इह न हि परं संप्रपश्यामि लिङ्गम् ।
 मुक्त्वा त्वां भो जगति बहुनो किं प्रवच्मि प्रवाक्यं
 कार्यो यतो भवति कियता येन तस्याश्च योगः ॥ ६५ ॥
 दानं नो मे सकलजनतारोरदावापहारि
 तीव्रं नो वा करणदमनं सत्तपोऽपि प्रसिद्धिम् ।
 शुद्धा नो मे परमकरुणा यत्प्रभावाच्च तस्या
 योगासारः पवन सुखदस्त्वां विनेति प्रजाने ॥ ६६ ॥
 भाग्यं लक्ष्म्या सकलशशिना सत्कलां श्रीजिनेशा-
 त्क्षान्तिं कीर्तिं मदनजनकाद्ब्रह्मणो भारतीं च ।
 शीलं साधोः परमकरुणां ध्यानिनः कर्म पुंसां
 सप्रार्थ्यालं नयनदयितं तच्छरीरं व्यधायि ॥ ६७ ॥
 केषां श्लाघ्या विभवसहिता भारती दाथ लक्ष्मी-
 र्वन्धा गङ्गा जलधिजलगा गौः प्रमान्या हि केषाम् ।
 दुर्गा ध्येया हरतनुगता शक्तिकानां च शक्ति-
 स्तुल्या वन्धा मम विरटिणः सैव मान्या प्रचिन्त्या ॥ ६८ ॥
 अन्यस्त्रीणां हृदयहरणे वर्धितात्माभिमानः
 फलारायामसनिलग्नयो मुक्तलज्जो चराक ।
 भूमेरुर्ध्वान्तरमधिदसन्गूधरस्यापि फाकः
 किं वा जायात्तुरगिरिशिरः क्षुद्रजीवापगम्यम् ॥ ६९ ॥

गङ्गीशक्ती भरणकणिभृन्नेव गङ्गुं गमयन्-

मग्नाः गीलं किमिह सगगण्मेऽप्यं मोहजडा ।

त्वं तच्छब्दामपनय वलात्संनिधिं संप्रगम्य

प्रायो दृष्टं भवति गच्छं नमुमात्रं प्रमाणम् ॥ ७० ॥

आध्यासैवं कथितवचनेनच्छुचं संप्रहृत्य

पश्चाद्वत्त्वामरपुरपतिं वानमित्थं हि जल्पन् ।

किं चाज्ञातं विहितमधुना कोऽपदे तेऽनुगम-

प्रायो लोको भवति विकल्. प्राक्च मृत्योरनिन्त्यात् ॥ ७१ ॥

गर्जत्यब्धे विलसति सदा चक्रनापेऽतिदीर्घं

वार्णा मुच्चत्यथ कलगिरा कोकिलानां समूहे ।

शीतोद्गारे प्रसरति वने मार्गपक्षित्रजे च

त्यक्तुं को वा प्रभुरिह हृदो वस्तुतो वामनेत्राम् ॥ ७२ ॥

उष्णान्वातान्निपति दुरसा संहरत्यम्बुचक्र-

मन्तस्तापं जनयति परं बाधयत्यम्बुचारात् ।

ग्रीष्मस्यालं तपति तपने धारयत्यम्बुतृष्णां

ता योगीवानिशमजपदं चिन्तयामि त्रिकालम् ॥ ७३ ॥

नो वा हन्ति द्विरदमतुले शीतकाले मृगेन्द्रो

नो वा दूर्वा चरति समजोऽप्यत्र क्षुद्रः पशूनाम् ।

यत्र प्रातर्न पतति रुचः संनिधानेऽपि बहे-

र्विप्रस्तस्मिन्मम मनसिजस्तां विना बाधतेऽङ्गम् ॥ ७४ ॥

गत्या हंसीं कुवलयदलं चक्षुषा निर्जयन्त्याः

शुभ्रत्स्वर्णद्युतिचयतनोस्तर्जितानन्तलक्ष्म्याः ।

भो ताराया विषमविरहे वैरिणां बाणतुल्ये

मृत्योर्गेहं यदि नहि गतः सप्तवन्मेऽमरत्वम् ॥ ७५ ॥

विश्वं कुर्वन्विधिरथ वरं चन्द्रमध्ये गृहीत्वा

चक्रे तारामुखसरसिजं तेन छिद्राप्यभूवन् ।

तत्र व्योमावनिजनगणैर्दृश्यते चापरस्थं

भूमेश्छाया न मृगशशकौ नापि देहस्वभावः ॥ ७६ ॥

लोके वहेर्विरहदहनं सप्रजाने गरिष्ठं

कस्मात्प्रश्ने कृत इह जनस्तद्विशेषं ब्रवीमि ।

एकश्छेद्यो विपुलसलिलैर्ममवर्णैश्च कैश्चि-

दन्यः पापो विहितविधिरप्यत्र वर्धिष्णुभावः ॥ ७७ ॥

तेजोराशि जगति दहनस्ते सखा मेऽतिदूरां

नार्या प्रेक्षानयति यदि नो किंनिमित्तं हि तेजः ।

प्राप्तं द्रव्यं परजनकृते नो भवेदुन्मुखं य-

त्तस्यावश्यं किमिह महता सर्वथा चात्मतापम् ॥ ७८ ॥

यस्या दृष्टेर्भवति विमदः शत्रुवर्गोऽभिमानी

वक्रः पन्थाः सततसरलो वारिधिः स्वल्पकृपा ।

खड्गो माला स्तभति करिराद् दस्युसंधो हि सार्ध-

स्तां तन्मुद्रां मम करगता तत्कराब्जे धरस्व ॥ ७९ ॥

उष्णोच्छ्वासैः शुषितवदना शीलरक्षार्तचित्तां

त्यक्तस्तानामसितवसनां नेत्रयुक्ताश्रुपातैः ।

त्वं तां दूना खगपरिचितेर्मद्वपुः क्षेमवाचा

संतोष्यारं व्यपगतशुचं सर्वथा सप्रकुर्या. ॥ ८० ॥

सर्तव्योऽहं पथि च सरता येन मे भद्रमुच्चै-

नैवाहं त्वा कथमिति पुनः सप्रयुक्तेऽस्तमित्रे ।

स्थाने चित्ते भवति भविना सस्मृतिश्चित्तवृत्ति-

स्तच्चित्तं ने चलितचपलं किं स्मरामि त्वयैव ॥ ८१ ॥

दूर्वाटव्यां भवतु कुशलं सर्वदा चाशिषा मे

वेगादस्मिन्विजनविपिने तेऽस्तु ने पुण्ययोगः ।

कारं वार रिपुमदएति साधनीय स्वकार्यं

किं दास्यन्ते दण्डवत्पतो ज्ञातसर्वाङ्गवृत्तेः ॥ ८२ ॥

शक्रीश्चक्री धरणफणिभृन्नैव मङ्गुं समर्थ-

स्तस्याः शीलं किमिह खगराण्येऽपरं मोहशङ्का ।

त्वं तच्छङ्कामपनय बलात्संनिधिं संप्रगम्य

प्रायो दृष्टं भवति सकलं वस्तुमात्रं प्रमाणम् ॥ ७० ॥

आश्वास्यैवं कथितवचनैस्तच्छुचं संप्रहृत्य

पश्चाद्गत्वामरपुरपतिं वाचमित्थं हि जल्पन् ।

किं चाज्ञातं विहितमधुना कोऽपदे तेऽनुरागः

प्रायो लोको भवति विकलः प्राक्च मृत्योरचिन्त्यात् ॥ ७१ ॥

गर्जत्यब्धे विलसति सदा चक्रचापेऽतिदीर्घे

वाणी मुञ्चत्यथ कलगिरा कोकिलानां समूहे ।

गीतोद्गारे प्रसरति वने मार्गपक्षित्रजे च

त्यक्तुं को वा प्रभुरिह हृदो वस्तुतो वामनेत्राम् ॥ ७२ ॥

उष्णान्वातान्क्षिपति दुरसा संहरत्यम्बुचक्र-

मन्तस्तार्पं जनयति परं बाधयत्यम्बुचारात् ।

ग्रीष्मस्यालं तपति तपने धारयत्यम्बुतृष्णां

ता योगीवानिशमजपदं चिन्तयामि त्रिकालम् ॥ ७३ ॥

नो वा हन्ति द्विरदमतुले गीतकाले मृगेन्द्रो

नो वा दूर्वा चरति समजोऽप्यत्र क्षुद्रः पशूनाम् ।

यत्र प्रातर्न पतति रुचः सनिधानेऽपि बहे-

र्विप्रस्तसिन्मम मनसिजस्तां विना बाधतेऽङ्गम् ॥ ७४ ॥

गत्या हंसी कुवलयदलं चक्षुषा निर्जयन्त्याः

शुभ्रत्स्वर्णद्युतिचयतनोस्तर्जितानन्तलक्ष्म्याः ।

भो ताराया विषमविरहे वैरिणां बाणतुल्ये

मृत्योर्गेहं यदि नहि गतः सप्तवन्मेऽमरत्वम् ॥ ७५ ॥

विश्वं कुर्वन्विधिरथ वरं चन्द्रमध्ये गृहीत्वा

चक्रे तारामुखमरसिजं तेन छिद्राण्यमूवन् ।

तत्र व्योमावनिजनगणैर्दृश्यते चापरस्थं

भूमेऽश्वाया न मृगशशकौ नापि देहस्तभावः ॥ ७६ ॥

लोके बहोर्विरहदहनं सप्रजाने गरिष्ठं

कसात्प्रश्ने कृत इह जनस्तद्विशेषं व्रवीमि ।

एकश्छेद्यो विपुलसलिलैर्मग्नवर्णैश्च कैश्चि-

दन्यः पापो विहितविधिरप्यत्र वर्धिष्णुभावः ॥ ७७ ॥

तेजोराशि जगति दहनस्ते सखा मेऽतिदूरा

नार्यां प्रेक्षानयति यदि नो किनिमित्तं हि तेजः ।

प्राप्तं द्रव्यं परजनकृते नो भवेदुन्मुखं य-

त्स्यावश्यं किमिह महतां सर्वथा चात्मतापम् ॥ ७८ ॥

यस्या दृष्टेर्भवति विमदः शत्रुवर्गोऽभिमानो

वक्रः पन्थाः सततसरलो चारिधिः स्वल्पकृपा ।

खञ्जो माला स्तभति करिराद् दस्युसंघो हि सार्ध-

स्तां तन्मुद्रां मम करगता तत्कराज्जे धरस्व ॥ ७९ ॥

उष्णोच्छ्वासैः शुषितवदना शीलरक्षार्तचित्तां

त्यक्तस्तानामसितवसना नेत्रयुक्ताश्रुपातैः ।

त्वं तां दूनां स्वगपरिचितेर्महपुः क्षेमवाचा

सतोप्यारं व्यपगतशुचं सर्वथा संप्रकुर्याः ॥ ८० ॥

सर्तव्योऽहं पथि च सरता येन मे भद्रमुच्चै-

नैवाहं त्वां कथमिति पुनः सप्रयुक्तेऽस्तमित्रे ।

स्थाने चित्ते भवति भविना सस्मृतिश्चित्तवृत्ति-

स्तद्वित्तं मे चलितचपल किं स्मरामि त्वयैव ॥ ८१ ॥

दूर्वाटव्यां भवतु कुशलं सर्वदा चाशिषा मे

वेगादसिन्धिजनविपिने तेऽस्तु मे पुण्ययोगः ।

कारं कार रिपुमदराति साधनीय स्वकार्यं

किं वाच्यन्ते वदुषलवतो ज्ञातसर्वाङ्गवृत्तेः ॥ ८२ ॥

दीनं भुत्वा नृपतिवचनं संनतान्तरिगेण-

स्वयन्मगान्ननगिरितटारामभूदेशमगान् ।

दृष्ट्वा शनोभक्तितनयन. पत्तनं भूतिगेणं

प्रायो दृष्टं जगति भविनां विस्मयादेश हेतुः ॥ ८३ ॥

दृष्ट्वा तारां प्रमुदितमनाः संजपन्ती त्रिनेशं

भिकुर्वाणा सनरवनितां शीलरत्नप्रभाभिः ।

विद्याभीशं स्मरशरवशं बन्धुवन्मानयन्ती

निते भूयो विरहविधुरं स्वं पति चिन्तयन्तीम् ॥ ८४ ॥

दृत्तं मा श्रीविजयनृपतेश्वेतसा मानयस्त

पत्या दत्ता निजकरकजे मुद्रिकां त्वं धरेमाम् ।

जानीथा भो कतिपयदिनैर्निर्जितं खेचरेणं

जेयः शको यदि हि बलिनस्ते प्रभोः कोऽन्यलोकः ॥ ८५ ॥

दीपे वहौ रविमणिकृते प्रोच्छलद्विस्फुलिङ्गे

क्षेमं जीवं विपमविरहादुद्यतोऽरण्यमध्ये ।

तावद्देवादमितगतिना जानता ते हृतिं च

प्रोक्तोदन्तं निखिलमचिराद्रक्षितः खेचरेण ॥ ८६ ॥

तस्मात्क्षेमं शशिमुखि वने वर्तते स्वामिनस्ते

योगो भावी गणितदिवसैर्नास्ति हेतुर्विलम्बे ।

तस्माद्भुक्तिं कुरु च सुभगे भूपयाङ्गं स्वकीयं

न स्युर्दुःखे परमगुणिनः कातराः संप्रजा ते ॥ ८७ ॥

अन्या भार्या सहज सुतनो क्रीडतो भूमिनाथा-

ज्जातः कोपो मनसि परमप्रीतितस्तेषु चित्ते ।

तस्माज्ज्ञात्वा विमुखवदनां त्वां प्रसन्ना प्रकर्तुं

नम्रो यावद्भवति चरणे सहतः स त्वया के ॥ ८८ ॥

पादाघातं कुसुमसदृशं मानयित्वा महीशः

कृत्वा तेऽग्रे शपथमतुलं चान्यगेहं प्रयातुम् ।

भूयो भूयस्तव पदकजे किं न लग्नोऽन पातः

स्वार्थं कर्तुं चतुरमनुजा मन्यते नापमानम् ॥ ८९ ॥

अन्तर्गूढं वचनमतुलं वायुतः संनिशम्य

स्त्रीयां स्मृत्वा कृतचविकृतिं गद्गदामध्रुपातम् ।

नीचेऽवज्ञां सृजति गुणिनश्चेत्प्रपीडां कदाचि-

त्किं वा पूज्ये प्रणयिनि जने सर्वतश्चोत्तमे च ॥ ९० ॥

स त्वद्दुःखादशनमतिशं नात्ति न साति नैति

विद्यां नो सस्मरति कुलजां पैतृक नापि चापम् ।

आदत्ते नो रुचिरवचनं वक्ति पश्येन्न मृत्युं

मृत्युं कर्तुं प्रभवति परं बन्धुभिर्वारितोऽपि ॥ ९१ ॥

गेहे तेऽसौ विरहघटिकां नैव सोढुं समर्थो

भासं किंवा परकरगतायास्तवातिप्रसक्ता ।

नीराहूरं स्थलमिह भुवो यादसां दु खहेतुः

किं वा तत्र ह्यनलवशतो मुमुंसा भासुराज्ञाः ॥ ९२ ॥

तारे नारी विषमविषयासक्तचित्तप्रचारः

किं तद्दुःखं जगति कथितं यन्न चाप्नोति जीवः ।

वाक्यं चेदं विशदमतुलं योगिनो यद्वदन्ति

तत्ते भर्ता नयनविषयं मे कृत भुञ्ज पाकम् ॥ ९३ ॥

तद्वत्त्वं भो हृदयसरले मा त्व युमन्वरेधा(?)

दुःखेऽवदयं तनुरपि तरां तानवं संप्रयाति ।

सपश्यंस्तत्तव च दयितः सोऽपि दीनाज्ञदीप्ति-

स्तस्मात्त्वं चेत्त्वपरमुखदा तर्हि मुञ्चात्मपीडाम् ॥ ९४ ॥

चित्ते तेऽसौ प्रवसति नृपस्तर्हि किं चर्करीपि

मिथ्याश्रूणा रूपितवदनं सनिपात एतस्यक् ।

चेज्जान्नीशो हृदयवसतौ प्रेमभारः कुतस्ते

तस्याभापे किमिति नुभगे निर्निमित्तोऽन शोकः ॥ ९५ ॥

स्वस्थीकृत्वा तरुणितिलकं संययौ खेचरेशं

न्यकुर्वन्तं चमरपवनैरात्मनो धर्ममार्गम् ।

प्रत्यागच्छन्वननृपशिरोमौलिमाणिक्यभाभिः

पादाब्जे स्वे मधुपरचनां संदधानं सभान्ते ॥ ९६ ॥

नत्वावोचच्छृणु खगपते मामकी सारवाचं

तारां हत्वा कथमिह हृदि स्वास्थ्यमाप्नोति मूढ ।

कुक्षौ कृत्वा विषमगरलं जीवितुं कोऽप्यधीश-

स्तस्मात्त्याज्या परकुलवधूर्वाञ्छता स्वात्मभद्रम् ॥ ९७ ॥

नो क्रीडातो न हि धनमदान्नापि चाज्ञानभावा-

त्कामान्नो मे गजपतिगमाः सन्ति गेहे खचर्यः ।

ज्ञातुं तेजोऽप्रमितमहसो भर्तुरस्थां च युद्धे

तेनानीता प्रवसति भुजे तत्तदा यान्तु शीघ्रम् ॥ ९८ ॥

श्रुत्वा चैतत्खगपजननी संनिवार्य स्वसूनुं

युद्धं कर्तुं विधृतधनुषं सार्षपत्तां च तस्मै ।

गात्र्यासाध्यं निजमतिवशाद्ये प्रगम्य स्वकार्यं

कुर्वन्तोऽमी क्वचिदपि जना नापमानं प्रयान्ति ॥ ९९ ॥

ता व्यान्या श्रीविजयनृपतेः समुखं चागतस्य

योद्धुं सैन्यैर्जितस्वगरिपोः श्रीप्रभाचन्द्रकीर्तेः ।

गुर्यश्चक्रीशिवविरहिणे चक्रवाकाय दत्ता

दृष्टो वायुर्न भवति धृति कस्य चेष्टं प्रकर्तुः ॥ १०० ॥

पादौ नन्वा जगदुपवृत्तावर्धगामर्थ्यवन्तौ

विभ्रज्यान्तप्रगग्नरग्ने शान्तिनाथस्य भात्या ।

श्रोतुं धेतव्यमि गुणिना वायुदृताभिधानं

आय्यं चक्रं विगतवमनं मन्वर्ध्यादिचन्द्रः ॥ १०१ ॥

स्त्री नृगर्भचन्द्रहन्तं पातयन्मित्रं सार्यं समामम ।

पण्डरीविह्वलाख्यकविविरचितो

दूतीकर्मप्रकाशः ।

गणेशं भारतीं नत्वा रसिकानन्दवृद्धये ।

पण्डरीविह्वलाख्येन दूतीकर्म प्रकाश्यते ॥

दूती पारंगमा दौत्यव्यापारे संनिवेदनम् ।

विरहस्य च तस्यास्तु कर्म संघटनादिकम् ॥ १ ॥

सखी विप्रश्रिका चेटी खयंदूती च शिल्पिनी ।

विचित्रवचना गानवती धात्री कुमारिका ॥ २ ॥

प्रासङ्गिनी मालिनी च स्वलिता प्रतिवेशिनी ।

परचित्तविशेषज्ञा चेष्टासंकेतकोविदा ॥ ३ ॥

रजकी सौचिकी वेषधारिणी मणिहारिणी ।

काथिनी नापिकी चेति सैकविंशतिधा मता ॥ ४ ॥

एताः साधारणा दूत्यो नायिकास्वखिलास्वपि ।

तच्चरित्रमिति ज्ञातुं ब्रह्मणापि न शक्यते ॥ ५ ॥

तथापि लौकिकश्रेष्ठरसिकानन्दकारणम् ।

दूतीकर्मैकदेशेन लक्ष्मोदाहरणं ब्रुवे ॥ ६ ॥

सखी विधासविश्रामकारिणी पार्श्वचारिणी ।

मण्डनोपालम्भशिक्षापरिहासादिका यथा ॥ १ ॥

चक्रे चन्द्रमुखी प्रदीपकलिका धात्री धरामण्डले(?)

तस्या दैववशाद्दशापि चरमा प्रायः समुन्मीलति ।

तद्भूमः शिरसा न तेन सहसा प्रीरुप्य निक्षिप्यतां

स्नेहस्तत्र यथा तथा न भवति त्रैलोक्यमन्यं तमः ॥

(इति सखी ।)

ज्योतिःसामुद्रिकाभिज्ञा मालिनी चेति भाषिणी ।

तव योग्योऽपरः कामो भवेद्विप्रश्रिका यथा ॥ २ ॥

तस्मीकृत्वा तरुणितिलकं संगयौ रोचरेः

ननुर्वन्तं नमरपवनैरात्मनो धर्ममार्गम् ।

गन्धानन्दननृपशिरोमौलिमाणिक्यभाभिः

पादाब्जे स्ते मधुपरचनां संस्थानं सभान्ते ॥ ९६ ॥

नान्तोचतुष्टु गगपते मामर्ही सारसानं

तस्य गत्वा कथमिह तदि साक्ष्यमाप्नोति मूढ ।

यत्ने यत्न विषमयत्नं जीवितुं कोऽपभीश-

स्यमन्यमाना परकृपाभर्त्ता सात्मभद्रम् ॥ ९७ ॥

तत् कीदृशे च वि धनमदातापि नाजानमावा

वत्पत्ने मे गन्धार्थिमाणा गति मेहे सार्थः ।

ननु विषममार्गो मर्त्यमार्गः यत्ने

तत् कीदृशे च वि धनमदातापि नाजानमावा ॥ ९८ ॥

ननु विषममार्गो मर्त्यमार्गः यत्ने

तत् कीदृशे च वि धनमदातापि नाजानमावा ।

ननु विषममार्गो मर्त्यमार्गः यत्ने

तत् कीदृशे च वि धनमदातापि नाजानमावा ॥ ९९ ॥

ननु विषममार्गो मर्त्यमार्गः यत्ने

तत् कीदृशे च वि धनमदातापि नाजानमावा ।

ननु विषममार्गो मर्त्यमार्गः यत्ने

तत् कीदृशे च वि धनमदातापि नाजानमावा ॥ १०० ॥

ननु विषममार्गो मर्त्यमार्गः यत्ने

तत् कीदृशे च वि धनमदातापि नाजानमावा ।

ननु विषममार्गो मर्त्यमार्गः यत्ने

तत् कीदृशे च वि धनमदातापि नाजानमावा ॥ १०१ ॥

ननु विषममार्गो मर्त्यमार्गः यत्ने

पण्डरीविद्वलाख्यकविविरचितो
दूतीकर्मप्रकाशः ।

गणेशं भारतीं नत्वा रसिकानन्दवृद्धये ।

पण्डरीविद्वलाख्येन दूतीकर्म प्रकाश्यते ॥

दूती पारंगमा दौत्यव्यापारे संनिवेदनम् ।

विरहस्य च तस्यास्तु कर्म संघटनादिकम् ॥ १ ॥

सखी विप्रश्निका चेटी स्वयंदूती च शिल्पिनी ।

विचित्रवचना गानवती धात्री कुमारिका ॥ २ ॥

प्रासङ्गिनी मालिनी च स्वलिता प्रतिवेशिनी ।

परचित्तविशेषज्ञा चेष्टासंकेतकोविदा ॥ ३ ॥

रजकी सौचिकी वेषधारिणी मणिहारिणी ।

कथिनी नापिकी चेति सैकाविंशतिधा मता ॥ ४ ॥

एताः साधारणा दूत्यो नायिकास्वखिलास्वपि ।

तच्चरित्रमिति ज्ञातुं ब्रह्मणापि न शक्यते ॥ ५ ॥

तथापि लौकिकश्रेष्ठरसिकानन्दकारणम् ।

दूतीकर्मैकदेशेन लक्ष्मोदाहरणं ब्रुवे ॥ ६ ॥

सखी विश्वासविश्रामकारिणी पार्श्वचारिणी ।

मण्डनोपालम्भशिक्षापरिहासादिका यथा ॥ १ ॥

चक्रे चन्द्रमुखी प्रदीपकलिका धात्री धरामण्डले(?)

तस्या दैववशाद्दशापि चरमा प्रायः समुन्मीलति ।

तद्भ्रूमः शिरसा न तेन सहसा धीकृष्ण निक्षिप्यतां

स्नेहस्तत्र यथा तथा न भवति त्रैलोक्यमन्थं तमः ॥

(इति सखी ।)

ज्योतिःसामुद्रिकाभिज्ञा मालिनी चेति भाषिणी ।

तव योग्योऽपरः कामो भवेद्विप्रश्निका यथा ॥ २ ॥

निर्माय स्वयमेव विस्मितमनाः सौन्दर्यसारेण यं
 स्वव्यापारपरिश्रमस्य कलशं वेधाः समारोपयन् ।
 कंदर्पं पुरुषाः स्त्रियोऽपि दधते दृष्टे च यस्मिन्सति
 द्रष्टव्यावधिरूपमामुहि मतिं स्वस्त्यस्तु ते सततम् ॥
 (इति विप्रश्रिका ।)

संधानमधुरा चेटी स्वरतो गुप्तचारिणी ।
 छादयन्ती भोगचिह्नं तत्कार्यवचनैर्यथा ॥ ३ ॥
 नीरज्ञाधरता कथं तव वचः संजल्पतस्तत्पुरा
 किं अष्टालकपत्रकं तव पतेर्मानप्रणामान्मुहुः ।
 दीर्घोच्छ्वासतरः कथं द्रुततरादाधावतस्तेऽन्तिकं
 युक्तं चेदि किमत्र तस्य वसनं विश्वासहेतोस्तव ॥
 (इति चेटी ।)

ग्रावादिकलक्षेपाद्वचनच्छलभेदतः ।
 सूचयन्ती स्वयंदूती तत्कार्यवचनैर्यथा ॥ ४ ॥
 मध्याह्नेऽथ घने निदाघसमये तापो घनो वर्तते
 कुञ्जे शीतवटे मुशीतल्लतटे भो पान्थ विश्रामय ।
 एकाकी च भवाननं च तरुणी शून्या प्रपा विद्यते
 लज्जा मे गदितुं त्वमेव चतुरो जानासि कालोचितम् ॥
 (इति स्वयंदूती ।)

तनद्रूपगतं भावं पटे रूपं प्रदर्श्य च ।
 विज्ञानन्युभयोः प्रीतिं चतुरा शिल्पिनी यथा ॥ ५ ॥
 सा त्वं मन्मथमञ्जरीं स च युवा भृङ्गमवैवोचिनः
 श्लथं तद्भवतोः किमन्यदपरं किं त्वेनदाशाम्महे ।
 भाग्यैर्गोप्यममागमेन युवयोर्मानुष्यमाणितययोः
 श्रेयानन्तु विधेर्विचित्रवचनामकल्पशिल्पश्रमः ॥
 (इति शिल्पिनी ।)

सामभेदतिरस्कारश्लेषान्योक्तिभयादिभिः ।
 चतुर्गोपायमंपन्ना विचित्रवचना यथा ॥ ६ ॥

गङ्गाशेषमधुव्रताब्जधनुषां पङ्केरुहस्य श्रियं
वेणीपोतककीरकोकिलकपोताधीशकोकाजितम् ।
हत्वा काञ्चनमेरुसिंहकरिणां लक्ष्मीं तथा तत्स्करि
त्वं गच्छ प्रभुकृष्णदेवनिकरं संयान्ति यावत्त ते ॥

(इति विचित्रवचना ।)

मानविद्याच्छलेनेति गायन्ती तद्गुणश्रियम् ।
तुलितौ विधिना साम्यं युवां गानवती यथा ॥ ७ ॥
ससाराम्बुनिधौ तदेतदजनि सीपुंसरतद्वयं
नारीणा भवती नृणां पुनरसौ सौभाग्यसीमा हरिः ।
सा त्वं तस्य कुरङ्गशावनयने योग्यासि लक्ष्मीपते-
रेतच्चे कथितं किमन्यदधुना यास्याम्यहं श्वस्तने ॥

(इति गानवती ।)

धनाभिलाषिणी मिथ्या पुत्रीति च्छलभाषिणी ।
गुप्तशिक्षी विशेषज्ञा धात्री धूर्ताधिका यथा ॥ ८ ॥
पुत्रि त्वत्पतिरथ चत्वरतटे दृष्टो मया कूर्चवा-
न्सतालान्नपलाण्डुपङ्कजकरः प्रायः पयोष्णीपशुः ।
त्वं सौन्दर्यतरङ्गिणी च युवयोयोगावयोगो वरं
कामोऽन्योऽस्ति समर्पयामि सुभगे तस्मै चल त्वामहम् ॥

(इति धात्री ।)

कुमारी शुक्वच्छिक्षावाक्यमन्योन्यसूचिका ।
क्रीडापुत्तलिका लोभाद्राक्षेक्षुफलतो यथा ॥ ९ ॥
दत्तेयं कमनीयपुत्तलितरा येन त्वया परम मे
रे रे सुन्दरि सोऽपि तिष्ठति बहिस्त्वत्सौख्यमापृच्छति ।
त्वं द्राक्षास्तवकं गृहाण सुमुखि त्वित्युत्तरं दीयतां
गद्रेहाङ्गणपृष्ठकण्टकितरोर्भूलेऽतिवहं निशि ॥

(इति उन्तारिका ।)

प्रराज्ञाद्येन केनापि पत्नी वचनचातुरी ।
 प्रेक्षता सा तदा प्रोक्ता तज्जैः प्राराज्ञिनी यथा ॥ १० ॥
 भो वृद्ध क्व च गच्छसि प्रभुवर श्रीगोकुले नूतने
 तत्र त्वं गम पतिता प्रियतरं संदेशमाश्रावय ।
 यस्याः पङ्कजकुञ्जलस्तनयुगं चन्द्राननं सस्मितं
 नेत्रापाङ्गवर्हिर्गतश्रुतितटं द्वारे कदम्बद्रुमः ॥

(इति प्राराज्ञिनी ।)

पुष्पशिल्पातिचातुर्यराजमालाधिपस्तव ।
 कण्ठयोग्य इति श्लेषं गदन्ती मालिनी यथा ॥ ११ ॥
 कण्ठालम्बितचम्पको वकुलवद्धूथीभुजः पृष्ठभा-
 ग्मल्लीपाण्डरबन्धकुन्दरचनावर्णस्वनामाङ्किता ।
 सेवन्ती कजपारिजातकगुलालोरस्थलामण्डितः
 सोऽयं पुष्पसुशिल्पकश्च किमये ज्ञातस्त्वया वल्लभः ॥

(इति मालिनी ।)

अष्टसंधानिका पश्चादुपालम्भनतत्परा ।
 अथवा स्थायते तूष्णीं सा दूती स्वलिता यथा ॥ १२ ॥
 हे मुग्धे प्रिय मा व्रज, त्यज रुपं, वर्पानिशा वर्तते,
 हा कष्टं कलकण्ठचातकगणा गर्जन्ति रोलम्बकाः ।
 तत्काले स्वयमागतः प्रियतमो द्वारान्तरात्तद्गृहं
 सा दूती स्वलिता तदोषसि महोपालम्भमालम्भते ॥

(इति स्वलिता ।)

यदा कदा समायाता सूचयन्ती मुहुर्मुहुः ।
 स्वगृहे गुप्तसंकेतं प्रतिवेशिनिका यथा ॥ १३ ॥
 रे रे काञ्चनकञ्जकुञ्जलकुचे फुल्लारविन्दानने
 रक्ताम्भोजदलामपाणिचरणे नीलोत्पललोचने ।

दूतीकर्मप्रकाशः ।

नो जानासि तवाङ्गसङ्गिचरितं ज्ञातुं यदिच्छास्ति चे-
त्सायं क्लेशमुपाय्य भर्तृसदनादागच्छ होऽस्मद्ब्रह्म ॥
(इति प्रतिवेशिनी ।)

तत्तद्भदनचातुर्यभावं दर्शनमात्रतः ।
जानाति परचित्तस्य विशेषज्ञा तदा यथा ॥ १४ ॥
नाथेनाधरखण्डनं निशि कृतं ज्ञातुं न शक्ता मुदा
प्रातर्यातृषु मध्यगातिचतुरा भिक्षोः शिशोर्भावनम् ।
ज्ञात्वा सान्तरलज्जितातिसहसा गच्छेति मुक्ताकणा-
स्तस्मै चार्पति कण्ठलग्नसगुणान्सा ते कथं यास्यति ॥
(इति परचित्तविशेषज्ञा ।)

फलपुष्पादिसंकेतं कथंचिदपि यत्कृतम् ।
तज्जानाति च या चेष्टासंकेतकोविदा यथा ॥ १५ ॥
ऋषूर सितपर्णचूर्णसहितं सुधेतपूगीफलं
क्षिप्वा कज्जकरण्डके सितहरिर्दूतीकरे न्यस्तवान् ।
सा लक्ष्मी समुपेक्ष्य सस्मितमुखी तस्या. पुरं स्थापय-
न्पद्मान्त सितपूर्वकं मृगमद दत्त्वा पुनः प्रेषिता ॥
(इति चेष्टासंकेतकोविदा ।)

वदन्ती मधुरं मन्दं वसनादानदानतः ।
नृरतमद्य दृष्टं मे त्वद्योग्यो रजकी यथा ॥ १६ ॥
रे रे रे रजकि त्वयाद्य वसनं धौतं न किञ्चित्कथं
सत्यं त्वामिनि कारणं शृणु तथा वक्तुं न शक्तास्म्यहम् ।
यं दृष्ट्वा प्रमदा भवन्ति विमदा तोऽस्मिन्पुरे वर्तते
त्वद्योग्य कियती त्वहं युवतय. सर्वाद्य तन्मोहिता ॥
(इति रजकी ।)

.....सौचिकी यथा ॥ १७ ॥

कामतत्रकलावेदी भवेद्विटवरो यथा ॥ ४ ॥

आयातः कुमुदेश्वरो विजयते सर्वेश्वरो मारुतो
भृङ्गः स्फूर्जेति भैरवो न निकटं प्राणेश्वरो मुञ्चति ।
एते सिद्धरसाः प्रसूनविशिखो वैद्योऽनवद्योत्सवो
मानव्याधिरसौ कृगोदरि कथं त्वच्चेतसि स्यास्यति ॥

(इति विटः ।)

संधानप्रचुरश्वेटः कलहंसादिको यथा ।

सा चन्द्रसुन्दरमुखी स च नन्दसूनु-
दैवान्निकुञ्जभवनं समुपाजगाम ।
अत्रान्तरे सहचरस्तरुणौ कठोरे
पानीयपानकपटेन सरः प्रतस्थे ॥
(इति चेटः ।)

विदूषको हास्यकारी विकृताङ्गादिभिर्यथा ॥ ५ ॥

आनीय नीरजमुखी शयनोपकण्ठ-
मुत्कण्ठितोऽस्मि कुचकञ्चुकिमोचनाय ।
अत्रान्तरे मुहुरकारि विदूषकेण
प्रातस्तनस्तरुणकुक्कुटकण्ठनादः ॥
(इति विदूषकः ।)

कचचिवुककुचाग्रे पाणिषु व्यापृतेषु
प्रथमजलधिपुत्रीसंगमेऽनङ्गभूमौ ।
अथितनिविडनीविग्रन्थिनिर्मुक्तिहेतो-
श्चतुरतरविलासः शार्ङ्गिणो वः पुनातु ॥

इति श्रीकार्णाटकजातीयदूतीकर्मप्रकाशः ।

श्रीधनदराजकविविरचितं शतकत्रयम् ।

शृङ्गारधनदामिधानं प्रथमं शतकम् ।

सिद्धार्था कनकाक्षरेण कलिता यस्य प्रशस्तिः स्वयं

देवी शैलसुता महेशरजतप्रस्फारपट्टेऽभवत् ।

लक्ष्मीर्वा मुरवैरितन्मरकतप्रासादवक्षःस्थिरा

दाम्पत्यं रतिकामयोस्तदवतादानन्दजीवास्पदम् ॥ १ ॥

मेरुर्मानितया धनैर्धनपतिर्वाचा च वाचस्पति-

भोगेनापि पुरंदरः शुचितया दानेन चिन्तामणिः ।

गाम्भीर्येण महोदधिः करुणया कोऽपीह तीर्थकरः

श्रीमालो धनदः कृती वितनुते शृङ्गारपूर्वं शतम् ॥ २ ॥

जात्या दोषपराङ्मुखाः परशुणप्रीत्या कृति सज्जनाः

पश्यन्तु प्रतिवासरं निजधिया संपादयन्तो रसान् ।

यज्जानन्ति वदन्तु तत्त्वलु खला नाभ्यर्थना तेषु य-

दूकैस्तावदनादृते दिनमणौ प्राप्तोऽर्धलाभः कियान् ॥ ३ ॥

आरब्धा शतकत्रयी पृथगिह प्रायः स्थितिर्महेशां

शान्ते वर्त्मनि कर्मणां नयविदां तोषो भवेज्जातुचित् ।

शृङ्गारः प्रथमं तथा रसवतां हेतुः प्रवृत्तौ यतो

बालाना कटुकौषधप्रणयने देय पुरस्ताद्बुधः ॥ ४ ॥

माधुर्यं स्मितमीक्षितं चपलता यूनो कथासभमो

व्याजेन श्रुतिमुक्तिमालिवचने स्वाभाविको वक्त्रिमा ।

आलस्यं गतिचातुरी मनसिजो रत्या सम खेलनी

बालायाः करतालिनामुपगतं सख्योरिदानीं मनः ॥ ५ ॥

१-५६ शतकत्रयनमेन पविदरेण दैवमे १४९० (१ D) 1134) नयन्दे
प्रप्यनायीति 'नये' प्योनाइतेरितिपरिवर्तिते विममागमोजदन्धो' इति द्वितीयरत्न-
वसनातिपद्योऽनुरागते. पुस्तकं पान्थ पन्थस्यालागिरेवमेव २७ पता नयनलाक.
सरसतीतदन्त उपरचम्.

नारी वीरिनिभा रीण मन्त्रा रमणे नलियकम्-

धेनविनिःकम्पकं जलनगोमपीनं न किं ॥ १ ॥

नन्वा लोचनमेव तानि कलिता पापे निगयोक्ते

मुनीर मन्त्राचारं मुनःनाकण्डे मितं लज्जया ॥ २ ॥

कन्दर्पवर्षिष कुङ्कुममण्डपेन भूषाद्यं

वर्जिते मन्त्राचनाय विधिपञ्चमूरिका मुद्रया ।

जन्मदीकताय तानि पुत्रयेधोऽगमयन्तया

निर्याना मन्त्रिन्दो वदित्ति ते हास्य मुक्ताञ्जया ॥ ३ ॥

मेक मेकमुगेज्जमेककडशीपुमेन नाभीदश-

जातयाभुनतामिषाभुनदियं शृङ्गायसी हृदि ।

उन्मीलन्मित्रगुणधोग्गभयः श्वासानिलमोषक-

ह्मेन्द्रियजालिन्दनगीन्द्रायेऽ रोमावलिः ॥ ४ ॥

नयं कुण्डलमेनदुत्तमयभूगन्धलीपुम्बनं

जन्मवदन्ते परं न गुणवान्तर मनाश्लेषक ।

अस्माकं तु रालेन केन विधिना स्थाने म्यितिनिर्मिता

हन्तेत्य रटतीव खेलद्वलापादे रणक्षपुः ॥ ५ ॥

दीर्घाभ्यर्थनया कथं कथमपि न्यूनं पुरो वीक्षसे

जानीषे न किलालसा न वृणुषे ममं दुकूलाञ्चलम् ।

यः अयं स्थितो हृदि निजं नाय कपोले यश-

स्तावत्तन्वि विधीयतां प्रतिकृतिस्नाद्वक्ष्यं दुर्लभ ॥ १० ॥

छत्रं वक्रमुधानिधिध्वजविधौ मत्स्यौ चलचक्षुषी

लावण्यामृतनिर्झरा तनुरियं पीना नितम्बस्थली ।

रै(?)सिंहासनमुन्नतं कुचयुगं कुम्भौ करौ पल्लवौ

सानन्दा जलहारिणी रतिरहो कामाभिषेकोऽधुना ॥ ११ ॥

साध्वी गायति किङ्किणी स्तुतिपटुर्वैतालिको हंसको

वाणाः पञ्च विलोचने स्मितमिदं दन्तच्छदो नासिका ।

चापो भूरिति पञ्चवाणसमयो यस्यामिदानीमहो

सा त्वं वक्षि न जातु किं सुवदने चेतोऽनुरागास्पदम् ॥ १२ ॥

तल्पे पल्लवकल्पिते सुनयना शेते निधायोपरि

स्वच्छन्दं करपल्लवं स्तनयुगस्यारामरम्योदरे ।

रक्ष्मी वीक्षितुमागतस्य सुहृदः कामाभिषेकोत्सवे

रक्ताशोकनवप्रवालकलितं हैमं नु कुम्भद्वयम् ॥ १३ ॥

अद्याश्लिष्य निपीय गाढमधरं नीत्वा च वक्ष स्थली

प्रक्ष्यामि स्मितपूर्वकं प्रतिदिनं माऽसौ यथा पृच्छति ।

निर्धायैति दिने न चेतसि निशि प्राप्ता गृहं प्रेयसो

बाला न क्षरमुत्तरं वितनुते पृष्टा प्रियेणादरात् ॥ १४ ॥

कान्तो नर्मणि नैपुणेन विदितस्त्वं शैशवद्वेषिणी

क्रीडाशैलशिरोमणिर्गृहमिदं रम्यो वसन्तोत्सव ।

सरस्यः कामकथोपचारचतुरा समोगकालेऽधुना

मानो वा कलहोऽथवा यदि कदा तच्चेतसो निर्वृति ॥ १५ ॥

जन्मारभ्य न यावदद्य सुभगमन्याक्रमो हापितः

स्वैरं तिष्ठतु कान्तया स रमतां मा मा नयध्वं बलात् ।

इत्थं जल्पति यावदेव सुमुखी तावत्क्षणादागतः

कान्तस्तल्पमलंचकार च वदन्कस्येदृशी सगतिः ॥ १६ ॥

अज्ञास्ते सुहृदालयोऽतिपिशुनास्त्वं कर्णयोर्दुर्वला

दृष्टे सागसि बल्लभे मृगदृशां मानः स्वयं जायते ।

लोको हासरसाकुलः परगृहे प्रेमोपभेदोद्यतो

द्याखुर्दन्तमुखेन खण्डयति सत्यद्भाम्बरं हेलया ॥ १७ ॥

पृष्टः कातरता पिहाय शयने मानापराधौ कदा

जायेतामिदमुत्तरं फथितवान्स्त्रित्वा चिरं चिन्तय ।

बाले सप्रति नैनयोन्मु समयः श्रुत्येति हासच्छला-

दालीभिः समबालमेव समयं दृष्टा चिरात्तर्जनी ॥ १८ ॥

क्षिप्त्वे तादृशि नौचिती परुषता दृष्टेऽवहित्था कथं

धीरं सस्मितमालपत्यनुदिनं निर्हास्यमास्यं कुतः ।

निद्राणं तनुरोम तिष्ठति पुरा तत्संनिधावादरा-

त्सख्यो मानमुदाहरन्तु कलहे वालोद्यमः कीदृशः ॥ १९ ॥

धैर्यं मुञ्च कुरुष्व मानममलं तद्गौरवस्यास्पदं

मानादेव गुणोदयः किमधिकं दासायते बल्लभः ।

उक्ते धेहि मनो निशम्य सकलं तूक्ता वयस्यास्तथा

दत्तं नाम मनोऽन्यतो न विदितं दत्तं कथं दीयते ॥ २० ॥

याम पूर्वनिशोपभोगकथया नीतोऽपरो निद्रया

नीतः कोऽपि वयम्यया सह रताम्नायोपदेशक्षणात् ।

स्नानाकल्पविकल्पकल्पनविधेरन्यो दिनस्य क्षणा-

तल्पे वामकमज्जया युगममो यामो निशायाः कृतः ॥ २१ ॥

आकल्प विगच्छय तल्पममलं सज्जं विधायादरा-

दात्रीभि कथया कयापि समयं वारान्वहन्पृच्छती ।

ज्ञारे निश्चल्लोचना परपदध्वाने तमेवागत

मन्वाना निजमन्दिरे रमवशाद्वन्यस्य बाला वमेत् ॥ २२ ॥

गच्छ न गतिं वाचिकं लघुपदं नीत्वा नयनं शठं

कुवाप्ते नु यदन्निजेन गुह्यदा केनापि तत्तद्वचः ।

गच्छामो यदि लाघवं ननु परा हामाय दीर्घा नना.

या वा गौरवत्यापवादिकल्पना वश्ये तथा वल्लभे ॥ २३ ॥

आकम्पो मन्दिनो मधिष्यति मनाम्बुयोऽधुना धीयते

मुक्तं मन्यन्त्योज्जितं च महता सख्यः परिणीयताम ।

मद्वन्देन शिष्यस्य मगममुमं ज्ञानावयोथा पुन-

र्विक्तं दान्दमद्वन्द्या प्रनिषदं प्राणारिकं मय्यते ॥ २४ ॥

मद्वन्देन शिष्यस्य मगममुमं ज्ञानावयोथा पुन-

र्विक्तं दान्दमद्वन्द्या प्रनिषदं प्राणारिकं मय्यते ।

लीलातामरसं मलीमसमभूदुच्छ्वासतोऽधः पत-

त्संकेतालयतरुपकल्पनपरा तेऽध्वानमन्विष्यति ॥ २५ ॥

मानश्चेतसि नाथ वासकलहो नालिङ्गने मेति न

स्वैराभाषणमौनिता न शयने वैमुख्यबुद्धिश्च न ।

सीत्कारोऽधरखण्डने न सुरते मुग्धाक्रमो नेति ना

पुंभावं गतया हठादभिहितः स्तीत्वं गतः पुण्यवान् ॥ २६ ॥

धूपेनागुरुजन्मनाथ सुमनोमालाभिरत्यादरा-

द्दीपं दैवतमामनन्ति सुदृशामानर्चं पत्युः पुरः ।

ज्ञानोन्मेषदृढप्रकाश भवतः कुर्वे प्रणामाञ्जलि

सद्य कज्जल(?)मुद्रमायमधुना कान्तो रतायोत्सुकः ॥ २७ ॥

मानेनासि सखि क्षमा त्रिशुरयं न प्राणनाथोऽपि ते

नास्माभिः सखि वञ्चितासि कतमस्ते खण्डिताया भ्रमः ।

भुक्तासीति न कथ्यते कथय तत्का नाम ते चातुरी

पत्राली न मलीमसा न मलिनो जातोऽङ्गरागः क्वचित् ॥ २८ ॥

युष्मासु स्वयमुत्थितासु शयने लुप्ते चिरान्मण्डने

मा लज्जस्व नवं लिखाम दयितो मा याचते स्नासकृत् ।

भावैरष्टविभागतोऽनु रचनाः प्रत्यूहमासादिता

प्राप्तये नवमी कथं कथमपि प्रातस्ततोऽभूदहः ॥ २९ ॥

स्वादङ्गादवतार्य नूपुरयुगं न्यस्तं सखीपादयो-

र्मध्ये दीर्घनिनादिनी मणिमयी बद्धा दृढ नेखला ।

ज्योतिःपूरमुर स्थले कृतनवं हार प्रियप्राप्तये

मुग्धा गच्छति मन्दमन्दमुदितवासा जनावेक्षणात् ॥ ३० ॥

तल्पे जल्पितमल्पमेव तदनु व्याख्यातमन्तर्गृहे

पारेक्षारमुदाहृतं प्रतिपदं व्यावृत्तमाराद्धरिः ।

सीमान्ते प्रतिरष्टमध्वनि एटादाशङ्कितं प्रौढ्या

पान्तोऽसङ्गतटे तयाखिलमलः तत्सहृतं वाचिकम् ॥ ३१ ॥

कण्ठे चेद्दधि कोकिलस्य कुरुते तत्कण्ठकुण्ठस्तदा

नोच्चैः पञ्चममातनोति सुदती जीवेत्कथंचित्तदा ॥ ३८ ॥

प्रालेयाचलनिम्नगाभिरभितो मार्गे निरुद्धेऽधुना

प्रावृण्येति न यक्षराजककुभस्तन्वी कथं जीवति ।

इत्यालापपरम्परां श्रुतवती त्वासां सखीनां मिथो

वाला पृच्छति साधु रावणपुरीद्वारध्वनो वासरान् ॥ ३९ ॥

आकर्णाञ्चितधन्वन करिवरव्यापादनायोद्यता-

न्विन्ध्यालेख्यमहाटवीषु मृगयोत्साहे सखीनां पतीन् ।

कोदण्डाञ्चलवद्धनिर्मदशिखिप्रस्फारपिच्छध्वजं

प्राप्त स्वं पतिमालिलेख सुदती गर्वाज्जहासोच्चकैः ॥ ४० ॥

यस्मात्पीनपयोधरद्वयमिदं कृत्वोपधानं सुखं

सातौ दर्पकदम्पती मृदुतनावस्यां शयाते चिरात् ।

किंचिच्छ्यामलमग्रतस्तदुभयं पाण्डुत्वभावादहो

धम्मिल्लाङ्गनिमग्नतैलशवलच्छायां ततो लक्ष्यते ॥ ४१ ॥

मञ्जीरद्वयमेतदङ्गदयुगं त्रैवेयकं कुण्डले

सप्तैतानि विलोक्य प्रभुरसि स्वैरं सपत्न्याः पुरः ।

किं ब्रूमः पतिदेवता वयमिति व्याहृत्य पत्युर्ददौ

सीमन्ताचलपन्नरागशकलं वाला यलादञ्जलौ ॥ ४२ ॥

लीलातामरस विपक्षरमणीहस्ते निरीक्ष्यादरा-

टावेगादुपविश्य सामि सहस्रोर्जुनैरलीना गणै ।

गुञ्जत्सौरभलम्पटालिपटलीश्यामं तदेवात्मनो

मा दृष्टेति ललज्ज कापि रमणी तत्याज दूरेऽम्बुजम् ॥ ४३ ॥

प्रेयस्ताडनकर्मणीद्रमुचित निर्दापक तेजसो

लज्जानर्भणि लोचनाञ्जनरुचः सौभाग्यसपादकम् ।

प्राप्ते प्रेयसि मन्दिर तदपर लीलारविन्दं पुनः

शय्योत्थायनपाचकार रमणी सौधाद्वहिः सत्वरम् ॥ ४४ ॥

दृश्यन्ते कलुषा निशा मुखपतत्कान्ताङ्गरागादिति

त्वत्कान्तानुचरीषु वञ्चनकथापाण्डित्यमभ्यागतम् ॥ ५१ ॥

लुप्तश्चन्दनविन्दुरज्जनरसः पीतोऽनुलेखो गतो

नि.शेषेण कपोलयोः कुचयुगे शेषो मकर्याः कुतः ।

दग्धेयं सखि मध्यभागतनुता पद्मङ्गभीरुः प्रियो

गाढाश्लेषपराङ्मुखो रतविधौ तुष्टः कदाचिद्यदि ॥ ५२ ॥

सौधस्योरसि मन्मथप्रतिकृति. प्रासादपृष्ठे गशी

क्रीडाकाननवेदिकासु च पिकस्तद्दीर्घिकायां मरुत् ।

इत्थं त्वद्विरहेऽधुना कृशतनोः शय्यासमासादन-

व्यग्राणामितरेतरं मधुमुखे तस्या. सखीनां मिथः ॥ ५३ ॥

आगच्छेति मया श्रुतं जिगमिषोर्यामीति तूष्णीं मतं

पाथेयं निजपाणिना विरचितं पृष्ठोऽवधि. सस्मितम् ।

प्राणा येन तदा तदा किल गता वक्षो न दीर्णं च य-

त्तेषां तस्य च का कथा यमधुना दम्भाय कार्यो विधि. ॥ ५४ ॥

किं निन्दन्ति सुधानिधि मलयजं किं नाद्रियन्तेऽथ किं

श्रीखण्डानिलमावृणन्ति सहजामुज्जन्ति किं धीरताम् ।

किं काम विलपन्ति किं पिकरुताभ्रस्यन्ति मूर्च्छन्ति किं

तल्पे पल्लवकल्पितेऽपि सुदृग्स्तद्वत् किं कारणम् ॥ ५५ ॥

वाल्यादय विनिर्गत तव वयः कान्त स्वयं दक्षिणो

वृद्धाधीतवहुच्छला वयमिमा वा कामजीवातव ।

क्रीडाकाननसौधगैलशिखरे श्रीखण्डशैलानिल-

त्वाचान्तश्रमदारिविन्दुरधिपप्रेम्णा मधुर्नीयताम् ॥ ५६ ॥

सा पत्यु गयनं गतेति मुदिता ध्रुत्वा सखीनापितं

पर्यागः प्रियतम दिश न वयं कीदृक्षमन्तर्भवेत् ।

लाक्षालङ्कनलज्जपादयुगलं तल्पं घरा चिन्त्यती

चित्रस्थे च निरीक्षिता सदचरीन्देन गन्दाक्षत ॥ ५७ ॥

मुग्धे बोधय सारिकामियमदः प्रेमास्पदं रीदति

प्रीत्या पाठय चाटु पाठकवटुं वां पीठमर्दं शुक्रम् ।

आलीर्हासरसोचिताः सितलवेनाभाषयेथा इमा

दृष्टेनानुगृहाण बल्लभमिमं पादानतं भीतवत् ॥ ५८ ॥

तादृक्कण्टकलम्पटापि करभी मा हासतां दूरतो

नाङ्गाराशनगर्विता सुनयना निन्या चकोरी पुनः ।

उद्यत्कण्टकदन्तुरेऽतिकठिने पद्माकुले पिच्छिले

निद्रामो यदि संयतास्तदपरं नानन्दकन्दास्पदम् ॥ ५९ ॥

गुल्फग्रन्थिमणिप्रभाववलतः पादाङ्गदं प्रेयस-

श्रूङ्गारलपदं मदात्समगमन्मानापनोदादरात् ।

मागान्मन्त्रपदाददादपि पदं कार्याकुलोऽपि प्रिय.

कर्णाशोकदनाहतश्चिरतरं मानं समूलं जहौ ॥ ६० ॥

कातर्यं तु न कर्मणं न न परं दम्भो न किं योषिता

यच्चित्ता तनुचापलं मधुविधुद्वेषस्तनुत्वं तनोः ।

अस्माकं सखि पश्य संप्रति तनू रोमापि वक्रायते

सद्यः प्रोषितनाथयाभिनवया पान्थस्त्रियो हासिताः ॥ ६१ ॥

द्वारे नूपुरमुच्चगोपुरमुखे काञ्ची रणत्कारिणी

हारो द्वारचतुःपथे पथि परे कर्णोत्पलं भृङ्गमत् ।

प्रेयो मन्दिरमित्यवेत्य मुमुचे तन्व्या गिरोभूषणं

व्यालोके तु परस्परं विगलिता नीवी स्वयं बन्धनात् ॥ ६२ ॥

पूर्वं यत्र विशेषकक्षितिरिति प्रायः कपोलस्थलीं

चक्षुः सिञ्चति जागरूकमसकृद्भूयोऽञ्जसा तद्भवेत् ।

चाप्यक्षारतया तयाभवदियं पाण्डुश्चिरायोषरा

तन्मन्ये मकरीनिकेतनधिया तत्रैव सिन्धुः कृतः ॥ ६३ ॥

हासः कोऽपि महाशुचिः स्थितिमतां प्रेयःसमक्षं क्षणा-

द्वारंवारमुपैति तस्य विरहे दृष्टः कदाचिन्न यः ।

वाप्यः किं व्यभिचारिणां न गणितः प्रायः पुरस्तादयं
 दीनाया निजवल्लभस्य विरहे यश्चक्षुषी चुम्बति ॥ ६४ ॥
 साहाय्याय मलीमसाः समुचिता प्रायश्चकोरीदृशा-
 मुत्कानामभिसारसाहसरसे गाढोऽन्धकारः सुहृत् ।
 धन्यं कज्जलमुज्ज्वल जिगमिषोरग्रेऽगमल्लोचना-
 त्संयम्य स्वयमात्मना सुमनसो नाजिघ्रतीदं कचः ॥ ६५ ॥
 नापेक्षैव विभूषणस्य सहजा यस्यास्ति गम्भीरता-
 त्सहृत्तं यदि पार्श्वतोऽपि सहजः कीदृग्वलिप्रक्रमः ।
 मध्यस्थस्य च कोमलस्य विषये कुण्ठो भवेदायुध
 दृष्टान्तोऽत्र मनोभवेन कलितो नाभि कुरङ्गीदृशः ॥ ६६ ॥
 रोहिण्याधरसपदा मुखविधोरिष्टाश्चतस्रः कला
 बीजानीह निरूपितान्यतनुना हासद्रुमस्यादरात् ।
 भारत्याः कठिनीलवा घटयितुं रीतीरुदाराक्षरा
 राजन्ते सुतनोर्मनोरमतमास्ते राजदन्ता पुरः ॥ ६७ ॥
 सुता कञ्जकगह्वराञ्चलमुखे दत्त्वा नरं वीटिकां
 प्राप्ते सप्रति तस्करेऽथ सहसा जातं कपाटे चटत् ।
 रद्धा वागध निद्रया नयनयोरन्ते स्थितं लज्जया
 ह्रीवै रोमभिरुत्थितं पतिरिति ज्ञात्वा पुनर्मलितम् ॥ ६८ ॥
 सिद्धस्त्वं पुरुषोत्तमोऽसि विदिता सा सत्यभामा न किं
 वाचा बोधयितुं सखीभिरधिकं नापारिजातग्रहः ।
 व्याख्याता स शुकः परं गिरि पट्ट सतापचिन्तातति
 नूनं निर्जरदैवतप्रतिभटो भूतना समाधाय ॥ ६९ ॥
 जानासि क्रममञ्जसा विरचय द्वागङ्गमङ्गं परि
 प्रेयो मोहनमय मण्डनविधौ प्रौढा निवृज्यादरात् ।
 तुष्टे याचयन्नादरेण ददती तन्या सखी पारिता
 शुभे पूर्वमतं पुरन्द कदरीमेत ततो रज्जय ॥ ७० ॥
 प्र० शु० ५

नैनं वारय कामकर्मकुशयं^(१) स्वच्छन्दतश्चुम्बना-
 वशाकर्षणकौतुकेन रमतां प्रत्यङ्गमालिङ्गतु ।
 अन्योन्यं तनुतां नितान्तनखरव्यापारतो विग्रहं
 कावेरीतटकाननेऽध्वनि पुरः कुब्जस्तरुस्तिष्ठति ॥ ७१ ॥

प्रातर्मन्दिरमात्मनो जिगमिषोः कान्तेन यन्मण्डनं
 दूरं कल्पितमादरेण बहुना निर्जित्य कम्पादिकम् ।
 बाहोर्मूलनखाङ्गलेपनविधौ जातः स कोऽपि क्रमो
 येनैतावदशेषतोऽपि गलितं जाता तथैवोपसि ॥ ७२ ॥

नोचैर्निश्चसिहि स्फुरत्वनुदिशं चन्द्रातपः किं ततो
 गच्छामस्तव वल्लभोऽयमधुना दूनं प्रसूनेपुगा ।
 मल्लीमुच्चिनु चन्दनं च कलय क्षौमं तनावतनु
 स्वच्छं मौक्तिकहारमुल्ललय तत्स्वैरं प्रिय प्राप्नुहि ॥ ७३ ॥

राकायाः शरदः सुधावधिरभूद्यद्याननं रोहिणी
 श्रीरेखाधरपल्लवस्य सुदती लावण्यवापी यदि ।
 रोमालिर्जलनीलिका च चरणं पद्मे चलच्चक्षुषी
 मीनद्वन्द्वमुपान्त एष मुखरो न स्याद्युवा हंसकः ॥ ७४ ॥

श्यामाया मुखमिन्दुमण्डलमिदं पाण्डुद्युतिप्रोषिते
 दूरं भर्तारि वासरे मृगतया लम्बालकाग्रच्छविः ।
 उच्चैरम्बरकेलिशैलशिखरादालोकते मेदिनी
 पन्थानं विरहज्वरातुरतनुस्तद्वासरस्यादरात् ॥ ७५ ॥

रक्तं किंचिदुदेति वासवदिशि श्यामामुखं लोहितं
 रोपेण प्रतिवासरं स भजते नाथो दिनं वारुणीम् ।
 विख्यातो द्विजराजनामभिरयं मौलौ भवानीपते-
 स्तिष्ठत्किं न हि लज्जतेऽरुचिः*त म्लानिर्निजाङ्गच्छलात् ॥ ७६ ॥
 शृङ्गाराद्वयवादिनो रतिपतेर्निःसा^(१)णपात्रीमुखं
 तन्मार्दङ्गिकपुंसिक^(१)प्रतितनुच्छायान्तरुज्जृम्भते ।

किं वा वासवदिग्बधूकरतलादानेय दिग्बलभा

कान्तस्याध्वनि पत्य(१)पातमलिनस्तच्चन्द्रम'कन्दुक' ॥ ७७ ॥

नायातः सखि निर्दयं स समयं प्रायो गतो गम्यतां

नष्टं किं यदि नागतं सशपथं रुद्धः क्वचिद्वन्धुभिः ।

आयास्यत्यथ दुर्जनः परवधूगाढोपगूढाङ्कित

प्रातर्दृष्टिमुपागतेन वदुना वक्षो विदारिष्यते ॥ ७८ ॥

मा गा. कान्त निशामुखे परगृहं मा गास्ततोऽहर्मुखे

वेश्मास्माकमिदं द्वयं वितनुते चायुःक्षतियौषिताम् ।

मा भूत्काञ्चनवञ्चितेति रमणी मा भूदहो खण्डिता

मुग्धा भावमपाचकार रमणीत्थं वारयन्ती पतिम् ॥ ७९ ॥

प्रेय. प्रेममहाधना स्मितलबोल्लास रसे मज्जती

सृष्टा केन खलेन वा परवशा योषिद्वराकीयती(१) ।

मा भूत्काञ्चनवञ्चिता निशि निशि प्राणेश्वरेणावला

पश्येयुर्न च खण्डिता मुखमपि प्रातर्वयस्याश्विरम् ॥ ८० ॥

आयातेव निवारितः स्मितमुखो यातः समीपं बला-

दावद्धो बलया हठेन सरुषा कर्णोत्पलेनाहत ।

आचिद्धो नखरायुधेन हृदये लाक्षारसेनाङ्कितः

कान्तः कामपि तृप्तिमापदुचितं कामस्य वाना गति ॥ ८१ ॥

मा मां कलय लम्पटेषु भवती मा भू. स्वयं खण्डिता

भूयोऽन्यत्र न जातु यास्यति निशा तुभ्यं शयेय स्फुटम् ।

कस्यान्तीह न मन्दिरे परिमद कस्याज्जरागो न वा

को नालिङ्गति वान्धवं त्यज वृथा तापं प्रसीदायुना ॥ ८२ ॥

पादालक्तकलाञ्छनं निजमुरो(१)माच्छादयालोक्यते

प्रेयासो रत्नपेशला मृगहशामानन्दधूत्पादका ।

रागाशोकमरीरहन्वकितस्तत्पान्पसाहन-

न्यच्छे वक्षति वरभन्न परितरत्तज्जगनेन्द्वहि ॥ ८३ ॥

लाक्षामुज्ज्वलयाधुना चरणयोर्नीदीं च संभावय

प्रातः कोऽपि निगच्छते मृगदया गम्य चिरं तुष्टया ॥ ९० ॥

नीत्कारेण विना श्रमादपि विना ध्यानेन वाचा विना

नीर्वाग्रन्धिविमोचनेन च विना गच्छोत्तुहं विना ।

तत्पेनापि विना विना सफलरीगद्देन दीपं विना

यन्निजिभ्यं तदेव मुक्तं दान्य पं प्रेक्ष्य ॥ ९१ ॥

आनिज्यतदर्थीग्नितुष्टुमं तुष्टुमुष्टुमिति-

सन्ध्यान्नामप्यग्नितः मित्तुष्टुमितिष्टुमिष्टुमे सन्ध्या ।

नोदामने दधिन दधं दधित्यापादामने नेदित-

सन्ध्यामे सन्ध्याप्यग्नितः सन्ध्यामे सन्ध्या ॥ ९२ ॥

गत गतमुष्टुम्यन्ति कथया गत गत प्रीत्यन्ते-

मुष्टुमे गतमुष्टुम गतमुष्टुमे गतमुष्टुमे गतमुष्टुमे ।

गतिगम्य गतमुष्टुमे गतमुष्टुमे गतमुष्टुमे गतमुष्टुमे ।

गतमुष्टुमे गतमुष्टुमे गतमुष्टुमे गतमुष्टुमे गतमुष्टुमे ।

गतमुष्टुमे गतमुष्टुमे गतमुष्टुमे गतमुष्टुमे गतमुष्टुमे ।

गतमुष्टुमे गतमुष्टुमे गतमुष्टुमे गतमुष्टुमे गतमुष्टुमे ।

गतमुष्टुमे गतमुष्टुमे गतमुष्टुमे गतमुष्टुमे गतमुष्टुमे ।

गतमुष्टुमे गतमुष्टुमे गतमुष्टुमे गतमुष्टुमे गतमुष्टुमे ।

गतमुष्टुमे गतमुष्टुमे गतमुष्टुमे गतमुष्टुमे गतमुष्टुमे ।

गतमुष्टुमे गतमुष्टुमे गतमुष्टुमे गतमुष्टुमे गतमुष्टुमे ।

गतमुष्टुमे गतमुष्टुमे गतमुष्टुमे गतमुष्टुमे गतमुष्टुमे ।

गतमुष्टुमे

गतमुष्टुमे

गतमुष्टुमे

गतमुष्टुमे

गतमुष्टुमे

काव्यमाला ।

गगात्नंमुत्तमेत्य स्तण्डनसहो धन्योऽधरो रागवा-

न्कि नाशाकि पयोधरेण गुरुणा वक्षःशिलाताडनम् ।

न त्यक्तं जघनेन पौरुषमितो यावन्न जातो जये

कान्तं नपयेव भूषणमधः क्षिप्तं सितेनैकतः ॥ ९७ ॥

पतत कञ्चुककर्मणीन्दुशकलं दृष्ट्वा कुचोपान्ततो

वाताचष्ट कम्पयाम निभृतं प्रच्छादयन्ती मुहुः ।

मरु न शनमय ते नयनयोराकेकरं पश्यतो.

शोभांभानमपागमत्कथयितुं बाहू रणत्कद्वणः ॥ ९८ ॥

नो वि भैवरुपद्रुमपरनिता राक्षी रणन्ती कलं

भूमीननिगम्यविश्वफलके बद्धा स्मरन्तागमि ।

मन्दर्भमग्ना रक्तिशिराग्निषष्ठे चरन्ती मुहुः.

रक्त शिरनिशिष्टाग्निशिशुमेगनदीवामसू ॥ ९९ ॥

नो नो मरुति मरुगमननुगम्य नाप्ता मियामा तमी

नयामा नो नो मरुत्या निपुवन दीर्घायुर्माचयोः ।

नो नो मरुति मरुति नापानकाय कवि

मरुति मरुति मरुति मरुति मरुति मरुति ॥ १०० ॥

नो नो मरुति मरुति मरुति मरुति मरुति मरुति

मरुति मरुति मरुति मरुति मरुति मरुति मरुति ।

नो नो मरुति मरुति मरुति मरुति मरुति मरुति

मरुति मरुति मरुति मरुति मरुति मरुति मरुति ॥ १०१ ॥

नो नो मरुति मरुति मरुति मरुति मरुति मरुति

मरुति मरुति मरुति मरुति मरुति मरुति मरुति ।

नो नो मरुति मरुति मरुति मरुति मरुति मरुति

मरुति मरुति मरुति मरुति मरुति मरुति मरुति ॥ १०२ ॥

नो नो मरुति मरुति मरुति मरुति मरुति मरुति

नीतिधनदशतकम् ।

दृश्यन्ते नृपय पुर कतिपये व्योम्नि प्रकीर्णा. छवि-
दृष्टा मण्डनमण्डोऽपि भवता त्यक्तमा मुचिता ॥ १०३ ॥

नति तत्र विदितम् नृपय पुर कतिपये व्योम्नि प्रकीर्णा. छवि-
दृष्टा मण्डनमण्डोऽपि भवता त्यक्तमा मुचिता ॥ १०३ ॥

नति तत्र विदितम् नृपय पुर कतिपये व्योम्नि प्रकीर्णा. छवि-

जितव्यमृजानि मुचिताः

नृपय मुचिता नीतिधनदशतकम् ।

न उच्यते धनमो देवमैश्वर्यम्

नृपय मुचिता नीतिधनदशतकम् ॥ १ ॥

नीतिधनमृजानि मुचिताः

नृपय मुचिता नीतिधनदशतकम् ।

नृपय मुचिता नीतिधनदशतकम् ।

नृपय मुचिता नीतिधनदशतकम् ।

नृपय मुचिता नीतिधनदशतकम् ।

नृपय मुचिता नीतिधनदशतकम् ।

नृपय मुचिता नीतिधनदशतकम् ।

नृपय मुचिता नीतिधनदशतकम् ।

सूते संसदि संमदं वितनुते युद्धं विनैव श्रियं
 रुन्धे दुर्जनचेष्टितं द्यति परं तेजांसि वैरात्मनाम् ।
 वन्धून्वर्धयति प्रसज्य सुहृदः संतोषयेदेकतो
 नीतिः कस्य न बलभोपकरणं नानाविधं तत्त्वतः ॥ ६ ॥

भूपैर्भूपसुतैः प्रधानपुरुषैरन्यैश्च सेवापरैः
 सेव्यं नीतिविवेचनं तत इतो न स्यात्प्रमादः क्वचित् ।
 हन्तुं वैरिणि सोद्यमे नयविधिः कुण्ठं करोत्यायुधं
 शस्त्रेणापि विना करे नयविदां बुद्धिर्भवेदायुधम् ॥ ७ ॥

परिणतजनसेवा संगतिः सज्जनानां
 कविगुरुमनुशास्त्रावेक्षणं सभ्यगोष्ठी ।

नृपसदसि नितान्तासत्तिरध्यात्मचिन्ता

गुरुनगरनिवास कारण नीतिवित्तेः ॥ ८ ॥

ज्ञेया नीतिर्भूमिपालेन यत्नाद्योगक्षेमौ यद्वज्रौ यत्प्रजानाम् ।
 कार्याधीने यस्य मैत्री विधत्ते प्राणापायः पुत्रतोऽपीह नीयः ॥ ९ ॥
 बालः पुत्रो नीतिवाक्योपचारैः कार्यं कार्यं यत्नतः शिक्षणीयः ।
 लेखा लम्बा यामपात्रे विचित्रा नामा नाशं पाककालेऽपि याति ॥ १० ॥

प्रकृतिभिर्गुणैर्लं चिन्तनीयः कुमारो
 नयविनयकुलीनाचारचातुर्यशौर्यैः ।

नरपतिकुललक्ष्मीर्हस्मिनी यत्र बद्धा

जयजुषि युगवाहौ चञ्चलत्वं जहाति ॥ ११ ॥

मद्यामक्तिच्छन्नवादः परम्बन्धेवा दाने कान्तत्वं प्रमादः ।
 लोकावज्ञेकान्ततो वामबुद्धिर्होमप्रीती राजपुत्रस्य दोषः ॥ १२ ॥

प्रकृतिवचमि जानप्रत्ययोऽधीनविद्यः

गमधिकवदुशन्त्र शिल्पविद्यागुरुश्च ।

प्रथममधिगनार्थो विद्विषाचाग्रीत्या

नरपतिरिति भुङ्क्ते राज्यमव्यग्रमेकः ॥ १३ ॥

गुणगुणानामा ननुगुणा नून प्रजान्गुना-

ना वाञ्छन्तपि तानिजानभिभवन्भूयैव वच्यः स्वयम् ।

गुणगुणं ग्निगुणगरेवभिहता गान्धो रूपा नमुस्तं

योगिप्राप्यमवामुवन्ति हि पदं भूमीभृतगन्धान् ॥ १४ ॥

भवे राजवले परेण बलिनाकान्ते रणप्राज्ञे

भीरु कोऽपि निवर्तते यदि ततो धन्या प्रमत्तस्य तु ।

एकैकस्य महाकतो. प्रतिपदं यस्य प्रगस्तं फलं

भीतत्राणफलातिरेकमहिमा लोके भवेदस्य वा ॥ १५ ॥

आरब्धस्यापवर्गे स्फुरदमलमतिमुक्तमानो नताना

वितायत्तात्मवर्गे. प्रतिकृतिकुशलं सेवकानां कृतेषु ।

विज्ञानस्यैकसीमा गुरुगुणमहिमा धर्मकार्ये प्रवीणः

सेव्यो नाथो वदान्य सहजकरुणया दीनवत्तावधानः ॥ १६ ॥

मर्मस्पृज्मर्मावाचा कथितपरगुणः प्रस्तुते चोपकारे

दीने हानावधानो विदितमपि सकृद्वृषणं श्रोतुकामः ।

काले काले धनाना सरति च समये सेवकत्राकृताना

तादृक्सेव्यो न सेव्यो यदि धरणिरिय राजशून्यापि जाता ॥ १७ ॥

वाढात्तस्करतोऽपि साहसिकतो वैधर्मिकात्कामुका-

द्भूर्तादक्षविनोदतोऽथ रजनीवीराच्च धात्रीसुतात् ।

कायस्थान्निजमन्निण स्वपुरुषाद्दामीणपुत्रादित

प्रौढस्थानिकशासनाद्भरदतो रक्षन्प्रजाभूपति ॥ १८ ॥

परयुवतिकथाविदूषकानां वचसि न हासरसः सता विधेयः ।

अपरजति जनस्तथा कथाया पदमपरागपदं महद्विपत्ते ॥ १९ ॥

किं नन्तर्मलिन शशी न कुटिल शेषो द्विजिह्वो न किं

शत्रु. किं न बहुच्छलो ननु रवि सन्मार्गसतापकृत् ।

मार्गः किं न मलीमसो हुतभुजो लोकैरिमेतादृता(?)

इत्थं चेतसि सनिधाय पिशुनो द्वेषे प्रवृत्तः सताम् ॥ २० ॥

तूष्णीमास्ते प्रसन्नो वितरणविमुखः सशयोत्साहकारी
 दैवाज्जातेऽपराधे कथयति सहसा शासनं प्राणहारि ।

विज्ञप्तः कोपमेति प्रसभमभिहितो हासमत्रोत्तरो वा
 गर्वाखर्वप्रमादो रणगणितकुलः सेवनीयो न भूष ॥ २१ ॥

अविगतजगतार्थो नीतिमार्गोपदेशा-

ज्जनपदहितहेतुः सामदानप्रवीण ।

बहुसचिवकुलेभ्यो दृष्टशिष्टोपचार-

स्थिरयति किल मन्त्री राज्यलक्ष्मीं चिरेण ॥ २२ ॥

सहाया. संग्रामे प्रथितकुलमाना मदमुद-

प्रवीणा वाणासे स्मरसमरभेदं विदधतः ।

वशं नीता वित्तैर्विगलितभिदा नापि मिलिता

जयश्रीस्वीकारे तृणमिव निजासून्विजहत. ॥ २३ ॥

पापालापजडाः कलासु कुशलाः प्रेम्णा परं कोमला

भूमृत्कर्मणि निर्मलाः शुचितया लोकोपकारोद्यताः ।

लोभातीतधनार्जना जनमन सतोपकारीहिता

सभ्या दम्भपराङ्मुखा. प्रतिपदं वाचा मृषा भीरव ॥ २४ ॥

न्यायादेव धनार्जनं वितरणं पात्रेषु तस्य स्वयं

कान्ता रूपवती सती पुनरदः सङ्ग कदाचिद्यदि ।

लब्धो दीर्घतपस्ययापि तनयः प्रेप्यो रणे विद्विषां

केनायं विधिरङ्ग दुष्करतर सृष्टः सतां शीलहृत् ॥ २५ ॥

वृक्ष सीमारजनिरवनीजातसीता नितान्तं

बाहुः पन्था नगरमुदितं सगरे सङ्गटानाम् ।

कोश. केशो नयनमलस सशये वाग्विचारो

दीर्घा रम्या नगरमटवीवीचयो नीतयश्च ॥ २६ ॥

दक्ष शूरो धर्मबुद्धिः कलाविद्वक्तौ निष्ठ शक्तिसिक्तो विविक्तः ।

स्वामिप्रेप्ये निर्भयः प्राणनाशे पाल्यो यत्नात्सेवको भूमिपालै. ॥ २७ ॥

...तन्म. मगतरगना नैवपगागो भने
 ... नानरगनो ननुगुग पुनपियो मन्त्रभीः ।
 निगान्धुगीपगोऽनिगुग पानपियोऽन्तुनः
 गतोः पानगायक प्रनिवचोदना न नो सेवक ॥ २८ ॥
 ...निभिर्महालम्बदा मनुगगादिनी
 भर्तुभक्तिपरागणा करणगा सतोपयन्ती जनम् ।
 नानाभर्गभाविनारनतुरा दाक्षिण्यभृच्छणा
 योग्या पुनवती महोदयगुणा पद्मभिषेकोचिता ॥ २९ ॥
 नानान्भोभेरगन्त्य लुम्बदविपुलच्छेदभेदे कुठारः
 सातत्यं हाससीमा मदनरसवगप्रेयसीसज्जविमः ।
 दैत्या हीनोक्तिपाठप्रवल्ललगुर्लार्धवसैरुच्यन्धु.
 सेवा केय जनाना परगुणमहिमायासभावैकहेतु ॥ ३० ॥
 सिक्त सेवानुधाभि फलति नृपतर्वाञ्छितैरर्धजातै-
 दैव हत्वा नितान्तं वितरति विविधा सपदः संगतात्मा ।
 प्रौढाहंकारवैरिक्षितिधरशिप(ख)रे हन्त वजायमाना
 सद्य प्रोत्साहयन्ती त्वहमहमिकया निन्दनीया न सेवा ॥ ३१ ॥
 विज्ञानं नयकौशलं च शुचिता शूरत्वमन्त क्षमा
 सर्वोपाययधोचितप्रणयनं वक्तृत्वमन्त.सभम् ।
 सत्यत्व च परोपयोगि सकलं जीवादिकं यद्वशा-
 ता सेवा मनसापि मा स्पृश सखे दु खैकपात्रं महत् ॥ ३२ ॥
 भूयो भूयो नमति शिरसा पादयोरीश्वराणां
 वाञ्छुतुच्चैः पदमधिफलं साधयन्नात्ममानम् ।
 जीवं मुञ्चेच्छरगतहतो जीविकामीहमान.
 प्रायो दुःखं सहति सुखिताहेतवे सेवकोऽञ्ज. ॥ ३३ ॥
 हीने तेन कुलेन लक्षणलवेनापृष्ठकाये तथा
 पुण्यानामपि भाजनेन निपुणे नीतौ जने निर्गुणे ।

विज. पुण्यशान्तिं संगतिं मनां तामस्य हृदयगतम् ।

स्युर्जन्तुनिगन्तुनानि सुणिना तेषानि दृग्गम्य ॥ ४७ ॥

न्यमोभावनि मेपिनोऽग्निं कृतिना वि गमन्तेतोरय

न्यायानामि जीवितोऽग्निं न पुन हृष्टोऽसि दृग्गम्यी ।

मेन्दानम्युपनायकमुपवस्यन्निजनामते

मूर्च्छामोहजगर्भिणी निगतिना कृते कनिद्रेहिनी ॥ ४८ ॥

रोहिण्या निजवज्रभरा हृदये कम्बूरिकल्पेन

यदत रसोपलेन विजुना लुप्तं न न भ्रमत् ।

लक्ष्मैतत्किल कल्पितं समभाक्कमाद्रिदं नक्तयो-

त्प्रेक्षाकौतुकतो निनिधितमिदं पाप महादुर्जनैः ॥ ४९ ॥

श्रोता चेत्पालजल्पितन्य पुरतो हुंकारदाता भवे-

देक कोऽपि न सज्जनस्य चरिते दोषाः क्रियन्तमदा ।

सभाय्या यद्वि सज्जनस्य पुरतो दोषैकभूमिः कृते

दृष्टानामपि नो गुणाः कति कति स्युर्दोषजाते तदा ॥ ५० ॥

सिन्धो रत्नाकरोऽमाविति मुदितमनाः कोऽपि लुब्धो धनी न.

प्राप्तस्त्वर्त्तीरमाराज्जलमुपरसनं थूल्कृत वृष्यतापि ।

दृष्टास्ते ते सहाया मकरविषधरा मज्जतो ग्रामरारो(?)-

भिन्नो मूर्धा क रत्न चिरनिविडमिलत्पद्ममग्नं नु दृष्टम् ॥ ५१ ॥

कोषारोपे चेतना धर्मभाजां दीने दृष्टे दीनैवान्तराम्ते ।

कामासक्तावेकदारोपसेवा पर्यग्रासौ शीलनीयान्ति(?)रेव ॥ ५२ ॥

सुमतिभिरुदिता समाधिगम्या

परिणतपुरुषैः कृता समासा ।

नहि परिणतिभाजा येन जानन्ति शास्त्रं

न हि तदपि सदेतद्यत्र धर्मो न नीतः ॥ ५३ ॥

कोऽयं लोकेऽपवाद. स्तुतिनिकरपदे यद्यशीले चला श्रीः

साधूनुन्माद्य सद्यस्तरलयति चिरं भूयसा छद्मना यः ।

नगराश्रित्यन्य कानि मनसा यानुगुण्यन्त्याया
 नाने भोगोपयोगे व्यकरणमदो नोपनिर्यातनाय ॥ ५४ ॥
 उत्तति धीरसिन्धो. महजगुन्निरुन्नेरेप पीयूषमृत्ति-
 र्वन्मुदंयमिलोकरिति कलितजनुर्दु खभारेऽपि भर्ता ।
 पत्रे केनोपदिष्टो भगवति कुलजा निन्दितो मगपाठो
 यत्ते दृष्टा जनानां मुखनयनमहो वैकृतं याति तूष्णम् ॥ ५५ ॥
 गुरोर्वेचनकारिता विधिषु दत्तभूरीक्षण-
 पुरो भवति तेजसो वशितदर्पक कर्मणि ।
 कणादकृतसंमतिः प्रथितमन्युमानोदय.
 सुराधिप इवोद्यतो भवति लोकपानाग्रणीः ॥ ५६ ॥
 शुचि. स्फुरति नाम नो सदसि यज्वनामग्रणी-
 निंजाशनविधौ कृतप्रचुरवर्गवृत्ति क्षणात् ।
 धनजयमहोजसोस्तमसि चित्तजातम्मृते.
 पुरंदरकृतान्तयो. समतयेव मध्यस्थिति. ॥ ५७ ॥
 धर्मावेक्षणकौतुकेन गणितप्राणिप्रमोदादय
 शक्तिप्रापितदण्डनीतिमहिमा वाहद्विपत्येरणः ।
 आयुर्मर्मविवेचन. स्मृतिजुषामेकः परात्तो रसा-
 प्रायोपायवशीकृताखिलजगत्कोऽपीह धन्यो जनः ॥ ५८ ॥
 नाज्ञा पुण्यजनोऽयमाधिकपदो दृष्टप्रचेत.स्थितिः
 खङ्गाधीतिविचक्षण. क्षणदया जाग्रद्विहारोदया ।
 वाञ्छामात्रसुसिद्धकार्यगरिमा वीभत्सितो निर्भयो
 धीर. कोऽपि चतुर्थदिवपतिसमो मन्युप्रदद्वेषणः ॥ ५९ ॥
 प्रतिजलनिधिजाग्रन्नामधामाभिराम.
 शरणगतमहीभृत्पक्षसवर्धनश्च ।
 परिचितवहुशब्दो नागराजोक्तिबोधा-
 द्दृष्टण इव विनीतो नायकः साध्यवक्र. ॥ ६० ॥

भूयो भूयो मृदुः सन्स्पृशति सुमनसः कम्पयज्जानुशाखा-
माशामेकां च गृह्णन्कवलयति दिशो वेगतः स्याद्दशापि ।

तोपं तोपं निजांगैरपि कुटिलगतीन्नाजसंभावमाप्तः

सद्यस्तब्धान्नितान्तं नमयति तरसा स्यादकम्पो रूपापि ॥ ६१ ॥

बहुविधधनरक्षासिद्धवित्ताधिपत्रः

शुचिविततगतापन्मानसोऽपीशमित्रम् ।

नरपतिकरयानः सर्वविज्ञानसीमा

नरपतिरिति चेष्टस्यक्तवन्धूपतापः ॥ ६२ ॥

सर्वज्ञोऽनन्तशक्तिः क्षितिभृदधिपतेः कन्यया दत्तरागो

नित्यं स्निह्यत्कुमारो गुणिगणपरिपट्वीततत्संपरायः ।

उद्यन्नेत्रः प्रकोपे रजनिचर संहक्रीडया गीलिताज्ञः

सर्वाधीशैकमान्यः क्वचिदपि विषये विद्यमानो नरेश ॥ ६३ ॥

भूमारोद्धरणैकसाहसरसो नानेक्षणः कार्यतो

विश्वाधीतवचःक्रमः कुटिलतामाप्तां जहत्सेवया ।

निःशङ्को बलिना परेण निलये क्रान्तेन गोपायते

मित्रीयत्पुरुषोत्तमो विजयते नागेशवद्भूपतिः ॥ ६४ ॥

नामा निर्माणलीलागमितदिननिशो वेदवेदान्तसिद्धौ

शश्वद्दत्तावधानो विविधविधिकथाकौतुकाक्रान्तचित्तः ।

यात्रामात्राग्रसस्थप्रकृतिकृतवचो राजहसप्रचारो

धातेश सप्रजाना प्रसरति सततं वाञ्छितार्थं वितन्वन् ॥ ६५ ॥

सौजन्येन सुखं ननाम मनमः सत्तापसत्ता क्वचि-

त्कीर्तिः कौतुकिनी विलोकयति सद्बस्तु स्वय विश्वतः ।

सर्वम्याशयवामसाहमरसश्चेदन्ति तत्सेव्यता

जिहे तद्वद कोमलं परगुणं कल्याणि मैत्रास्पदम् ॥ ६६ ॥

भेदो वा पाण्डुता वा सहजपरिणतौ भूषणे स्यात्फलानां

पङ्को वा दारणं वा भवति च सुभगं शालिकेदारभूमेः ।

षातो वा दृग्गो वा दरणमनुतटे निम्नगानां विलोड्यो
 दोषो जायेत वैषः पचिदपि विपने वन्तुजातिस्वभावात् ॥ ६७ ॥
 गानामानप्रकारे प्रग्नरति विषयव्यापिनीनामश्ला
 वायोरेकः पुरस्तान्तरपतिकुलैः शिक्षणीयो गणोऽसौ ।
 स्वार्धभंगानपेधापरहितनिरतिः ध्रान्तसंवाहनं य-
 ह्निश्च तेनोपदिष्टा जगति तु मरुता कार्यमिष्टं परस्याः ॥ ६८ ॥
 नीचत्वे निम्नगाः स्युर्जगदुपकृतयेवौषधिः काननत्वे
 शैलत्व राजदुर्गे लवणसमुदयः स्वादसीमोपरत्वे ।
 शालेयं स्यात्समत्वे स्यलतरमवने राजधानी मनोज्ञा
 तत्किं सर्वसहायाः परहितनिरतं यन्न जातं विशेषात् ॥ ६९ ॥
 नीचैरुच्चैः पदव्या घटयति नितरामुच्चमत्यन्तनीचं
 ज्ञात्वा भूयः प्रयोग रचयति नयतो तोषमन्यस्य कुर्वन् ।
 रिक्त पूर्ण वितन्वन्समुदयतितरां रेचयन्पूर्णमन्तः
 कुम्भी यमोपजीवी परपरचलनोपायविज्ञो नरेशः ॥ ७० ॥
 वध्नात्येकं विचार्य स्वगुणघटनया मालयान्यनियुङ्गे
 एकत्रैवोपविश्य भ्रमयति सकुल मण्डलं गोचरेण ।
 एकं कृत्वा प्रधानं दृढमधिकतरायामयुक्तं मनस्वी
 तस्मिन्नारोप्य शेषं प्रकटयति धनं यन्नजीवीव भूपः ॥ ७१ ॥
 नानाकार्योपयुक्तं लघुमपि च गुहं तुल्यमानं गृहीत्वा
 ज्ञातुं वस्तुस्वरूपं बहुषु परिगतेष्वेकमेकं क्रमेण ।
 सवोध्य स्वस्वचित्तः समुचितविहितस्वार्थलाभो विचारा-
 दन्यच्चान्यद्गृहीतुं नियमयति धनं भूमिनाथो वणिग्वत् ॥ ७२ ॥
 भिन्नं सदधदावरेण सहसा भिन्दन्पर सहतं
 वृद्धं सान्यमुपानयंश्च बहुना हीनं गुणैर्वर्धयन् ।
 योगे कस्य च नोपपाद्य दृढतां रक्षन्दशामग्रतो
 गाढं पीडयति प्रधानमसकृत्कश्चित्कुविन्दो यथा ॥ ७३ ॥

चन्द्रः पूर्णकलः फणी कृतफणः शाखी प्रसूनाञ्चितः
 शूरः संगरसंमुखोऽध्वरमुखे विप्रः पुरः पूजितः ।
 शुश्रूषाकृतगौरवोऽपि कथको वाजी तु पर्याणितो
 निद्राणो गजनायको बहुरसः प्रेक्षावतां जायते ॥ ८७ ॥
 यदि सदसि पुरस्ताद्वक्ति वाचस्पतिः किं
 बहुबुधकविमध्ये वर्तमानस्तदेतत् ।
 स्फुटतरमनुकूलं वान(१)वित्रं तु वृद्ध-
 श्रवसि कृतकथाया जायते तत्त्वभावात् ॥ ८८ ॥
 विश्वस्ते खोपकारिण्यवितथवचने शुद्धबुद्धिप्रकारे
 शूरे धर्मप्रमाणे तपसि कृतमतौ वेदविद्याप्रमाणे ।
 सद्यः कामोपपत्तौ परयुवतिकथा पापवृद्ध्यैव भीते
 मास्तां पाप कदाचित्परहितनिरतं भक्तिनग्रे स्वभावात् ॥ ८९ ॥
 दूरं कृत्वापमानं प्रभुगुणगणनापेशलो मानमग्रे
 तिष्ठन्त सविभाव्य प्रकटयति निजं साधयत्कार्यमेकः ।
 स्वार्थभ्रशेन किञ्चित्फलमधिकमदो मानिनो मानपोषे
 काले मानोऽपि कार्यः सपदि परिभव चिन्त्यमाने परेण ॥ ९० ॥
 लक्ष्मी नाभेयनामाजयमजितमुनिः सद्भवं सभवोऽसा-
 वानन्द सोऽभिनन्दो मतिमपि सुमतिः सद्गपद्गप्रभुः सत् ।
 पापापायं सुपार्थ्वी वितरतु सतत धामचन्द्रप्रभुश्च
 प्रत्यहस्यान्तराय सुविधिजिनपति शीतलः शान्तभावम् ॥ ९१ ॥
 श्रेयान्निःश्रेयसाना विधिमथ नितरा वासुपूज्यश्च पूजां
 वैमल्यं चेतमोऽन्तर्मुनिरपि विमलोऽनन्तनाथो यशोऽपि ।
 धर्मो धर्मोत्तमो वा धनमधिधनद शान्तिनाथः सुसार्थ
 काव्यं श्रीकुन्धुनाथो रिपुमथनमरो मल्लिनाथः कथास्ता ॥ ९२ ॥
 मुव्रतो व्रतसपत्तिं नमिनेमीनयाभये ।
 पार्श्वनाथः सुपार्थ्वत्वं महावीरो बली बलम् ॥ ९३ ॥

निन्नामणि' संपनि भक्तिभाजा तपनया त्रामिनन्देननाय' ।

नमोऽय प्रीणितनर्नेनोकः मिहो गरीयाञ्जिनभद्रमुरिः ॥ ९४ ॥

जगति विठिननामा धर्मकर्माधिकारी

कृन्नन्निनदिनेनो मगविज्जुज्जणाह्वयः ।

घनसमयविरामे लब्धाकान्ति. यशाक्त-

नुलयति यदि कीर्ति यस्य नदयत्कलकः ॥ ९५ ॥

अमुष्य तनया जाता सौभ्रात्रविनयाश्रयाः ।

पडमी लोकपाला' किं यमराक्षसवर्जिताः ॥ ९६ ॥

श्रीचाहडस्तदनु चाहडसंघपालो

धीरस्तृतीय इह देहडनामधेयः ।

पद्माकरस्तदनु पञ्चम आल्हनामा

पष्ठः समस्तगुणराशिरभूच्च पाहू ॥ ९७ ॥

दुर्गे मण्डपनामधेयमखिलक्षमामण्डलीमण्डनं

दृष्यद्गुर्जरपातिसाहिमहसामस्ताचलाग्राञ्चलम् ।

तृष्णाव्याकुलकुम्भसम्भवमुनिस्वाचान्तरिक्तार्णव-

स्फारापारगभीरसीरिपरिखाप्रेङ्गालसन्मोखलम् ॥ ९८ ॥

गोरीवशैकरते यवननरपतौ श्रीमदालंमसाहि-

माद्यदन्तावलौघक्षतरिपुनगरद्वारदीर्घोऽर्गलाग्रे ।

नीत्या तृष्यजनान्त' स्थिरतरचरिते शासतीद्धप्रतापे

सतसारातियोषिद्विनयभरगलद्भूरिसंग्रामयासे ॥ ९९ ॥

तन्मन्त्री देहडः सन्दिनमणिविरुदोऽशेषतीर्थिकराणां

चारित्रश्रोतृवृत्ति' खरतरमुनितो लब्धतत्त्वोपदेशः ।

गङ्गादेवी च साध्वी सुचरितकुलजासूत यं सूनुरतं

धीर. सोऽयं धनेशो यतत बहुतमः कौतुकेन त्रिगत्याम् ॥ १०० ॥

शृङ्गारनीतिवैराग्यशतकत्रयमञ्जसा ।

धनदाभिधया यातु प्रसिद्धिं विद्विराहतम् ॥ १०१ ॥

वर्षे व्योमाङ्गवेदक्षिति(१४९०)परिकलिते विक्रमाम्भोजवन्धो-

वैंगाखे मासि वारे त्रिदशपतिगुरोः शुक्लपक्षेऽहितिश्याम् ।

जीवाब्दे सौम्यनाम्नि प्रगुणजनगणे मण्डपे दुर्गकाण्डे

ग्रन्थस्यास्य प्रतिष्ठामकृत धनपतिर्देहडस्यैकवीरः ॥ १०२ ॥

यावत्कल्पकथाकुतूहलकरी यावच्च जैनागमः

शेषं सादरमादधाति धरणी शीर्षेण यावच्चिरम् ।

यावत्सन्ति पयोधयोऽपि निखिला मर्यादयोद्यन्मुदो

विद्वत्सु त्रिशती विराजतुतमां तावद्धनेशाज्ञया ॥ १०३ ॥

इति तप सिद्धतरस्वरतन्नायसोनवंगावतंसश्रीमालकुलतिलकसप्तपालश्रीमद्देहा-

त्मजविविधविरदराजीविराजमानश्रीधनदराजविरचिते शतकत्रये

नीतिधनदामिधानं द्वितीयं शतकं समाप्तम् ।

वैराग्यधनदामिधानं तृतीयं शतकम् ।

सिद्धौ व्योम्नो द्वितीयस्तदुदितमरुतः संपदो यस्तृतीय-

स्तेजस्तोऽस्माच्चतुर्थो भवति च पयस पञ्चमस्तन्निमिच्छात् ।

पष्ठः सर्वसहाया जलकलितजनेरेकरूपः समन्ता-

दाभासेनैव नाना जयति लयजनुःकारणं सोऽन्तरात्मा ॥ १ ॥

श्रीमालः श्रीविशालः खरतरमुनितोऽधीतधर्मोपचारः

पारावारान्यतीरप्रचुरदुरयगा दानसतानवन्धुः ।

नानाविधाविनोदस्फुरदमलगमः कामरूपाभिरामो

जीयाद्धन्यो धनेशः शमशतकमिदं यस्य नाम्ना विभाति ॥ २ ॥

ससारे सारवस्तुप्रथममुपगतं पुण्यमस्य प्रकारा-

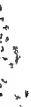
द्धानं शीलं तपस्या त्रितयमभिहितं साधुसचैर्विविच्य ।

स्वर्गस्तस्यापवर्गं सुखयति स च नो कंचन प्राप्तवोधं

वैराग्यं तस्य हेतुस्तदखिलमधुना कथ्यते मोक्षसिद्धौ ॥ ३ ॥

आलापो वीतरागैर्विषयपरिणतेरेकचित्तेन चिन्ता

साक्षात्कारो रुजाया जननमरणयोरारागमेषु प्रमाधीः ।

धातः के तेऽपराधाः कथय मतिमतामिन्द्रियाणाममीपां

संसृज्यन्ते मुनीनामलमिह वपुषामूनि येषां बलेन ।

बद्धेव श्वाससिद्धे मनसि परिणते पञ्च नो वञ्चयित्वा

सिद्धे साध्ये कथंचित्सपदि परतरं ब्रह्म शुद्धं प्रयान्ति ॥ २४ ॥

चत्वारो योगभेदा द्विविधमिह मनो वायवः पञ्च पञ्च

द्विष्वः(?)साध्ये समाधिसिद्धिविधमुपगतं ध्यानमेकः परात्मा ।

सिद्धावस्थाश्चतस्रोऽप्यवयवघटनाकीर्तितेहाष्टसंख्या

योगारम्भेऽयमुक्तः परमपरिचयः संतताभ्याससाध्यः ॥ २५ ॥

कामाक्षामेतरेषु ज्वलनकचलिते मानिता नकचक्रे

कान्ता कान्तेक्षणश्रीसरभसलहरीमग्नशीलोरुशैले ।

ससारक्षारसिन्धौ प्रविशति पुरुषः किं न रत्नद्वयं चे-

द्गोष्ठी विद्वज्जनानां परिपदि नृपतेर्भीतसत्त्वोपकारः ॥ २६ ॥

ससारस्यास्य मोके विधिरतिसुकरो वर्णितोऽयं विचारा-

न्नात्रापेक्ष्याः सहाया धनमपि न हितं वाससा नापि चिन्ता ।

नाहारारम्भदम्भो वसतिरपि तथा नो न शय्योपत्तापः

पाल्याः पुत्रा न दारा मणिकनकमयैर्भूषणैर्नार्चनीयाः ॥ २७ ॥

केयं बाला वराकी तरलयति दृशौ मन्दमानन्दहेतू

सशेते चेति चित्ते भवति न पुरुषः कोऽयमन्यः प्रकारः ।

आनन्दानाममैषा सततमलवतो पीतरास्यानिकृष्टा-

स्तर्त्तिकं कुर्मोऽनभिज्ञाः शिथिलयति मदं नाधुनापीदृगेतत् ॥ २८ ॥

न त्रस्ता भूपतिभ्यो मृगपतिकुहरे निर्विशन्तोऽपि घीरा

लीला येषां कदाचिद्विषधरवदने स्वाङ्गुलिक्षेपणेन ।

क्षुभ्यत्पञ्चास्यविभ्रद्गजकुलकलहे ये च मध्ये भवन्ति

स्फीतास्ते शान्तभावाः शिशव इव जिता लीलया वाणिनीभिः २९

दृष्टं यद्दृष्टमुच्चैरुदयति सुतरा मङ्गलाभावहेतु-

र्दृष्टे(?)यत्रापवित्रं युवतिरपि भवेद्धर्मकर्मकवन्धुः ।

शीलं शीलं दिधक्षोः कलिदवदहनाद्विभ्यतः पुण्यमेरो-

रन्तः सन्तो विगन्ति ध्रुवमिह जगती जन्मधूमोपतापः ।

तत्किं नाराधयन्ति त्रिपुररिपुपदद्वन्द्वमेवं(?) य एष

ज्ञानापासारसेकाच्छमयति सपदि ज्वालजालं क्षणेन ॥ ३७ ॥

नाहं कस्यापि कश्चिन्न च मम ममता नाशमूलं किलैत-

न्नित्यं चित्ते ध्रियध्वं यदि जगदखिलं नाम मिथ्येति बुद्धिः ।

एतस्याहं ममैतद्यदि मनसि तदा जन्मकर्माद्रियध्वं

मन्यध्वं गर्भचर्मावृत्तिमभयपदं किंतु पुण्य कुरुध्वम् ॥ ३८ ॥

मूकीभावो गरीयान्यदि गिरि भविता दोषवादः परेषां

किं वा स्वेपां गुणानामनुकथनमदो भूयसा गौरवेण ।

दृष्टे वा साधुवादस्वलनमधिगुणे स्थापकर्षे तथोक्ते

मित्रा मित्रोपकारा प्रकृतिविमुखता भूपतीनां सभासु ॥ ३९ ॥

धीरे का कोकिलानां प्रसवममतया या न लीढा कदाचि-

द्धूर्तानामेव मोहः शिशुकविधिवशाज्जायते वायसानाम् ।

एवं ज्ञात्वाभिमानं मनसि विजहता जायते बुद्धिरेका

संमार्गश्चारवारांनिधिरपि मधुरो मुक्तिभाजां जनानाम् ॥ ४० ॥

कस्येद मग्न मृत्योः किमिति कलकलो भीषणोऽसौ जनानां

शाम्यन्ते पापवृत्त्या ग्लु धरणितलेनोपपन्नां किमेते ।

गङ्गानङ्गारिमङ्गात्मग्लदमलजलाकर्मकारुण्यपूर्णं

स्वाधीना यत्र जिह्वा गिरिपतितनया यानि नामानि यत्र ॥ ४१ ॥

यज्ञाज्ज्ञानात्ममग्नाच्छतमग्नपदवी याज्ञिकादन्यतोऽमी

मिद्वे गात्र्ये क्यचिन्नपमि तु रविता चन्द्रता चैगमोगिः ।

नाशङ्का यत्र कस्मादपि यदि पदवी कापि दूरेऽपि दृष्टा

नन्यामन्या रमन्ते हृदि कृतपद्मज्ञानतत्त्वा मुनीन्द्राः ॥ ४२ ॥

मा जायेरन्दराचिज्जगति कृतव्रियो जानुचिज्जन्म देवा-

द्यन्नाद्विश्वोपकारं वितन्तु भगवान्कर्म तन्मर्थमाशी ।

विजाय जानदम्भो पितरुणमपिकं नापि दम्भो धनानां
भानेनैकेन तीनं निमित्तमिदम्भो दम्भमुद्रां वाराम् ॥ ७६ ॥

विजा गजेन पितृव्यमुपितमताकोशजानेन पुण्यं
तीर्थं तीर्थं तपस्याशपितदिननिग जायते यत्तु हिनिन् ।
कुर्वेद्विर्वापनारान्ननमृनुपु ननं क्लेशनः पाल्यद्भि-
ध्यानेनैकेन सनः फलमधिकतमं जायते योगभाजाम् ॥ ७७ ॥

नो मौनं नापि दैन्यं न गुणगुणरूपा नापि कन्या न पन्था
न त्यागो बान्धवानामनशनमपि न स्नानमेकान्ततो न ।
मातर्मातर्वचो न क्षितितलययन नापि न(') क्लीवता वा
वैराग्यं नाम बोधो यमदमकलनामात्रया स्वप्रकाशः ॥ ७८ ॥

साक्षात्कारोऽप्यणूना प्रसरति पुरतो योगिना यत्समाधा-
वन्तर्गामीति चक्षुस्तदिदमिह महो को न वेदप्रसिद्धम् ।
पुंसोऽधीनो विहारः करणपरिकरस्येति सिद्धं न विन्नः
पापे पत्यौ सहायाः कलुषमतिजुषस्तन्न मा निन्द जीव ॥ ७९ ॥

शब्दादानोपयोगं श्रवणमिदनहो तस्य लोकेऽपराध
कोऽयं पापप्रवृत्तौ प्रभवति करणं नाम भोगाय पुंसः ।
सुप्ते मत्ते प्रमत्ते जलरयपतिता याति नौः कर्णधारे
जात्यैवाचेतनायाः खलु कलुषलवः कोऽपि सभावनीयः ॥ ८० ॥

आकाशस्यात्मसिद्धेरपि रविशशिनोः पर्वते या नितान्तं
सायं प्रातः प्रकाशक्षतिरिह विदुषा कारणं चिन्तनीयम् ।
जातो वातो यदस्माद्दहनसमुदयोऽभूत्ततोयास तस्मा(?)
ताभ्योऽभून्मेदिनीयं सदुरितपुरुषासङ्गिनी कर्म तस्याः ॥ ८१ ॥

अव्यक्तं नाम किञ्चित्प्रकृतिरिति महाज्ञायतेऽस्माच्च तस्मा-
ज्जातोऽहंकारनामा प्रकृतिमहदहंकारतः पञ्च तत्तत् ।
तेभ्यः पञ्चेन्द्रियाणि त्रिगुणगुणलवप्राप्ततत्तद्द्रवाणि
प्रायस्तैरेव भुङ्क्ते निजविषयरस पूरुषः कर्मबद्धः ॥ ८२ ॥

आयाताय नृपाय पनमपरे चिक्रीडितारः पृथ-

ग्दत्त्वा स्वीयजयाख्यपन्निकगयनिन्द्यदूराश्रयम् ।

क्रीडन्त्यत्र नृपप्रयाणसमयादूर्ध्वं तु तन्मन्त्रिणे

दत्त्वाग्रे क्रमतः पृथग्पृथगमी क्रीडन्ति निन्दन्ति च ॥ ९ ॥

तत्र क्रमः—

एकतः क्रमगता जयकर्त्र्यश्चङ्गमोहकुमाचवराताः ।

उत्क्रमं दशयुताज्जयपत्रात्ताजरूपसमसेरगुलामा ॥ १० ॥

नृपतिः प्रथमं ततोऽस्य मन्त्री क्रमतः खेलति सर्वदत्तपत्रैः ।

इति तन्निजजातिपत्रयूथक्रमखेलोऽत्र मया विचार्य चोक्तः ॥ ११ ॥

भ्रमान्मन्त्री क्रीडितश्चेद्भूपात्प्रागेव भूपतिः ।

तदानीं च त्वमायाति तथा सर्वत्र कल्पना ॥ १२ ॥

स्ववामगो यः स नरोत्तमः स्याद्दक्षे नरो हीनबलः स उक्तः ।

नरोत्तमक्रीडनयोग्यकालात्स्वक्रीडनस्यावसरो यतोऽस्ति ॥ १३ ॥

नरोत्तमेनार्पितखेलपत्रे विधिर्यथोक्तः खलु खेलनस्य ।

स हीनवीर्यार्पितखेलपत्रे पत्रद्वयस्यापि भवेत्कदाचित् ॥ १४ ॥

निजखेलमनुसरन्क्रमादुपपत्रेष्वखिलेषु दत्तवत् ।

मतिमान्सुविचार्य सर्वतोऽधिकजेता भवति स्वपत्रतः ॥ १५ ॥

स्वसंनिधौ यस्य नृपस्य मन्त्री परत्र भूपो यदि को विधिः स्यात् ।

स मन्त्रिमर्त्येन नृपस्य जात्या पत्रं तदा निःसरणाय देयम् ॥ १६ ॥

पूर्वपत्रविनिःसृत्यैर्जितपत्रगणाद्दलम् ।

जात्या नेयं यतस्तत्र त्यक्त्वा निन्द्यं दलं निजम् ॥ १७ ॥

एवं स्वपत्रादिमपत्रमेकं निष्कास्यतेऽत्र द्वितयं तथा न ।

खेलक्रमादष्ट दलानि यावदिहावशिष्यन्ति विधिस्तु तावत् ॥ १८ ॥

निष्कासने चेत्स्वसमीपपत्रमेकं तु तात्कालिकखेलयोग्यम् ।

तर्ह्येवमसौ विधिः स्यान्नो चेत्तदा याचितपत्रदानम् ॥ १९ ॥

इति प्रायोनानाविधपरिभवोद्भ्रान्तहृदयः

सवैलक्ष्यो दुःखात्किमपि च विधातुं न निपुणः ।

स भीमेनाक्षिप्तः परिकलितहास्येन सुभृशं

निवृत्तः संतापं हृदि दधदसाधारणमहो ॥ १७ ॥

इतीति । सवैलक्ष्यः सलज्जः ॥

तथा दृष्ट्वा सपद्मरमनुपमं तत्कतुवरे

वशीभूतान्भूपान्विपुलतरकीर्तिं च जगति ।

महत्वं पार्थस्यातिशयितमथालोक्य कुरुराड्

विषण्णो वैलक्ष्यं निरतिशयमागान्मनसि सः ॥ १८ ॥

तथेति । महत्त्वमिति दुर्योधनेन धृतराष्ट्रस्य पुरतोऽग्रे वक्ष्यमाणमित्यर्थः ॥

समागत्यागारं निजमतिशयेर्ष्याकुलमना

मनागप्याधातुं मनसि न च शक्तः शमविधिम् ।

दधन्मौनं पृष्टोऽप्यथ शकुनिना हेतुमवद-

निजे दुःखे चिन्ताजलनिधिनिमग्नोऽभवदसौ ॥ १९ ॥

समागत्येति । ईर्ष्यायां परोत्कर्षदर्शनजनितया । मनागीषदपि शमविधिनाधातुं न शक्तः । हेतु अवदन् अवक्षयन् ॥

यदासौ निर्वन्धात्सुबलतनयेनातिशयितं

निरुद्धस्तत्सर्वं परिभवभव दुःखमवदत् ।

कृतं पार्थैराशाविजयमथ यज्ञस्य विभवं

नृपाणां वश्यत्वं तदिति सकल कारणगणम् ॥ २० ॥

यदेति । निर्वन्धादाप्रतेण । निरुद्धः बधयितुमुपायितस्तदा तत्सर्वं पार्थ कृतं निर्विघ्न-
जयादि सर्वं परिभवभव स्वतिरस्वारजनितं दुःखमवदत् ॥

सखे वारंवार किमिह मम दुःखस्य शकुने

निदानं ज्ञात्वापि स्वयमनभिजानान इव माम् ।

समापृच्छस्येव ननु विदित एवास्मि भवतः

समस्तोदन्तोऽयं मम हृदयदाहोऽधिकपटुः ॥ २१ ॥

सखे इति । निदानं ऐश्वर्यजननानोऽनभिह ॥

अथ दुर्योधनदुःखोपशमार्थं पाण्डवानां सहायसंपत्तिमर्जुनपराक्रमं भगवत्साहाय्यं
ब्राह्मणं पश्यति —

शराणां प्रक्षेपैर्गगनमनुकीर्णं रचयतः

सुनासीरं वीरं गतमदमधीरं कृतवतः ।

करालात्कालाग्नेः स्वतनुमभितो रक्षितवतो-

ऽर्जुनस्यातिप्रीत्यै व्यरचि मयतक्षणाद्भुतसभा ॥ २७ ॥

शराणामिति । अनुकीर्णं व्याप्तम् । सुनासीर इन्द्रम् । 'वृद्धश्रवाः सुनासीरः' ॥

गिरीन्द्रस्योद्धर्ता परममदहर्तामरपतेः

समुद्धर्ता स्वेषा सततहितकर्ता प्रणमताम् ।

निराकर्ता भास्वन्महस इति भर्ता त्रिजगतां

स कर्ता कार्याणां यदि वद किमेषामसुलभम् ॥ २८ ॥

गिरीन्द्रस्येति । गोवर्धनस्योद्धर्ता स चेत्तेषां पाण्डवानां कार्यकर्ता तदा किमसु-
लभम् । न किमपीत्यर्थः ॥

स कर्तुं चाकर्तुं प्रभुरपरथा कर्तुमपि चे-

त्समर्थः पार्थानामभिलषितसिद्ध्यै धृतमतिः ।

नमेयुस्तान्देवा अपि विहितसेवादरभरा

नृदेवाः स्युः के वा जगदखिलमेवास्ति वशगम् ॥ २९ ॥

स इति । अपरथा अन्यथा कर्तुं न कर्तुमन्यथा कर्तुं समर्थः स भगवान्यदि पार्था-
नामभीष्टतत्तिष्ठै धृतमतिस्तदा सर्वं तेषां सुलभमित्यर्थः ॥

हुताशालुप्रीतादधिगतवतः स्यन्दनवरं

तथा दिव्यान्यस्त्राण्यपि च धनुरक्षय्यमिषुधिम् ।

गुडाकेशस्याहो क इह तुलना यास्यति स चे-

द्दिशा जेता वीरो भवति किमु ते विस्मय इह ॥ ३० ॥

हुताशादिति । तुलना सम्बन्धम् ॥

विधेयं पार्थानां परिकलय दैव यदिह ते-

ऽभ्युपायाः प्रारब्धाः क्षयमुपगताः पूर्वविरिताः ।

स लाभो द्रौपद्या द्रुपदनृपतेरभ्युपगमः

समप्राया भूमेर्विजय इह सख्य भगवता ॥ ३१ ॥

विना युद्धं पार्थानभिभवितुमिच्छन्तमचिरा-

दिद प्राह सैरं शकुनिकितवोऽन्धस्य तनयम् ।

अयं ज्येष्ठः कुन्तीसुत इह यदि द्यूतसदने

समाहूयानेयस्त्वरितमथ जेष्यामि तमहम् ॥ ३७ ॥

विनेति । कितवोऽक्षदेवी । 'स्यादक्षदेवी कितवः' इत्यमरः ॥

समाहूतो द्यूते ध्रुवमिह समायास्यति पृथा-

तनूजः संपश्यन्नभिगमने धर्मविरहम् ।

ततो राज्यं कोशं मणिवसुगजाश्वादि सकलं

हरिष्याम्यद्वाहं तव हितकरोऽस्म्यक्षकुशलः ॥ ३८ ॥

समाहूत इति । धर्मस्य विरहं अभावं अधर्मम् । वसु धनम् । 'वसु स्वर्णं रत्ने वृक्षौषधे धने' इति हैमः ॥

इति श्रुत्वा दुर्योधननरपतिर्मातुलमधो

जगाद त्वं प्रज्ञानयनपुरतो ब्रूहि सकलम् ।

स मत्सेहाधीनो यदि तव वचः श्रोष्यति तदा

करिष्यत्युद्योगं त्वयि निहितभारः कुरुपतिः ॥ ३९ ॥

इतीति । धृतराष्ट्रस्य पुरतस्त्वं ब्रूहीति मातुलं जगादेति संबन्धः ॥

तथोक्तेऽसौ दुर्योधननृपतिना साकमवनी-

पते. पार्श्वं गत्वा शकुनिरवदद्वाक्यकुशलः ।

महाराज श्रीमन्कुरुकुलशिरोभूषणमणे

न जानीषे पुत्र कथमिह विवर्णं कृशतरम् ॥ ४० ॥

तथोक्ते इति । साकं सहेत्यर्थः । 'साकं नृजा सम गत' इत्यमरः । मातुलकुशल इत्यनेन यथास्य मनसि क्षोभः स्याद्विराट्पुत्रं च न दृष्ट्वा तथोक्तवानिति सूच्यते । तत्र एवापर्वणि एष्टम् ॥

इति प्रशाचक्षुः शकुनिवचसावेव सहसा

पतोदेन प्रायो द्रुत इव सदाह समभवत् ।

अष्टमोऽध्यायेनं विभिति हरिणस्त्वं कृशतरौ

विवर्णः पुत्रासि स्पृष्टतरमथावेदय मनः ॥ ४१ ॥

न कान्ता नो हर्म्याण्यपि रिपुपरीहासजनित-
प्रतीकारस्याद्य प्रमदमुपधातुं पटुतराः ॥ ४६ ॥

नेति । प्रतीकारस्त्रिरस्कारः ॥

निकारो मञ्चिते नृपतिवर कुन्तीसुतभवः
पदं चित्ते धत्ते स्मृतिमुपगतश्चेदनुलवम् ।

तदा लेखाधीशप्रभृतिपुरसंपत्परिभव-
प्रचण्डोऽपि प्रायो मम सुखसमूहो गरलति ॥ ४७ ॥

निकार इति । 'निकार. स्थात्परिभवे' इति धरणि । लेखाधीश इन्द्रः । गरलति
गरलमिवाचरति । 'क्ष्वेडस्तु गरल विषम्' इत्यमरः ॥

विभो दृष्टे तस्मिन्क्रतुवरमहे तस्य तपसः
सुतस्य क्षौणीन्द्रैर्य इह धनरतार्पणविधिः ।

कृतः प्रायो जिष्णोरपि न स भवेदेव किमतः
परं वाच्यं दुःखं किमिह मम हृत्कुन्तनविधौ ॥ ४८ ॥

विभो इति । क्रतुवरस्य महे उत्तवे । 'मह उद्धव उत्तवः' इत्यमरः । तपसः सु-
तस्य युधिष्ठिरस्य ॥

अथ राज उतेजनार्थं स्वनिश्चितयूतकार्यं राजानमनुकूलयितुं राजसूयशोभा त्रयस्त्रिं-
शत्पर्यैराह—

कलिङ्गाः सौराष्ट्रा मगधमरुमत्स्याधिपतयः
परं चौलाः पाण्ड्याः क्रकथशक्रहूणाङ्गवरटाः ।
अथान्ध्राः पौण्ड्राश्च द्रविडवसुधानाः शिविभवाः
प्रतीक्षन्ते धर्मात्मजनयनपात सकरुणम् ॥ ४९ ॥

कलिङ्गा इति । स्वधम् ॥

पुरङ्गा मातङ्गा अपि रथवरा वस्तनिचयाः
सुवर्णा प्रावाराजिनविविधसत्कन्चलचयाः ।
अनर्था रहौघा अपि वनुमतीपालभृतकै-
रुपानीता यलान्नृपतिनयनातिथ्यमभजन् ॥ ५० ॥

पुरङ्गा इति । शतैर्भैरवैः ॥

निरुद्धानिति । उपरीकृत्य उपायनीकृत्य ॥

इति ह्यास्यैरुच्चैरधिगमितनत्यादरविधी-

निरुद्धान्द्वार्येव प्रततविविधोपायनयुतान् ।

समायातान्नाशः कथमपि निविष्टानृपतिना

कृतायामाशायामहमिति तदापश्यमखिलान् ॥ ५६ ॥

इतीति । उच्चैरिति यथा द्वारे स्थितास्तेऽपि विशासि गृण्वन्ति तदर्थं अधिगमितः प्रापितो नत्यादरविधिर्गेषाम् । निरुद्धानिति । आज्ञां विना प्रवेष्टुमशक्यत्वात् । अपश्य-मिति त्रयाणामन्वयः ॥

अथ तत्र वेदशास्त्रसंपन्नानां ब्राह्मणानां समाजं तत्तच्छास्त्रप्रमेयैकदेशानिरूपणपूर्वकं च शास्त्रस्वरूपकथनं सुपोषणोक्त्या निरूपयति 'ऋच' इत्येकादशमि । तत्र वैदिकानां पठनप्रकारनाह—

ऋचः शिक्षाम्यासाधिकललितकण्ठादिनियत-

स्थलप्रोद्यद्गर्णस्वरमधुरतारा. श्रुतिसुखाः ।

यजूंषि स्वच्छन्दं क्रमपदजटाजूषि मुनयः

सुसामान्याधर्वाण्यपि किल पठन्तः क्रतुवरे ॥ ५७ ॥

ऋच इति । शिक्षायाः 'अथ शिक्षा प्रवक्ष्यामि पाणिनीयं नत दधा' इत्युक्त्युपायाः 'शिक्षा कल्पो व्याकरणम्' इति वेदाङ्गभूतग्रन्थविशेषस्य योऽभ्यासो गुरुमुखात्तत्प्रदाना-नुसारेण पठनं तेनाधिकं ललिता मनोहराः कण्ठादीनि यानि नियतस्थलानि तेभ्यः प्रो-चन्त उच्चार्यमाणा ये वर्णा अकाराणास्त्रिषष्टिः स्वराद्योदात्तादयन्तैर्मधुरास्वरा उच्चैः प-ठ्यमानाः । ततः कर्मधारयः । अतएव श्रुत्योः कर्णयोः सुखकारिणी ऋचः पठन्तः । ऋचप्रधानं वेदम् । ऋग्वेदमित्यर्थः । क्रमपदजटाजूषि तपुष्जानि यजुःसामाधर्वाणि च पठन्तः । क्रमपदेत्यारि त्रयाणां विशेषणम् । लिङ्गविपरिणामेन ऋचानपि विशेष-णम् । ऋचिविशेषणं च लिङ्गव्यत्ययेन यजुरादीनां विशेषणम् । त्रिषष्टिवर्णास्तु ह्रस्वदीर्घ-स्तमेदेन अणो न्यः दीर्घाभावात् । ऋर्णलवर्णाक्षस्वारः ह्रस्वाभावादेवाटौ । विसर्गा-नुस्वारजितानूलीयोपध्मानीयाश्चस्वारः । एवं पञ्चविंशत्यावन्तश्च स्वर्याः, यवलाः सावु-नास्तिका निरनुनास्तिकाश्च षट् । एको रेफः । शपत्तलक्षा षट् । एवं त्रिषष्टिः । शिक्षाप्रकारस्तु—'आत्मा मुग्धा तमेत्यर्थान्नने दुष्टे विवक्षया । मनः कायामिनाहनि त प्रेत्यपि मारताम् ॥ मारतस्त्युक्ति चरन्मन्त्रं जनयति स्वरम् । सोदीर्घो मूर्धनि-हृतो यजन्ताप्य मारतः ॥ वर्णाण्यमते तेषां विभागः षष्टधा भवः । स्वरतः मारतः स्थानात्प्रसङ्गात्प्रदानात् ॥ उदात्तधनुदात्तधः स्वरितधः स्वराध्वः । ह्रस्वो दीर्घः ह्रस्व इति मारतो विदना अक्षि ॥ अथैः स्थानानि वर्णानामुक्तः षष्टिः निरुक्त्या ।

षलसूत्राणि । खरैः षड्जादिसप्तमिविंतते वित्तीर्णे संगीते कुशल । नाटकाना भिदा
 दशविधत्वम् । अभिधानं नामलिङ्गानुशासनम् । भरतसूत्रं रत्नशास्त्रम् । स्यधमन्वात् ॥

धनुर्वेदाभिज्ञः सकलमनुशास्तोक्तविविध-

प्रकारैर्विष्ण्वीशद्विपवदनसूर्याद्रिपभुवाम् ।

उपास्ति जानन्तः कविगुरुसमा बुद्धिविभवै-

रये नानादेश्याः क्रतुसदसि दृष्टा द्विजवरा. ॥ ६५ ॥

धनुर्वेदेति । मनुज्ञात्वं मन्त्रज्ञात्तम् । हरौ मध्यगते शंकरेभास्येनागसुता इति
विष्णुमुख्यत्वेनात्रोक्तं विष्ण्वीशेति । नानादेशेभ्य आगता नानादेय्या ॥

अथ निर्गुणब्रह्मस्वरूपं विशेषणद्वारा कथयन्तच्छास्त्रविषयमाह—

निराकर नित्यं गुणरहितमद्वैतममल-

प्रकाशं स्वानन्दानुभवसहितं नाशरहितम् ।

परं ब्रह्म स्वान्ते सततमुपगान्ते कलयतः

समाधिस्थान्ब्रह्मात्मजशुक्रमुखानैक्षिपमहम् ॥ ६६ ॥

निराकारमिति । 'अपानिपागे ज्वनो प्रतीता' 'अविनाशी वारेयनात्मा', 'एक-
मेवाद्वितीयम्' इत्यभिधुतिप्रतिपाद्यं ब्रह्म ध्यायन्तः ब्रह्मात्मजा सत्तकाद्याः ॥

स्फुरद्बहोत्तस श्रुतमुरलिकानादविवश-

सराक्रान्तस्वान्तप्रजयुवतिनेत्रान्तकलितम् ।

त्रयीसूत्र्य ध्यानात्परिकलयतो भक्तिभुग्ना-

नृत्तार्थान्गाण्डिल्यप्रभृतिमुनिवर्यान्कलयम् ॥ ६७ ॥

स्फुरदिति । धृतो यो सुरतिशानादस्तेन विपना स्मरामान्त्वाना ना प्रज्ज-
स्यन्तासा नेत्रास्तेन पण्डितम् ॥

सर्वद्वण्डभोगैर्मधुकरकलध्वाननुभवे.

समन्ताद्वाकर्णं गिरिवरनिभोपायनगजैः ।

सदधै. काम्योर्जज्वजितसमीरेवृष्टिधै-

स्तथा नानादेशैर्निश्चितमभवत्पाण्डुसद. ॥ ६८ ॥

नवदिति । । तत्र च तदासम् ॥

पयो दायज्ञस्य विविधसङ्गस्य दत्तविध

तथा तेन पेन विजयहितकुक्षोप्यमपि न ।

पुनस्तस्यैवासाधारणान्कतिपयगुणानाह—

न यच्छक्यं दानैर्बहुविधविधानैरसुलभं
तपोभिर्दुष्प्रापं जपयजनपूजादिसहितैः ।
अलभ्यं धाम खं दिशति दयया यः प्रभुरसौ
स्वभक्तानां तस्मात्क इह परिपूज्योऽपरबुधः ॥ ७४ ॥

न यच्छक्यमिति । स्पष्टम् ।

स्मृतिं यातः सद्यः शमयति मनोमोहपटलं
हृदि ध्यातो भक्तैर्दलयतितमां दीर्घदुरितम् ।
वचः प्राप्तो विमानपनयति सर्वोस्तनुभृतां
तमीशं हित्वान्यः क इह परिपूज्योऽस्ति जगति ॥ ७५ ॥

स्मृतिमिति । स्पष्टम् ॥

इतीदं तद्वाक्यं श्रुतिपुटसुधासेकसदृशं
निपीय प्रेमाद्रौ सुरमनुजससत्समभवत् ।
विहायैकं चैवं भगवति कृतद्वेषमतुला-
भिमानं सस्पर्धातिशयकलुषीभूतहृदयम् ॥ ७६ ॥

इतीति । नैव शिशुपालम् ।

ततः पार्थः प्रीतिप्रसरविवशः प्रेमपुलका-
चिताङ्गो भीमाद्यैर्मुदित इह सत्त्विक्परिवृतः ।
शुभे हैमे पीठे स्थितमखिलकान्तं बहुविधै-
र्विधानैरानर्चाखिलविवुधवन्धं यदुवरम् ॥ ७७ ॥

तत इति । प्रीते प्रसर आधिक्यं तेन विवरा ॥

सदूर्वास्यामाकं सरसिजमुगन्धाद्यविविध-
प्रसूनौषभाम्यल्ललितुलकलध्वानसुभगम् ।
गितं दिष्णुश्रान्तासुतकनकपात्रे भगवतः
पदाम्भोजहृन्नेऽर्पितममलपाशं नृपतिना ॥ ७८ ॥

सदूर्पेति । 'सतामावदिष्णुमान्तास्त्रयर्द्धा पादपदे दिपेत् इति पाठस्तत्र ५-
नपदं पादपात्पनगादाजुष्टम् ॥

त्वयेति । सरलमतिनेति साकूतोक्तिः । आरण्यानां वानप्रस्थानां यः प्रगुणविधि-
साङ्गजाम् ॥

कारणबाहुल्यात्त्वां प्रतीदं दु खं श्रावितम् प्रतीकारस्त्वत्सदधोन इत्याह—

पिता वृद्धो मान्यस्त्वमसि मतिमान्कृत्यविदिति

खदुःखं प्रोक्तं ते तदिह बहुभिर्हेतुभिरिह ।

अहं कर्णो दुःशासनसुबलजौ चापि नियतं

समर्थाश्चत्वारो ह्यभिलषितसिद्धौ किमपरैः ॥ ९३ ॥

पितेति । स्पष्टम् ॥

ननु कथं चत्वार एव भीष्मद्रोणादीनां सत्त्वात्तत्राह—

गुरुद्रोणः सेहं वहति कपिकेतावतितरां

स भीष्मोऽपि प्रायः कलयति मुदं धर्मतनये ।

प्रकारैः सर्वैस्तान्भजति विदुरः पाण्डुतनया-

नुदासीनस्त्वं चेदहह विधिरेवाद्य कुटिलः ॥ ९४ ॥

शुरुति । स्पष्टम् ॥

वच साधिक्षेपं नृपतिरिति पुत्रस्य मनसा

विचिन्त्य ज्ञात्वातं भृशमनुनयन्प्राह मतिमान् ।

तवापि क्षोणीयाः सुत भुवि विनेयाः क्रतुवरं

त्वमप्येष कर्तुं प्रभवसि सहायैः परिवृतः ॥ ९५ ॥

वच इति । साधिक्षेपनिवृत्त्यारम्भमाहितम् । अशुनाप्रशम्भाह—वर्षति ॥

नतायनेपाह—

अह भीष्मो द्रोणस्तदनु तनयोऽन्याङ्गनृपति

प्रियोऽयं ते नृ शासन इह विधेयाः सप्तिदरा ।

तथान्ये गल्याया मगधमरुकर्णाटपतयः

कलिङ्गाः काम्बोजा अपि वन तदाशापवशाः ॥ ९६ ॥

अहमिति । शृणोमनयोऽन्वयान् ॥

नियन्ता सभायां विविधवस्तुभारक्ष मन्त्र-

क्षितिः सभ्यद्वेयाः विविधवस्तुभार्ष परिहृताः ।

समानेतुं पार्थान्विदुरमनुनीयाप्यनुनिते

निदेशे चक्रे स प्रवणमनयाधीनहृदयः ॥ १०२ ॥

अथैतदिति । अनुनीयापीति अपिभिरुक्तम् । अनुचितेऽपि निदेशे यथाकथं-
चित्प्रवणं अनुकूलं चक्रे ॥

स गत्वा पार्थानां सदनमवदद्यत्कुमतिना

कुरुणां नाथेन खट्वदि निहितं द्यूतविधये ।

ततः श्रुत्वाहानं विदुरवचनात्पाण्डुतनयः

स्मितं कृत्वा वाक्यं मितमिदमवोचत्पुणधीः ॥ १०३ ॥

स इति । स्पष्टम् ॥

विभो क्षत्तः सर्वं तव विदितमेवास्ति जगति

प्रकर्षं बुद्धेश्च त्वदधिगतवन्तो वयमिह ।

स राजा लोकानां स्थितिविदतुलप्राज्यधिपणः

कथं द्यूतक्रीडां कलहजननीं कन्दलयति ॥ १०४ ॥

विभो इति । क्षत्तं हे विदुर । त्वत् त्वत्त ॥

समाहृतश्चाहं कथय न कथं यामि विमृश-

न्कलेर्द्युते वासः सकलजनमेधाधिकलितः ।

तथापि त्वं यन्मे द्युपदिशसि कार्यं हितविधौ

विधेयं वा नो वा तदिह करणीयं ध्रुवमिह ॥ १०५ ॥

समाहृत इति । 'अद्यूतो न निवर्तेत द्यूतादपि रणादपि' इत्युक्ते । द्यूते कलेः
कलहस्य वलियुगस्य वा वास्तु सर्वजनविदित इत्यर्थः ॥

विचास्मिन्पार्थे दैवमेव प्रधानम्, तदधीनश्च जनो न स्वार्थीन । 'मतिरुत्पद्यते तादृग्व्य-
वसायोऽपि तादृशः । स एवास्तादृशा एव तादृशी भवितव्यता ॥' इति वाक्यादिति विदुरः
प्रत्याह—

तथा पार्थेनोक्तं सदसि विदुरः प्राह मतिमा-

न्मयासौ सदित्यं सुतपरवशः कौरवपतिः ।

अभव्यं भव्यं वा परिणतिशुभं वाप्यशुभकृ-

न्न जानाति प्रायो व्यपगतविचारो नियतिभाक् ॥ १०६ ॥

तथेति । अतुभटशितिः कार्यस्य निरोधणम् । निजतिदैवम् । 'नानां स्त्री नियति-
रिति' इत्यमरः ॥

विहायैतानन्ये क्षितिनिहतनेत्रा विमनसः

सवनेत्राम्भोभिर्धिंगिति परमं दुःखमभजन् ॥ ११२ ॥

पराजैपीदिति । अम्बिकापुत्रो धृतराष्ट्रः ॥

अथासौ सप्रेक्ष्य क्षितितलसमालोकनपरा-

जितान्धूते पार्थान्निवितनयमूचे कुरुपतिः ।

जितेयं दासीत्व भजतु मम कृष्णा किमधुना

विलम्बः कार्येऽसिन्क्रियत इह सागच्छतु सदः ॥ ११३ ॥

अथेति । कृष्णा द्रौपदी । इह कार्यं किमधुना विलम्बः क्रियते । आगच्छतु आयातु ॥

अवाच्यं तदुयोधनकथितमाकर्ण्य विदुरः

समुत्थाय क्रोधान्निखिलमनुजे शृण्वति सति ।

जगादोच्चैः क्रोधाद्वचनमिदमालोक्य च पुनः

समुद्भूतामन्दप्रतिघभरसरक्तनयनः ॥ ११४ ॥

अवाच्यमिति । निखिलमनुज इति जात्यभिप्रायमेकवचनम् । प्रतिघ कोपः ।

‘कोपः क्रोधानर्परोपप्रतिघा’ इत्यमरः ॥

विदुरवाक्यं पञ्चभिराह—

अरे मन्द प्रज्ञानयनसुत किं ते व्यवसितं

न जानीषे शीर्षे निवसित इहाशीविषधरान् ।

किमर्थं कोपेनाकुलितमनसः पाण्डुतनया-

नृणीषे मन्दात्मन्मरणविधये त्वस्य सहसा ॥ ११५ ॥

अरे इति । सद्यम् ॥

न दासीत्व प्राप्ता द्रुपदधरणीपालतनया

यतो न्यस्ता राज्ञा ध्रुवमियमनीशेन कुमते ।

कृत छेतद्द्यूतं तव मरणवीजं कलय भो

समासले मृत्यौ भवति विपरीता किल मतिः ॥ ११६ ॥

नेति । पूर्णं स्वस्य यूते विजितत्वादनीशत्वम् ॥

पुरैवासौ राज्ञे फथितमसकृन्ने ध्रुवमहो

विनाशो यूतेऽसिस्तव सुतशतत्यापि नियतः ।

अथैनं पप्रच्छ द्रुपदतनया दूतसदने
 नृपः कस्माद्देतोर्वत पणनमेवं समकरोत् ।
 क एवं लोकेऽसिन्कथय परिदीव्येदृतमति-
 र्यथा पार्थः स्वार्थाकुशलहृदयो बुद्धिविधुरः ॥ १२२ ॥

अथेति । स्पष्टम् ॥

अथो दूतः प्राह प्रथितकुलजेऽसौ तव पति-
 र्यदा भीमं चान्यानपि निजमथात्मानमकरोत् ।
 पणद्रव्यं पश्चात्त्वमसि पणितातो नरपतिः
 सभायामस्यां त्वाहयति धृतराष्ट्रस्य तनयः ॥ १२३ ॥

अथो इति । स्पष्टम् ॥

किमात्मानं पूर्वं परिपणितवान्मां नु नृपतिः
 सभां गत्वा पृष्ट्वा पुनरिह समायाहि सविधे ।
 ध्रुवं ज्ञात्वा पश्चादयि नय सभां मामिति तया
 नियुक्तो दूतोऽसौ नृपसविधमागात्पुनरपि ॥ १२४ ॥

किमिति । स्पष्टम् ॥

द्रौपदीवाक्यमाह—

अये राजन्कृष्णा वदति सकलान्वः पुनरियं
 न राज्ञोऽनीशस्य प्रभवति मयि स्वत्वमधुना ।
 अनायै चेत्सर्वैरधिगतमहो दैवहतकै-
 र्विनाशः सर्वेषां ध्रुवमपरिहार्यो हि भविता ॥ १२५ ॥

अये इति । स्पष्टम् ॥

तदधिज्ञेयवचं श्रुत्वा कुञ्ज सन्दु दाननं प्रेषितवानित्याह—

तथा दूतेनोक्तः सहजमथ दुःशासनमिदं
 जगादासौ दुर्योधन इह मतेनाङ्गनृपतेः ।
 अये दूतो भीमात्परमिह बिभेति त्वमधुना
 बलादेनां कृष्णामुपनय करिष्यन्ति किमनी ॥ १२६ ॥
 तथेति । अतएव ते कर्णस्य । मतेन सनतेन ॥

ततो गत्वा सोऽन्नपुम्भानमेनामपुमर्षिं
 वज्राक्षुता केजोऽनन्द शङ्खमुक्तिर्नृपमुपाः ।
 सनाथामप्याराधितरज्ज्वरवीगिरि गभा-
 म्नेरीणार्थीनां पुरत इह हा वैनहृतक ॥ १२७ ॥

तत इति । स्पष्टम् ॥

तथा नीतां कृष्णामरिक्कगतामेकासानां
 रजोऽन्वमां वीक्ष्य क्षितिपतिराभा साक्षुनयना ।
 न यातुं न स्वातुं समशक्त्यथो किञ्चिदपि वा-
 मिनातुं श्रोतुं वा हृदयकृतभिकारवचना ॥ १२८ ॥

तथेति । हृदये कृता भिचारजनं गया । दुर्योधनभयारिस्तथैव ।

कर्णस्य दीपदीं प्रीति गतनमाह दास्याम्—

अथावादीत्कर्णः किमिति न करोष्युजतमिदं
 मुखाब्जं किं लज्जास्पदमिह भवत्याः कथय नः ।
 तदैवेयं लज्जा द्रुपदतनयेऽद्वा परिहृता
 वृता यल्लोभेन ध्रुवमिह तदा पद्म पतयः ॥ १२९ ॥

अथेति । स्पष्टम् ॥

इदानीं गान्धारीतनयवशगासीप्सितमहो
 समृद्धं ते कृष्णे परिहर पतीन्दीनमनसः ।
 जितासि द्यूतेऽस्मिन्नुमुखि धृतराष्ट्रस्य धरणी-
 पतेः पुत्रेणाद्य क्षममिह तदाज्ञानुसरणम् ॥ १३० ॥

इदानीमिति । स्पष्टम् ॥

ततोऽसौ दुष्टात्मा निजमनुजमाहातिशठधी-
 रिमां दुष्टां पापां विगतवसनामाशु कुरु भोः ।
 गरीहासस्यैवं फलमनुभवत्वाशु कुटिला
 पतीनां दासत्वं मम गतवतामद्य पुरतः ॥ १३१ ॥

तत इति । स्पष्टम् ।

अथासौ दुःखार्ता द्रुपदतनया वीक्ष्य दयिता-
 न्परित्रातुं योग्यानपि समयवद्धान्विधिवशात् ।

दुकूलैः कौसुमैरतिललितमाञ्जिष्ठसलिला-

रुणैः सूक्ष्मैर्नीलैरपि वसनकृत्कौशलयुतैः ॥ १८७ ॥

सितैरिति । विचित्रैराश्चर्यजनकैः ॥

पलाशाभैर्नानाविधकिसलयाकारविजय-

प्रगल्भैः सत्सूचीरचितखगपुष्पादिरचनैः ।

समाच्छन्नानन्तरपि विविधवासोविरचिता

तदा पाञ्चालीव ध्रुवमजनि पाञ्चालतनया ॥ १८८ ॥

पलाशाभैरिति । हरिदणैरित्यर्थः । 'पलाशो हरितो हरित्' इत्यमरः । किसलया-
ना नवपल्लवाना य आकारस्तज्जयप्रगल्भैः । सन्ति सनीचीनानि यानि सूचीरचितानि खगानां
शुक्लमयूरादीना पुष्पाणा च विविधाना रचनानि 'वत्सीदा' इति भाषाया प्रसिद्धानि तानि
येषु तैर्वसनैराच्छन्ना विविधवासोनिर्विरचिता पाञ्चाली कृत्रिमपुत्रिकेव । 'पायालिका
पुत्रिका स्यात्' इत्यमरः । पायालो ह्यपदस्तस्य तनया द्रौपदी ॥

अथ तदानीं दुःशासनावस्थामाह—

अथाकर्षणस्या वसनमधिससद्भृदि वह-

नभिप्रायं दुष्टं शकुनिसहजादित्यजवशः ।

सभास्यैः साश्चर्यैः स्तिमितनयनैः पाण्डुतनयै-

र्नृपैरन्यैर्दृष्टः शिथिलितभुजो नान्तमगमत् ॥ १८९ ॥

अथाकर्षणिति । सत्तरीत्याधिससत् । सहजो दुर्योधनः । अन्तं वस्ताणा समाप्तिम् ॥

अमनेत्रस्तन्द्राकुलितविकलाङ्गोऽतिविवशः ।

समुद्भूतस्वेदोऽनधिगतनिजामीप्सितलवः ।

सदा भानी दुःशासन इति स दुर्योधनहिता-

भिलापी पापात्मा न्यपतदधमस्तत्र सदसि ॥ १९० ॥

अमनेत्र इति । तन्द्रा आलस्यं तथा आकुलितानि विकलानि विह्वलान्यङ्गानि
नस्य स ॥

पाण्डवैस्तु तदानीं तत्प्रभावो ज्ञात इत्याह—

विना दीनोद्धारं भवजलधितारं ब्रजबधू-

रदो हारं रूपद्रविणजितभारं नरवरम् ।

प्र० शु० १२

त्वद्भजनं विना कथं मे समागतरणं भविष्यतीति शोचन्नाह—

अये ससाराब्धौ महति पतितोऽघौघनिचितः

कलत्रापत्यस्त्रप्रणयविवशः सत्यरहितः ।

सदा लोभक्रोधस्सरपरवशो भक्तिरहितः

प्रभो संसाराब्धिं कथमिव तरिष्यामि भगवन् ॥ १९६ ॥

अये इति । अघौघेति । 'कलत्रं वृजिनैनोघम्' इत्यमरः ॥

नि साधनस्य मे करुणाकूपारेण भवतैवोद्धार कर्तव्य इत्याह—

मदुद्धारे हेतून्यदि मृगयसे हन्त कठिनो

विधि पापात्माहं विषयविवशो भक्तिरहितः ।

दयालुश्चेत्सत्यं यदि भवति निःसाधनमपि

प्रभो दीनं मामुद्धर करुणया दुःखजलधेः ॥ १९७ ॥

मदुद्धारे इति । विधिः प्रकारः कठिनः । साधनहीनत्वान्ममेलब्धं ॥

साप्रतं त्वच्चारितानृतश्रवणेनैव संसारतरणम्, नान्योपाय इत्याह—

तिरोधाय स्वीयं त्रिभुवनमनोहारि ललितं

स्वरूपं यच्च्यानाद्भवति कृतकृत्यो जन इह ।

कथं मुच्येतासौ पुनरिति विचिन्त्य त्वच्चारिता-

मृताब्धिं यस्तेने स वसतु मदीये हृदि हरिः ॥ १९८ ॥

तिरोधायेति । सप्तम् ॥

स कोऽपि श्रीगोपीजनहृदयहारी प्रतिदिनं

सदा ध्येयो नान्यः प्लव इह भवान्भोधितरणे ।

यदीयं नामेदं जगदघभिदादीक्षितमहो

सरन्भक्तः प्रेमाभूतरसनिमग्नो विजयते ॥ १९९ ॥

स कोऽपीति । सप्तम् ॥

अत्र ग्रन्थे गुणालंकारसाधभावेऽपि भक्त्याना रचिर्भगवद्रूपवर्णनान्क्त्याना सप्त-
याना भविष्यत्येवेत्याह—

न सदर्थे प्रौढिर्न च गुणसमूहो न कविता-

परीपाकः कश्चित्सदलुपटनाप्यन न तथा ।

संस्कृत-भाषा-शब्द-कोशः

॥ १ ॥

संस्कृत-भाषा-शब्द-कोशः
संस्कृत-भाषा-शब्द-कोशः
संस्कृत-भाषा-शब्द-कोशः
संस्कृत-भाषा-शब्द-कोशः
संस्कृत-भाषा-शब्द-कोशः
संस्कृत-भाषा-शब्द-कोशः
संस्कृत-भाषा-शब्द-कोशः
संस्कृत-भाषा-शब्द-कोशः
संस्कृत-भाषा-शब्द-कोशः
संस्कृत-भाषा-शब्द-कोशः

संस्कृत-भाषा-शब्द-कोशः ॥ २ ॥

संस्कृत-भाषा-शब्द-कोशः
संस्कृत-भाषा-शब्द-कोशः
संस्कृत-भाषा-शब्द-कोशः
संस्कृत-भाषा-शब्द-कोशः
संस्कृत-भाषा-शब्द-कोशः
संस्कृत-भाषा-शब्द-कोशः
संस्कृत-भाषा-शब्द-कोशः
संस्कृत-भाषा-शब्द-कोशः
संस्कृत-भाषा-शब्द-कोशः
संस्कृत-भाषा-शब्द-कोशः

संस्कृत-भाषा-शब्द-कोशः
संस्कृत-भाषा-शब्द-कोशः
संस्कृत-भाषा-शब्द-कोशः
संस्कृत-भाषा-शब्द-कोशः
संस्कृत-भाषा-शब्द-कोशः
संस्कृत-भाषा-शब्द-कोशः
संस्कृत-भाषा-शब्द-कोशः
संस्कृत-भाषा-शब्द-कोशः
संस्कृत-भाषा-शब्द-कोशः
संस्कृत-भाषा-शब्द-कोशः

प्रिताम्या नृपतयः परिषेविताग्ने
प्रिताम्यैव सत् पर्यटिता भरेयम् ।
लब्ध मयात्ममपि नैव धन वचिर्ह

तृष्णेऽधुनापि कुटिले किल मा विमुञ्च ॥ ५ ॥

धरणी सकलायगाहिता धनलुब्धेन मयातिदुर्गमा ।
न धन सत् लब्धमल्पक ननु तृष्णा न तथापि गच्छति ॥ ६ ॥
पुत्रे सर्वगुणान्विते रतिकलासौन्दर्यशीलादिकै-
र्युक्ताया तु शुर्णहि योषिति तथा चित्ते च नानाविधे ।

कृतोर्ध्वपुण्ड्रो धृतशङ्खचक्रो घृन्दाक्षकैः कल्पितगात्रभूपः ।
 करोति रामेति मुहुः प्रजल्पन्तरोऽतिधन्यः सफलं स्वजन्म ॥ १४ ॥
 सामर्थ्यं न तनौ मनागपि चलापाङ्गाङ्गनासंगमं
 कर्तुं हन्त मयास्ति नेत्रपटुता सर्वापि नाशं गता ।
 सर्वे प्राणसमा गताश्च सुहृदो दुर्दैवदग्धं मनो
 नैवाद्यापि तथापि वाञ्छति जडं देहक्षयं मामकम् ॥ १५ ॥
 सन्ति क्षीणधनाः क्षितौ क्षितिभुजो दानाक्षमाः स्वामिनो
 दुष्प्रापो हि वसुंधरातलगतः कष्टैर्महद्भिर्निधिः ।
 द्रव्याधीनमहो सुखं न तु धनं कुत्रापि हा लभ्यते
 तस्मान्मानसं साप्रतं समुचितां भक्तिं मुरारेः कुरु ॥ १६ ॥
 तृणानि पशवः समे खलु वने सुखं भुञ्जते
 पिवन्ति च विलेशया. किल सदागति सादरम् ।
 न जीवति नरो वरो नियतमन्नमेकं विना
 तदन्नमिह लभ्यते जगति कष्टपुञ्जैः परैः ॥ १७ ॥
 याभ्यां नो हरिपूजनं खलु कृतं ताभ्यां कराभ्यां नु किं
 नो वै येन विधीयते हरिनतिः किं तेन मूर्ध्ना किल ।
 किं वा तेन मुखेन येन सुखदा विष्णोः कथा नोदिता
 मन्ये धन्यतमं तदङ्गमिह यत्कृष्णार्हणार्हं भुवि ॥ १८ ॥
 यः स्तीणां न करोति भोगमथवा नो ब्रह्मचर्यं दृढं
 नो भुङ्क्ते विविधप्रकारमशनं नो वा फलं भूरुहाम् ।
 नो वस्त्रं हि विभर्ति नेत्रसुखदं नैर्णं तु चर्माथवा
 तं दृष्ट्वा खलु भोगयोगविकलं स्वान्तं भृशं दूयते ॥ १९ ॥
 जिता युद्धैर्युद्धोद्धुरतरविपक्षप्रतिभट्टा
 जिता लोके लोका. शुभतरगुणौघैश्च गुणिनः ।
 कलावन्तः सर्वेऽप्यग्निपकलाभिश्च विजिता
 विजेतुं ये गृन्तु मनुज तव यत्नं न कलये ॥ २० ॥

मानापमानसुखदुःखवियोगयोग-

संपत्तिनैस्सर्वयुगलेषु समानबुद्धिः ।

मोहान्धुपूरकलुषं च स एव नूनं

संसारवारिनिधिपारसुदारमेति ॥ २८ ॥

पक्वानि सन्ति विपिनेषु फलानि तानि

शीतानि निर्झरनदादिषु पुष्कराणि ।

ज्ञेयो भृशं जडतरः स तु यः प्रभूणां

सेवां करोति हि धनार्थमनेककष्टैः ॥ २९ ॥

न धनं न सुतो न सुन्दरी न गृहं नोपवनं न वान्धवाः ।

न ममास्ति हि किञ्चिदुच्चकैरिति यो वेत्ति न मोहमर्हति ॥ ३० ॥

रूपं सर्वमपाकरोत्यपनयत्युच्चैर्बलं देहजं

ज्योतिर्नाशयति स्फुटं नयनयोः क्षान्तां करोति क्षुधान् ।

जज्ञानामपि तानवं वितनुते व्याहन्ति शौर्यादिकं

लोकाय प्रददाति हन्त नियतं किं किं न कष्टं जरा ॥ ३१ ॥

भवति कलहो येनान्योऽन्यं द्वयोरनुरक्तयोः

प्रसरति पुनर्येनाकीर्तिर्नहीवलयेऽस्तिले ।

भुवनविदितं पुण्यं स्तोकं नयेन हि जायते

मनुज नियतं तं वै लोभं परित्यज दूरतः ॥ ३२ ॥

क्रोधेनैव कृताजयः खलु मृतान्ते कौरवाः पाण्डवाः

क्रोधेनैव सती जुहाव नखजे कुण्डे त्वर्कीयां तनुम् ।

क्रोधेनैव सनं गतं यदुकुलं नैरेष्टपानाकुलं

क्रोधो दोषरिपुर्विधातुमुचितस्तल्लान्नं विनैरैः ॥ ३३ ॥

सन्ति त्वद्भानि ते ते जवजितपद्माश्चास्वर्णसुरंगा-

स्ते ते दानान्धुधारानतिनतरकराः प्रोक्ता दन्तिनश्च ।

रत्नस्वर्णादिकानां नरवर निब्रहा भान्ति ते ते च नूनं

मदेहे निस्पृहत्वं भवति हि सकलं येन तत्पांशुकल्पम् ॥ ३१ ॥

किं कुर्वन्ति फलाशनं न विहगाः किं नो तवो (?) मुञ्जते

दध्यादीन्यनिलं पिवन्ति किमु नो सर्पा विपेणोदुराः ।

स्यादेवं यदि वै व्रती व्रतधरास्ते स्युस्तदा निश्चितं

तस्माद्यः सुकृती स याति सुखदं लोकं हरेर्ज्ञानवान् ॥ ३५ ॥

मा भक्ष्यचिन्तां कुरु भक्ष्यदाता स एव येनास्ति कृतं हि जन्म ।

तं देवमाराधय पूरुष त्वं न स्याद्यदाराधनतस्तु जन्म ॥ ३६ ॥

गमयसि समयं किमेवमेतैर्वत विषयैः क्षणभङ्गुरैः समस्तैः ।

अनुपमसुखदं तमेव देवं हृदय भजामि नवेन्दुखण्डचूडम् ॥ ३७ ॥

पिवति सलिलं गाङ्गं भुङ्क्ते सुधाकरनिर्मलं

विसमथ तनुं वस्ते नव्यैर्धराभववलकलैः ।

अमति हरिणैः सार्वं स्वैरं घने विपिने हि यः

स तु नरवरो देहान्ते तैः सुरैः सह मोदते ॥ ३८ ॥

न दातुं यः शक्तः कल्पहरदानानि नियतं

न वा कर्तुं नाकप्रदमखविधानं बहुविधम् ।

स हीनः सर्वैस्तैरहह खलु सांसारिकमुखै-

र्नरो दिष्ट व्यर्थ गमयति विनैकां हरिनुतिम् ॥ ३९ ॥

पुत्रमित्रवसुवन्धुपुरंध्रीग्रामवामरहिताः किल लोकाः ।

हन्त तेऽपि न भवन्ति विरक्तास्तेन मे भवति चेतसि चित्रम् ॥ ४० ॥

चपलाचपलं हि जीवितं विषयाः सन्ति ममे विपोक्तयाः ।

जडबुद्धिरसौ तथाप्यहो न जनो मुञ्चति तान्मनावरुचिन् ॥ ४१ ॥

हन्तु केचन मन्ति मत्तकरिणां वृन्दं समर्थाः श्रिता

सिंहं केचन कुम्भिकुम्भनिवहप्रध्वंनधीरं पुनः ।

शूराः केचन वज्रसारकटिनः शम्भैर्युतं वैरिणं

कन्दर्पोद्भटदर्पदारणविधौ वीरा नरा दुर्लभाः ॥ ४२ ॥

धत्से यद्वुचिराम्बराणि कुरुपे यद्भोगमेणीदृशा

यद्दानानि ददासि यासि तुरगैर्मत्तैर्गजेन्द्रैश्च यत् ।

तत्ते प्राक्तनपुण्यकर्मफलित भूयस्तदेवाचर

स्वान्तं स्यात्पुनरन्यजन्मनि सुखं येनैव नानाविधम् ॥ ४३ ॥

शेते सप्रति भोजनं प्रकुरुते नारीजने तिष्ठति

क्षोणीशः समयोऽस्ति नैव नृपतिं त्वं रे कथं द्रक्ष्यसि ।

यत्रैवं कथयन्ति दुष्टमतयो दौवारिकास्तत्र य-

द्गच्छन्त्येव जडा जनाश्च नियतं तल्लोभविस्फूर्जितम् ॥ ४४ ॥

भूपास्ते रणकर्कशा युवतयः सौन्दर्यसीमाश्च ताः

सद्विद्याखवगीकृताखिलबुधस्वान्ताश्च ते पण्डिताः ।

अन्ये चैव नटा विटाश्च कवयः सद्गायना नर्तका-

स्ते याता यदपाङ्गपातचकिताः कालाय तस्मै नमः ॥ ४५ ॥

इन्द्रस्त्वं नृप सुन्दरी तव शची पुत्रो जयन्तोपमो

गेहं भाति च वैजयन्तसदृशं नागोऽभ्रमोर्वल्लभः ।

इत्थ वोधकैरसत्यवचनैः स्वैरं स्तुत स्व हरि

वेत्ति प्रस्फुटविक्रमं स महिमा ज्ञेयो हरेर्मायिनः ॥ ४६ ॥

सद्विद्या सुकृतार्जितं वसु गुणग्रामाभिराम सुतो

भार्या यौवनरूपशीलरुचिरा सेवापराः सेवकाः ।

मित्र निष्कपट नृपो गुणगगनाग्राही च दाता पुन-

नैतत्सर्वमवाप्यते हि मनुजैर्विष्णोः प्रसादं विना ॥ ४७ ॥

अचला कमला हि कस्य कस्य क्षितिपालः किल मित्रमस्ति लोके ।

इह वश्यतमा च कस्य वेश्या स्थिरमग्न्यस्ति च कस्य देहमत्र ॥ ४८ ॥

भोजनेन च धनेन सुदीर्घं जीवनेन तरुणीनिवहेन ।

जायते न मनस परिपूर्तिस्तोष एव खलु तत्र विधेय ॥ ४९ ॥

यस्य भालफलके यदलेखि ब्रह्मणा खलु सुखानुखयोध ।

तस्य तद्भवति तत्र न युक्तौ दर्तुमेव नर हर्षविपादौ ॥ ५० ॥

दुकूलैः कौमुभैरतिललितमाञ्जिष्टसलिला-

रुणैः सूक्ष्मैर्नालैरपि वसनकृत्कौगलयुतैः ॥ १८७ ॥

सितैरिति । विचित्रैराधर्यजनकैः ॥

पलाशाभैर्नानाविधकिसलयाकारविजय-

प्रगल्भैः सत्तूचीरचितखगपुष्पादिरचनैः ।

समाच्छन्नानन्तैरपि विविधवासोविरचिता

तदा पाञ्चालीव ध्रुवमजनि पाञ्चालतनया ॥ १८८ ॥

पलाशाभैरिति । हरिद्वर्णैरित्यर्थः । 'पलाशो हरितो हरित्' इत्यमरः । किसलया-
ना नवपावाना य आकारस्तज्जयप्रगल्भैः । सन्ति समीचीनानि यानि सूचीरचितानि रागानां
शुक्लयूरादीना पुष्पाणा च विविधाना रचनानि 'कसीदा' इति भाषाया प्रसिद्धानि तानि
येषु तैर्वसनैराच्छन्ना विविधवासोभिर्विरचिता पाञ्चाली कृत्रिमपुत्रिकेव । 'पाञ्चालिका
पुत्रिका स्यात्' इत्यमरः । पाञ्चालो ह्यपदस्तस्य तनया द्रौपदी ॥

अथ तदानीं दुःशासनावस्थामाह—

अथाकर्पणस्या वसनमधिसंसद्भृदि वह-

न्नभिप्राय दुष्टं शकुनिसहजादित्यजवशः ।

सभास्यैः साश्वर्यैः स्तिमितनयनैः पाण्डुतनयै-

र्नृपैरन्यैर्दृष्टः शिथिलितभुजो नान्तमगमत् ॥ १८९ ॥

अथाकर्पञ्जिति । ससदीत्यधिसंसत् । सहजो दुयोधनः । अन्तं वस्ताणा समाप्तिम् ॥

अमन्त्रेवस्तन्द्राकुलितविकलाङ्गोऽतिविवशः ।

समुद्भूतस्वेदोऽनधिगतनिजाभीप्सितलवः ।

सदा मानी दुःशासन इति स दुर्योधनहिता-

भिलापी पापात्मा न्यपतदधमस्तत्र सदसि ॥ १९० ॥

अमन्त्रेव इति । तन्द्रा आलस्यं तथा आकुलितानि विकलानि विह्वलान्यङ्गानि
यस्य सः ॥

पाण्डवैस्तु तदानीं तत्प्रभावो शात इत्याह—

विना दीनोद्धारं भवजलधितारं व्रजवधू-

हृदो हारं रूपद्रविणजितमार नरवरम् ।

प्र० गु० १२

त्वद्भजनं विना कथं मे सत्सारतरणं भविष्यतीति शोचताह—

अये ससाराब्धौ महति पतितोऽर्धौघनिचित

कलत्रापत्यस्वप्रणयविवशः सत्यरहितः ।

सदा लोभक्रोधस्मरपरवशो भक्तिरहितः

प्रभो संसाराब्धिं कथमिव तरिष्यामि भगवन् ॥ १९६ ॥

अये इति । अर्धौघेति । 'कलत्रं वृजिनौघम्' इत्यमरः ॥

नि साधनस्त मे कृष्णाकूपारेण भवतैवोद्धारः वर्तव्य इत्याह—

मदुद्कारे हेतून्यदि मृगयसे हन्त कठिनो

विधिः पापात्माहं विषयविवशो भक्तिरहितः ।

दयालुश्चेत्सत्यं यदि भवसि निःसाधनमपि

प्रभो दीनं मामुद्धार करुणया दुःखजलधेः ॥ १९७ ॥

मदुद्कारे इति । विधिः प्रकारः कठिनः । साधनहीनत्वान्गमेत्यर्थः ॥

सांप्रत त्वचरितानृतभ्रवणेनैव सत्सारतरणम्, नान्योपाय इत्याह—

तिरोधाय स्वीयं त्रिभुवनमनोहारि ललितं

स्वरूपं यच्छानाद्भवति कृतकृत्यो जन इह ।

कथं मुच्येतासौ पुनरिति विचिन्त्य स्वचरिता-

मृताब्धिं यस्तेने स वसतु मदीये हृदि हरिः ॥ १९८ ॥

तिरोधायेति । स्वप्नम् ॥

स कोऽपि श्रीगोपीजनहृदयहारी प्रतिदिनं

सदा ध्येयो नान्यं प्लव इह भवान्भोधितरणे ।

यदीयं नामेदं जगदयभिदादीक्षितमहो

स्मरन्मक्तः प्रेमाभूतरसननिमग्नो विजयते ॥ १९९ ॥

स कोऽपीति । स्वप्नम् ॥

अत्र ग्रन्थे गुणात्काररसायनावेऽपि भक्त्या रक्तिर्भगवद्गुणवर्णनात्तत्त्वानां सत्तद-
यानां भविष्यत्येवेत्याह—

न संदर्भे प्रौढिर्न च गुणसमूहो न कविता-

परीपाकः कश्चित्तदलुपटनाप्यत्र न तथा ।

तथापि श्रीकान्तप्रगुणकथनेनात्र मुधियां

भवेच्चित्तासक्तिर्यदि फलवती स्यात्कृतिरियम् ॥ २०० ॥

न संदर्भ इति । स्पष्टम् ॥

भगवत्परायणैर्मनगरितानृतश्रवणलुब्धैरिदमवदन्मादग्णीयमेवेति प्रार्थयते—

यदि श्रीमन्नन्दात्मजचरणराजीवमधुनः

समास्वादासक्तो भवति भवतां चित्तमधुपः ।

कथायां वा तुच्छीकृतमुरसुधायां मधुरिपो-

र्मनोदूतं काव्यं शृणुत सरसं भक्तिरसिकाः ॥ २०१ ॥

यदीति । स्पष्टम् ॥

भङ्गयन्तरेण काव्योत्पत्तिमाह—

स्थिताद्वृन्दारण्ये तरणितनयातीरलहरी-

परीरम्भादम्भ.पृषतयुजि वङ्गीवटतले ।

सकान्ताच्छ्रीकान्तादधिगतवती सङ्गमनघा

मतिर्मे प्रासूत ध्रुवमिह मनोदूततनयम् ॥ २०२ ॥

स्थितादिति । स्पष्टम् ॥

वेदेन्दुवसुगीताशु(१८१४) मितेऽब्दे मार्गशीर्षके ।

तिताष्टम्यामिदं काव्यमपि तं हरिपादयो ॥

नराणा धौरेय. सकलविदुषा शेखरमणि-

वेदान्यानामग्रेसर इह महाभाग्यसुभग ।

कलानां सर्वासा सदनमतिर्साजन्यललितो

गुणानामागारो जयति हरिदत्त प्रभुरसौ ॥

तदीयाया निष्कारणशुभदयाया परिणम-

त्प्रकृष्टोदकाया जगति विदित पात्रमिह य ।

ततो योगक्षेमावधिगतवतस्तस्य च कवेः

कृतिर्विद्वद्वन्द्यान्सुखयतु दयालून्मयि जडे ॥

इति श्रीमत्तैलङ्गान्वयश्रीभूधरभट्टात्मजश्रीरामकृष्णतनयपञ्चनदान्वयव्रजनाथ

विरचितं मनोदूताभिधं सहृदयहृदयाह्लादनापरनामधेयं काव्यं स्वकृत-

मञ्जुभाषिण्या टीकया समेतं समाप्तम् ।

गोखामिजनार्दनभट्टप्रणीतं

वैराग्यशतकम् ।

कालिन्दीकलकूलकाननकृतकीडाकलापोल्लस-

द्गोगोपालकवालकैः प्रतिदिशं सानन्दमाविष्टितम् ।

वंशीनादवशीकृतव्रजवधूस्वान्तं सदाहादकं

सद्गक्त्या समुपास्महे वयमघध्वंसैकधीरं महः ॥ १ ॥

मोहं मुञ्च लुनीहि लोभलतिकां कामं च वामं त्यज

प्रेमावन्धमपाकुरु प्रविततं प्रौढासु नारीषु च ।

संसारार्णवमग्नभक्तनिवहोद्धारक्षमं सादरं

देव नूतनवारिवाहरुचिरं चेतः समाराधय ॥ २ ॥

एता कानपि मण्डयन्ति पुरुषात्मानाविधैर्भूषणै-

रेताः कानपि वञ्चयन्ति च जनान्मिथ्यावचोभिः पुनः ।

एता वै रमयन्ति कानपि वरान्भावैर्मनोजोत्कटैः

स्वान्त आन्त करोपि किं वत मुधा नारीषु हार्द हि तत् ॥ ३ ॥

पुत्रो मित्रं कलत्रं वसु च वलुमती वेश्म वासश्च वीति-

र्नागो रतं रथौघः परिजननिवहो नैव यास्यत्यनु त्वाम् ।

तस्मादस्माकमेतन्मतममृतसमं सावधानं शृणु त्वं

सेवामेका विधेहि प्रणतजनभयध्वंसधीरां सुरारेः ॥ ४ ॥

वित्ताशया नृपतयः परिपेवितास्ते

वित्ताशयैव खलु पर्यटिता धरेयम् ।

लब्ध मयाल्पमपि नैव धनं कचिद्वै

तृष्णेऽधुनापि कुटिले किल मां विमुञ्च ॥ ५ ॥

धरणी सकलावगाहिता धनलुब्धेन मयातिदुर्गमा ।

न धनं खलु लब्धमल्पकं ननु तृष्णा न तथापि गच्छति ॥ ६ ॥

पुत्रे सर्वगुणान्विते रतिकलासौन्दर्यशीलादिकै-

र्युक्तायां तु गुणैर्हि योषिति तथा चित्ते च नानाविधे ।

मानं नुः रा इ मय्यं भवति नै श्रीकृष्णाय नमः ।

नेने तु मोक्षायां भवति नय्यान्मन्त्रिणं स्फुटम् ॥ ७ ॥

ना नम्योर्गिरं भुजानं तथा मय्यं

। न पश्यन्मोक्षया नमनं पश्यं वा पुनः ।

पश्यं पश्यन्मोक्षया तद्वि जीतिनाया भृश

नम्य नु दिने दिने नम्यं नम्यजायने ॥ ८ ॥

पुनः पानि न पानि न पियनमा जोगे न पान्युद्धं

पुष्टि पानि न पानि नैव कृतिना नो पानि निनावलम् ।

मानं नै परलोक्ष्यामीमनित दीन जनं केवलो

भर्गः पानि ततस्तु भर्गः कृष्णाज्ञान्यन्महीमण्डले ॥ ९ ॥

तटे भार्गीरव्याः कुशरनितसत्वीटमुभगे

क्षितः खातः शुद्धो धृतविमलवन्धोऽमलमतिः ।

नरो नाम नामं सरति नवशीतागुणकलो-

लमन्मौलेर्वासा स तु भवति धन्यः क्षितितले ॥ १० ॥

यः सर्वत्र दयान्वितो भवति यः सर्वत्र वै सत्यवा-

ग्यः सर्वत्र कृतक्षमो भवति यः सर्वत्र स स्नेहदृक् ।

यः सर्वत्र सुरासुरार्चितपदद्वन्द्वाम्बुजामम्बिकां

नित्यं सस्मरति क्षितौ स विदुषैर्योगीश्वरः कथ्यते ॥ ११ ॥

वात्यं गतं सकलमर्भकलीलयैव

तारुण्यमप्यहह सत्तुरुणीविलासैः ।

वृद्धत्वमस्ति नर सप्रति सार्धकं त-

द्गङ्गातरङ्गसवनैः सफलं विधेहि ॥ १२ ॥

किं दानेन मुहुः कृतेन कृतया किं वा हरेः पूजया

किं वा धूर्ततया कृतैरनियमैर्नित्योपवासव्रतैः ।

किं यज्ञैर्वहुदक्षिणैरपि कृतैः श्रद्धाविहीनैः पुनः

स्वान्तं चेच्छुचि नास्ति पूरुष तदा किं तैर्वृथाडम्बरैः ॥ १३ ॥

कृतोर्ध्वपुण्ड्रो धृतशङ्खचक्रो वृन्दाक्षकैः कल्पितगात्रभूषः ।
 करोति रामेति मुहुः प्रजल्पनरोऽतिधन्यः सफलं स्वजन्म ॥ १४ ॥
 सामर्थ्यं न तनौ मनागपि चलापाङ्गाङ्गनासंगमं
 कर्तुं हन्त मयास्ति नेत्रपटुता सर्वापि नाशं गता ।
 सर्वे प्राणसमा गताश्च सुहृदो दुर्दैवदग्धं मनो
 नैवाद्यापि तथापि वाञ्छति जडं देहक्षयं मामकम् ॥ १५ ॥
 सन्ति क्षीणधनाः क्षितौ क्षितिभुजो दानाक्षमाः स्वामिनो
 दुष्प्रापो हि वसुंधरातलगतः कष्टैर्महद्भिर्निधिः ।
 द्रव्याधीनमहो सुखं न तु धनं कुत्रापि हा लभ्यते
 तस्मान्मानस सांप्रतं समुचिता भक्ति मुरारेः कुरु ॥ १६ ॥
 तृणानि पशवः समे खलु वने सुखं भुञ्जते
 पिबन्ति च विलेशयाः किल सदागति सादरम् ।
 न जीवति नरो वरो नियतमन्नमेकं विना
 तदन्नमिह लभ्यते जगति कष्टपुञ्जैः परैः ॥ १७ ॥
 याभ्या नो हरिपूजनं खलु कृतं ताभ्या कराभ्यां नु किं
 नो वै येन विधीयते हरिनतिः किं तेन मूर्ध्ना किल ।
 किं वा तेन मुखेन येन मुखदा विष्णोः फथा नोदिता
 मन्ये धन्यतमं तदन्नमिह यत्कृष्णार्हणार्हं भुवि ॥ १८ ॥
 यः स्तीणा न करोति भोगमथवा नो ब्रह्मचर्यं दृढं
 नो भुञ्जे विविधप्रकारमग्नौ नो वा फलं भूरहान् ।
 नो वस हि विभर्ति नेत्रसुखदं नेण तु चर्माभवा
 त दृष्ट्वा खलु भोगयोगविकल तान्तं भृशं दृश्यते ॥ १९ ॥
 जिता दुर्दैर्युद्धोल्लरतरविषक्षप्रतिभया
 जिता लोके लोका शुभतरगुणैर्धैर्य गुणिनः ।
 कलायन्त सर्वेऽप्यभिन्नकलाभिध्वं पितृता
 पित्रोऽपि गच्छन्तु मनुज तव यत् न कलये ॥ २० ॥

मानापमानमुरादु'रावियोगयोग-

सपत्तिनैम्ह्यायुगलेषु समानबुद्धिः ।

मोहाम्बुपूरकलुपं न स एव नूनं

ससारचारिनिधिपारमुदारमेति ॥ २८ ॥

पक्वानि सन्ति विपिनेषु फलानि तानि

शीतानि निर्जरनदादिषु पुष्कराणि ।

ज्ञेयो भृशं जडतरः स तु यः प्रभूणां

सेवां करोति हि धनार्थमनेककष्टैः ॥ २९ ॥

न धनं न सुतो न सुन्दरी न गृहं नोपवन न बान्धवाः ।

न ममास्ति हि किञ्चिदुच्चकैरिति यो वेत्ति न मोहमर्हति ॥ ३० ॥

रूपं सर्वमपाकरोत्यपनयत्युच्चैर्वलं देहजं

ज्योतिर्नाशयति स्फुटं नयनयोः क्षामां करोति क्षुधाम् ।

अज्ञानामपि तानव वितनुते व्याहन्ति शौर्यादिकं

लोकाय प्रददाति हन्त नियतं किं किं न कष्टं जरा ॥ ३१ ॥

भवति फलहो येनान्योन्यं द्वयोरनुरक्तयोः

प्रसरति पुनर्येनाकीर्तिर्महीवलयेऽखिले ।

भुवनविदितं पुण्यं स्तोत्रं नयेन हि जायते

मनुज नियतं तं वै लोभं परित्यज दूरतः ॥ ३२ ॥

क्रोधेनैव कृताजयः खलु मृतास्ते कौरवाः पाण्डवाः

क्रोधेनैव सती जुहाव मखजे कुण्डे स्वकीयां तनुम् ।

क्रोधेनैव समं गतं यदुकुलं मैरैर्यपानाकुलं

क्रोधो बोधरिपुर्विधातुमुचितस्तस्मान्न विज्ञैर्नरैः ॥ ३३ ॥

सन्ति त्वद्भ्रात्रि ते ते जवजितपवनाश्चारुवर्णास्तुरंगा-

स्ते ते दानाम्बुधारामलिनतरकराः प्रोक्षता दन्तिनश्च ।

रत्नस्वर्णादिकानां नरवर निवहा भान्ति ते ते च नूनं
 मद्देहे निस्पृहत्वं भवति हि सकलं येन तत्सांशुकस्यम् ॥ ३१ ॥
 किं कुर्वन्ति फलाशनं न त्रिहगाः किं नो तवो (?) मुञ्जते
 दध्यादीन्यनिलं पिबन्ति किमु नो मर्षा विषेणोद्धुराः ।
 स्यादेवं यदि वै व्रती व्रतधरान्ते स्युन्नदा निश्चिनं
 तस्माद्यः सुकृती स याति सुखदं लोकं हरेर्ज्ञानवान् ॥ ३५ ॥

मा भक्ष्यचिन्तां कुरु भक्ष्यदाता स एव येनास्ति कृतं हि जन्म ।
 तं देवमाराधय पूरुष त्वं न स्याद्यदाराधनतस्तु जन्म ॥ ३६ ॥
 गमयसि समयं किमेवमेतैर्वत विषयैः द्रवणभङ्गुरैः समन्तैः ।
 अनुपमसुखदं तमेव देवं हृदय भजामि नवेन्दुखण्डचूडन् ॥ ३७ ॥

पिबति सलिल गाढं मुझे मुधाकरनिर्मलं
 विसमथ तनुं वस्ते नव्यैर्धराभववल्कलैः ।
 अमति हरिणैः सार्धं स्वैरं वने विपिने हि यः
 स तु नरवरो देहान्ते तैः सुरैः सह मोदते ॥ ३८ ॥
 न दातुं यः शक्त कलुषहरदानानि नियतं
 न वा कर्तुं नाकप्रदमखविधानं बहुविधम् ।
 स हीनः सर्वैस्तेरहह खलु सांसारिकमुक्ते-
 र्नरो दिष्टं व्यर्थ गमयति विनैकां हरिनुतिम् ॥ ३९ ॥

पुत्रमित्रवसुवन्धुपुङ्गवीग्रामधामरहिताः किल लोकाः ।
 हन्त तेऽपि न भवन्ति विरक्तास्तेन मे भवति चेत्तसि चित्रम् ॥ ४० ॥
 चपलाचपलं हि जीवितं विषयाः सन्ति ममे विषोत्कटाः ।
 जडबुद्धिरसौ तथाप्यहो न जनो मुञ्चति तान्मनादमचिन् ॥ ४१ ॥
 हन्तुं केचन सन्ति मत्तकरिणा वृन्दं समर्थाः क्षिता
 सिद्धं केचन कुम्भिकुम्भनिवद्मध्यमधीरां पुनः ।
 शूराः केचन वज्रमारकठिनैः शस्त्रैर्युतं धारणं
 कन्दर्पोद्भट्टदर्पदारणविधां वीरा नरा दुर्लभाः ॥ ४२ ॥

भस्मे यद्वनिराभराणि कुरोते नग्नेगमेणीदृशां
यद्दानानि नृदासि यासि तुरगैर्मत्तैर्मजेन्द्रैश्च यन् ।
तत्ते प्राक्तनपुण्यकर्मफलिन भूयन्तदेवाचर

सान्तं स्यात्पुनरन्यजन्मनि तुरां येनैव नानाभिगम् ॥ ४३ ॥

शेते सप्रति भोजनं प्रकुरुते नारीजने तिष्ठति

क्षोणीशः समयोऽस्ति नैव नृपति त्वं रे कथं द्रक्ष्यसि ।

यत्रैव कथयन्ति दुष्टमतयो दौवारिकास्तत्र य-

दृच्छन्त्येव जडा जनाश्च नियतं तल्लोभविस्फूर्जितम् ॥ ४४ ॥

भूपास्ते रणकर्कशा युवतयः सौन्दर्यसीमाश्च ताः

सद्विद्यास्ववशीकृताखिलबुधत्वान्ताश्च ते पण्डिताः ।

अन्ये चैव नटा विटाश्च कवयः सद्गायना नर्तका-

स्ते याता यदपाङ्गपातचकिताः कालाय तस्मै नमः ॥ ४५ ॥

इन्द्रस्त्व नृप सुन्दरी तव शची पुत्रो जयन्तोपमो

गेहं भाति च वैजयन्तसदृशं नागोऽभ्रमोर्वल्लभः ।

इत्थ बोधकरैरसत्यवचनैः स्वैरं स्तुत स्वं हरि

वेत्ति प्रस्फुटविक्रम स महिमा ज्ञेयो हरेर्मायिनः ॥ ४६ ॥

सद्विद्या मुकृताजितं वन्दु गुणग्रामाभिराम सुतो

भार्या यौवनरूपशीलरुचिरा सेवापरा. सेवकाः ।

मित्रं निष्कपट नृपो गुणगणग्राही च दाता पुन-

नैतत्सर्वमवाप्यते हि मनुजैर्विष्णो. प्रसादं विना ॥ ४७ ॥

अचला कमला हि कस्य कस्य क्षितिपाल. किल मित्रमस्ति लोके ।

इह वश्यतमा च कस्य वेश्या स्थिरमप्यस्ति च कस्य देहमत्र ॥ ४८ ॥

भोजनेन च धनेन सुदीर्घं जीवनेन तरुणीनिवहेन ।

जायते न मनसः परिपूर्तिस्तोष एव खलु तत्र विधेय ॥ ४९ ॥

यस्य भालफलके यदलेखि ब्रह्मणा खलु सुखासुखयोश्च ।

तस्य तद्भवति तत्र न युक्तौ कर्तुमेव नर हर्षविपादौ ॥ ५० ॥

गारिण विबुधजनेषु वीध्य लक्ष्मीमधीणामबुभगणेषु निन्दितेषु ।
द्वैततत्कलियुगकौतुकं नितान्तं हा वाधा मम हृदि जायतेऽतिगुर्वी ॥ ५८ ॥

सन्ति क्षोणीतलेऽस्मिन्निजजठरदरीपूरणेऽतिप्रवीणाः

कर्तुं स्वाभीष्टमेकं कृतविविधतरप्रोद्यमौघास्त्वनेके ।

ये वै कुर्वन्ति पूर्णा परजठरदरी ये पराभीष्टवाता

ते तु त्रैलोक्यवन्द्या ध्रुवमवनितले दुर्लभा सन्ति लोकाः ॥ ५९ ॥

दैवास्यथा यस्य तु मृत्युरस्ति तथैव नूनं म्रियते स कालः ।

हन्तु न गवयस्तु निजेच्छया वै मत्तेन सूक्ष्मो मशको गजेन ॥ ६० ॥

पुष्पाशुभः कुसुमचापधरो विदेह-

ध्वन्द्रावलजनवसन्तसहायमात्रः ।

भस्मीकृतोऽपि हरनेत्रहुताग्नेन

काम कदर्थयति हन्त तथापि लोकम् ॥ ६१ ॥

पल्यङ्गो विगतः स सप्रति धरा प्राप्ता हि पल्यङ्गतां

तन्नष्टं रुचिरोपधानमधुना जाता भुजा तत्पदे ।

तूली साप्यतुला किलाप विलयं दर्भावली तूलिका

जाताग्रे वत किं करिष्यति विधिर्नाहं तु जाने ह तत् ॥ ६२ ॥

धत्ते मौनमनर्गल किल पिता लुब्धो यदर्थं पुन-

र्माता स्नेहभरं विमुञ्चति कलि आता करोति स्फुटम् ।

सर्वे बन्धुजना यदर्थमशुभ वाञ्छन्ति नानाविधं

आप्ते गच्छतु वह्निभारकलिते दुःखालयं तद्वसु ॥ ६३ ॥

कुर्यामहं दृढतरं भुवनाधिपत्य

दद्या च दानमखिलागतयाचकेभ्यः ।

हन्त्यां रिपूनिति नरास्ति तवाशयस्तु

को वेद किं मनसि तिष्ठति विश्वभर्तुः ॥ ६४ ॥

स मित्रं स आता स च विमलबन्धुः स च पिता

स सूनुर्यैवास्ते स च विमलक्रीर्तिः परिवृद्धः ।

कायं मत्वा नश्वरं चञ्चलाभं चायुर्बुद्ध्या भञ्जुरान्सर्वभोगान् ।
 पारं गन्तुं विश्वसिन्धोर्विदग्धा योगाभ्यासे साधुबुद्धि विदध्वम् ॥ ७३ ॥
 निगमागमधर्मशास्त्रमार्गाः सकलाः सन्ति परस्परं विरुद्धाः ।
 अत एव मतेः क्वचित् दाढ्यं भवति नृणामविवेकिनामिह ॥ ७४ ॥

काश्यां तिष्ठ सखे सुपर्वनिवहैर्नित्यं नुताया भज
 श्रीकण्ठं निजभक्तरक्षणविधौ दक्षं दयावारिधिम् ।
 गाङ्गे वारिणि पापहारिणि कुरु स्नानं स्मर श्रीपति
 त्वं कष्टेन विनैव मोक्षपदवीं प्राणात्यये प्राप्स्यसि ॥ ७५ ॥
 विरमत बुधवर्याः सगमादङ्गनाना
 कुरुत कल्पवृन्दध्वंसनोग्रं हि धर्मम् ।
 न खलु निरयममानुद्गरेप्यत्यजसं
 कुवलयदलनेत्रा कौतुक हन्त युष्मान् ॥ ७६ ॥

पापिष्ठाः सन्ति धान्यद्रविणसुतसुताबन्धुवर्गादियुक्ता
 दुःखैरुग्रैरनेकैर्विदलितहृदयाः सन्ति धन्याश्च सर्वे ।
 दृष्टैतद्वैपरीत्यं कल्पसुकृतयोः शश्वदाश्चर्यमूत
 जानेऽह वै निदानं कलियुगमपरं तत्र नो वेद्मि नृत्तम् ॥ ७७ ॥
 लोभग्राहविमोहमीनकठिनक्रोधरफुरद्वाडव-

क्रूरानङ्गकुलीरमत्सरजलैः पूर्णः समन्ताद्भृगुगम् ।
 न जानाभिधमन्दरेण हृदयाग्मोधिर्दृढं मन्यते
 यादत्तावदियं न मुक्तिकमत्प्र केनाप्यहो तन्मयं ॥ ७८ ॥
 दया दानं सत्यं परधनपरस्त्रीप्रश्रुता
 धर्मा अज्ञा देवद्रिजगुरुगणे भक्तिरनुता ।
 अनैरास्यं तृणानियमनमग्नज्ञापिबलता
 गणोऽयं वै लोकं नयति हर्योः स तन्मयः ॥ ७९ ॥

एव मुञ्चति मुञ्चति प्रियतमा सत्सत्तवं हृदये
 श्रीया हृदये सत्सत्तवं सत्सत्तवं सत्सत्तवं ।
 सत्सत्तवं सत्सत्तवं सत्सत्तवं सत्सत्तवं ।
 सत्सत्तवं सत्सत्तवं सत्सत्तवं सत्सत्तवं ॥ ८० ॥

ग्रामारामकलत्रपुत्रममता त्यक्ता च दूरीकृता-

स्ते मत्ता करिणो विचित्रवपुषस्ते ते मया वाजिनः ।

जीर्णायाचितलब्धनीरसतरेणान्नेन संप्रत्यहं

प्राणांलक्ष्मि विभर्मि दीर्घतपसे मां मुञ्च मुञ्चाधुना ॥ ८१ ॥

आरामैः सदनैर्हयैर्गजवैर्गानैः परिक्रीडनै-

र्वाद्यैर्यौवनगर्वमञ्जुलतरैर्वृन्दैश्च वामभुवाम् ।

मुक्तिः स्याद्यदि तद्विहाय सकल चैतत्प्रवीणा नराः

कर्तुं हन्त तपस्तु मुक्तिसुखदं कस्मादरण्यं गताः ॥ ८२ ॥

शिशिरकिरणो भानुर्वायुर्मही गिरयो नगाः

सलिलमनलो यच्चैवान्यच्चराचरमस्ति वै ।

तदखिलमिदं भस्मप्रायं भृशं प्रलयानले

भवति मनुजं स्थास्यत्येतत्कथं तव वै वपुः ॥ ८३ ॥

निजमतिसमा विद्याधीता कृतं द्रविणार्जनं

प्रबलरिपवस्ते ते सर्वे जिता विविधोद्यमैः ।

तदपि च कृतं कर्तव्यं यद्वभूव धरातले

सरलमनसा संप्रत्येका स्मरामि गिरीन्द्रजाम् ॥ ८४ ॥

भक्तिर्देवे स्मरारौ विजनघनवने चास्ति नित्यं निवासो

नाश सर्वे गतास्ते मनसि मनसिजस्योत्कटा वै विकाराः ।

लब्धं पातुं पवित्रं जलममरसरित्सम्भवं कन्दमक्ष्य

वैराग्यं जातमुच्चैर्मम जगति पुनर्नान्यदस्त्यर्थनीयम् ॥ ८५ ॥

पातालं यामि चित्तं भ्रमसि च गगनं तन्निरालम्बमेक

नानागण्यं च नित्यं व्रजसि विशसि रे गहरं भूधरस्य ।

व्यर्थं कालं त्वमेव गमयामि मकलं निर्विद्वेकेन नृपं

मोक्षं समारूढफलं वै कलयसि न कथं तत्परब्रह्म दिव्यम् ॥ ८६ ॥

न मुतं न मुन्दरी न च वाञ्छामि गृहादिकं सुखम् ।

परदनीलविग्रहं किल भक्तिं तु विहाय केशवे ॥ ८७ ॥

कृष्णं केचन न स्मरन्ति नितरां दारिद्र्यदुःखातुरा-

स्तं यत्केचन न स्तुवन्ति विविधै रोगैर्भृश व्याकुलाः ।

तं नो केचन लोभलीनमनसः सम्यग्भजन्ते ततो

द्वित्रा एव तदङ्घ्रिपूजनरता मुक्तिं लभन्ते जनाः ॥ ८८ ॥

कचित्कन्या जाता कचिदपि च पुत्रः समभव-

त्कचिद्विष्यं गानं कचिदपि विधानं मृतनृणाम् ।

कचिद्भास्यं रोदः कचिदपि भवत्यत्र भुवने

भृशं मूढस्तत्त्व तदपि न हि जानाति मनुजः ॥ ८९ ॥

अस्मिन्भूवलये जनस्य महिमा भाग्येन संजायते

नो तत्रास्ति हि कारणं प्रयतता नैवाथ कश्चिद्गुणः ।

काकायाशुचिभोजिने हि वितरत्युच्चैस्तु लोको वलिं

मुक्ताहारपरायणाय शुचये नो हन्त हंसाय यत् ॥ ९० ॥

लुब्धः कश्चित्तु विश्वं धनमयमखिलं मन्यते कश्चिदुग्रैः

सौरैः सर्वैर्विकारैर्विलुलितहृदयो वेत्ति नारीमयं च ।

त्यक्त्वाशेषप्रपञ्च कलिकलुषभरत्रस्तचित्तोऽहमेको

मोक्षाकाङ्क्षी समग्रं किल भुवनतलं ब्रह्मरूपं हि जाने ॥ ९१ ॥

विरस परिणाम एव लक्ष्म्यास्त्वमवाप्य क्षणभङ्गुरं सहायम् ।

कुरु मानव मा मुधा हि गर्वं वद लक्ष्मीः किल कस्य चास्ति वश्या ॥ ९२ ॥

इह जगति जनस्य कस्य चित्ते न वसति सौख्यविधानमुख्यवार्ता ।

खलु भवति तदेव तस्य सर्वं भुवनपतित्तु यदीश्वरः करोति ॥ ९३ ॥

निर्मूल सकलं जगज्जडमते जानीहि कूल कलं

गङ्गाया भज वल्कलं क्षितिर्हो दिव्यं दुङ्गलं कुरु ।

मूलं काननजं च भुङ्क्ष्व मधुर सत्सारमूल मुदा

देव नीरदनीलविग्रहधरं नित्यं समाराधय ॥ ९४ ॥

ब्रह्मा भेजे मदनविकलः कन्यका तां निजा वै

सीता लङ्कामनयदतुलां रावणो रामजायाम् ।

स्य गङ्गा जलिकल्पं गङ्गा नदी ।

गङ्गा विजिता नदी नदी कल्पमा ।

राजगङ्गा, विजिता नदी गङ्गा

गङ्गा नदी नदी नदी नदी ॥ ७ ॥

नदी नदी नदी नदी नदी नदी

नदी नदी नदी नदी नदी नदी ।

नदी नदी नदी नदी नदी नदी

श्रिन्ता नदी नदी नदी नदी नदी ॥ ८ ॥

राजगङ्गा नदी नदी नदी नदी

नदी नदी नदी नदी नदी नदी ।

राजगङ्गा नदी नदी नदी नदी

नदी नदी नदी नदी नदी नदी ॥ ९ ॥

राजगङ्गा नदी नदी नदी नदी

नदी नदी नदी नदी नदी नदी ।

राजगङ्गा नदी नदी नदी नदी

नदी नदी नदी नदी नदी नदी ॥ १० ॥

श्रीराजगङ्गा नदी नदी नदी नदी

नदी नदी नदी नदी नदी नदी ।

काश्मीरकः कविरसौ गुणिनं दिदृक्षु-

स्त्वामागत क्षितिप विह्वणनामधेयः ॥ ११ ॥

मुक्तेन्दुकुन्दकुसुमस्फटिकावदाता

सर्वामरेन्द्रभुजगेन्द्रनरेन्द्रवन्द्या ।

मन्त्रार्थतन्त्रजननी जननी श्रुतीना

श्रीशारदास्ति विषय तत आगतोऽयम् ॥ १२ ॥

कृत्वा नतिं विषयपूर्वमथाशिपं तां

जग्राह वीरनृपतिः कविराजतोऽपि ।

मायाप्रपञ्चजगदर्णवभीतभीतः

सिद्धोपदेशमिव धर्मपरश्च लोकः ॥ १३ ॥

पृष्ठा समस्तकुशलं कुलदेवताया

आदिष्टवान्निजपुरोहितमस्य तृप्त्यै ।

यद्रोचते सुकवये पुरतः प्रभूतं

भोज्याम्बरादि विततार यथोपदिष्टम् ॥ १४ ॥

तस्मै विहस्य कैविराजमथ क्षितीश-

प्रीत्या सुताध्ययनकारककोविदार्थी ।

दत्त्वा निकाममुदिताय मनोरथश्री.

श्रीवीरसिंहनृपतिर्मुदमाससाद ॥ १५ ॥

सानानुलेपनमनोरमभोजनानि

दिव्याम्बराणि बहुमानपुर.सराणि ।

काश्मीरकः कविवरोऽथ निशम्य रात्रौ

प्रातः पुरोहितयुतो नृपति ददर्श ॥ १६ ॥

सद्यः प्रवन्धविधिना गुरुणा कवित्वं

यद्रम्यपद्यरचनामधुना कवीन्द्रः ।

विद्यापगागहनवासपयोनिधित्वं

धीरं तुतोष स यथा न तथान्य एव ॥ १७ ॥

एव विलोक्य लसितार्थपदं कवीन्द्र-

मामन्व्य तत्र तनया कवये निवेद्य ।

अध्यापय प्रमुदितो भगवन्निमां त्वं

कृत्वा प्रसादमथ चन्द्रकलामुवाच ॥ १८ ॥

उन्निद्रबुद्धिकुन्तुमः कविशेखरोऽयं

काश्मीरकः शशिकले कुरु पादपूजाम् ।

क्रीडां पिताय शुकसारिगता सखीनां

शास्त्रं गृहाण दत्तं कविबिहणस्य ॥ १९ ॥

शास्त्रोदितान्यनुदितानि च मोहनानि

पश्यन्नहर्निशमतीव निगूढचेताः ॥ २९ ॥

प्राह प्रियां स कविरेव मम प्रियेति

सा तं कविं कथयति स्म मम प्रियस्त्वम् ।

पृच्छाम्यहं यदि पुनः कथयोत्तरं मे

त्व चापि मे कथय नाथ कवीशमुख्य ॥ ३० ॥

अङ्गणं तदिदमुन्मदद्विपश्रेणिशोणितविहारिणो हरेः ।

उल्लसत्तरुणकेलिपल्लवां सल्लर्का त्यजति किं मतङ्गजः ॥ ३१ ॥

निरर्थकं जन्म गतं नलिन्या यया न दृष्टं तुहिनांशुविम्बम् ।

उत्पत्तिरिन्दोरपि निष्फलैव दृष्टा प्रहृष्टा नलिनी न येन ॥ ३२ ॥

पूर्णेन्दुविम्बसदृशं च नृपात्मजास्य-

मानम्य विद्रुमलतामिव चुम्बनाय ।

कामप्रियव्रतनिवेदनयाभिधाना-

मालिङ्गनं सपुलकं प्रथमं चकार ॥ ३३ ॥

नीवीनिबन्धनविधानविमोचनाय

नाभिप्रदेशनिहितः कविना प्रकोष्ठः ।

कन्दर्पमन्दिरनिधानहरः करोऽस्य

रुद्धः स तस्कर इव क्षितिराजपुत्र्या ॥ ३४ ॥

आलिङ्ग्य गाढमवलामुपनीय शय्या-

मारोप्य वक्षसि रदेन निपीड्य चोष्ठम् ।

सोऽङ्गुष्ठकेन चरणग्रभवेन वस्त्र-

माकृप्य चाकुलतया सुरतं चकार ॥ ३५ ॥

चन्द्रानना सुरतकेलिगृहीतवस्त्रा

नेत्रे निरुध्य च करद्वितयेन तस्य ।

आरोप्य मञ्जुशयने पुरुषायमाना

सानन्दयत्कविवरं गुणसर्जनेन ॥ ३६ ॥

सुकोमला चन्द्रमुखी च बाला प्रियं वदन्ती मधुरा च वाणी ।

कृशोदरी गौरविशालनेत्रा ददातु मे शं किल जन्मजन्मनि ॥ ३७ ॥

पद्मानना चकितबालकुरङ्गनेत्रा

मत्तेमकुम्भयुगलस्तनभारनम्रा ।

काश्मीरकेण किल संपुटिताभिधेन

बोभुज्यते सररणे नरराजपुत्री ॥ ३८ ॥

चञ्चलबालरुचिरारुणदन्तवासा

दन्तप्रभाविजितहारकदम्बशोभा ।

संतुष्यते तदनु पीडितकेन नासा

कान्तेन कान्तिकरणेन नरेन्द्रपुत्री ॥ ३९ ॥

चूतप्रवालकरपल्लवकेलिरम्या

वामाङ्गना सुगतिनिर्जितराजहसी ।

पद्मासनाद्यकरणैश्च मनोविनोदा

संगम्यते सुकविना क्षितिपालपुत्री ॥ ४० ॥

उद्यन्मृगेन्द्रतनुमध्यरुपा पराङ्गी

सर्वाङ्गदत्तसुमना सुभगा सुशीला ।

सा सिद्धतामुपगता नरराजपुत्री

सीनैपुणं सुकविना यदि शिक्षितत्वात् ॥ ४१ ॥

दोलगतेन करणेन कवीश्वरस्य

सा रम्यते रतिकलाकुशला निशीधे ।

सौन्दर्यरूपगुणगौरवमत्र सर्व

तस्मै समर्पितमहो गुरुदक्षिणार्थम् ॥ ४२ ॥

उन्निद्रचम्पकविशुद्धसुवर्णवर्णा

कर्णान्तगलरसरोरुहचारुनेत्रा ।

रंरम्यते सुरतनागरिकेण नासा

श्रीविहणेन कविना नरपालपुत्री ॥ ४३ ॥

तिष्ठामसूचितमनङ्गरसप्रसाद-

चाट्किततत्क्षणवियोगसुदुःसहं च ।

प्रेम प्रवद्धमितरेतरमप्रमेय

कामं तयोरतनुमेयतरं बभूव ॥ ४४ ॥

उत्तुङ्गपीवरघनस्तनमण्डनेन

विम्बाधरेण रमणद्विजखण्डितेन ।

अङ्गेन कान्तपरिदत्तनखत्रणेन

शुद्धान्तरक्षिभिरलक्षि परोपमुक्ता ॥ ४५ ॥

आः कस्य सांप्रतमहो कुपितो विधाता

कृत्वेति ते हृदि ततः प्रणिपत्य भूपम् ।

देवामयं शशिकला पुरुषोपमुक्ता

सत्याय ते स गुरुरीक्षित एव नूनम् ॥ ४६ ॥

रक्षाजनेन कविनामनिवेदितेन

भूपो बभूव किल दोलितचित्तवृत्तिः ।

किं सत्यमस्ति कथितं वितथं तु किंवा

जीवप्रिय द्वितयमेव कविः सुता मे ॥ ४७ ॥

विद्यानवप्रयतमन्मथचाटुवाक्यैः

कन्दर्पकेलिकुपितां नरराजपुत्रीम् ।

पुष्पेपुष्पाणमधुरीकृतमानसोऽयं

कामी प्रसादयति चन्द्रकलां यथेष्टम् ॥ ४८ ॥

यावत्प्रसादललितां नृप आहताङ्ग

त्वं कां प्रसादयसि दुष्टचरित्रभावेः ।

श्रुत्वेति लक्षचरितो नृप चौर्यगुह्यै

कामी दृशं निजकरेण ममर्द शीघ्रम् ॥ ४९ ॥

उत्थाय समुत्तगतोऽक्षिशिरोवगुप्तं

तं प्राह धीरमनसा नृपतिः सचक्षुः ।

कान्तापि तापयति यः कुपितो जनोऽयं
 येन प्रसादयति देव विचारयार्थम् ॥ ५० ॥
 विर्त्ता प्रिया च वचनं कथितं निशम्य
 वातोद्धतेव सहसा कदली चकम्प ।
 तूष्णीचकार रममाणनिरीक्ष्यमाणां
 ताम्बूलशोभितकरापि वराङ्गनाभिः ॥ ५१ ॥
 श्रेयो वरं मयि न जीवितनाथ नाथ
 त्वं किं परित्यजसि मामकृतापराधान् ।
 सूक्ष्मा च धर्मगतिरस्ति विचारय त्व
 जीवामि किं रमण ते विरहान्सुहृत्तम् ॥ ५२ ॥
 सौदामिनी भवति किं जलदे प्रयाते
 चास्तं गते शशिनि तिष्ठति चन्द्रिका किम् ।
 हे जीवितेश रतिदायक कामराज
 जीवामि न क्षणमदर्शनतस्तवाहम् ॥ ५३ ॥
 बाले त्वमेव शरणं मरणेऽपि भूया-
 नृत्युर्भविष्यति जनस्य च मादृगस्य ।
 भूयाद्विपत्तिरिह राजसुतानिमित्ते
 धर्मस्तदेति सुहृदं हृदयं चकार ॥ ५४ ॥
 निर्वासनं त्वनगरात्स्वरष्ट्रयानं
 नाशं करस्य वधवन्धनक समस्तम् ।
 अङ्गीचकार कुसुमेपुनिपीडिताङ्गः
 काश्मीरको नृपसुतारमणानुगूढः ॥ ५५ ॥

१. एतत्पूर्वनिधान्वादोऽपरपुस्तकेऽधिक उपलभ्यते—

‘स्वयं क्वयेरिति निशम्य निरीक्ष्य चक्षुर्ये विचार्य.....परि प्रतीतः ।
 श्रीभारतीविषयवास्तवित्तलीला कान्ति जगाम स त्वं क्षणमे तदुत्तम् ॥
 पुत्री नृपस्य नरनाथमथ प्रणम्य प्रोवाच गङ्गावचः शृणु त्वमम् ।
 दिवाधियो नन गुरुरुत्पल्लु भाति त दीक्षितु गुणवतामपि पितृवृत्तिः ॥
 भूये गतेऽथ बदतीन्दुकलां सुगीता कान्ते नमस्तुभयथा कुशलं दुःखम् ।
 नृत्युत्परीमदिरापरि कान्ति देवं नरात्वात् यदि वक्षि पिना तथैव ॥’

तदागन्तितमनज्जगत्तमाद-

चाटन्तिनन्तानिभोगगुह्यः न ।

पेम पनहमितरेतरमपमे

काम तयोस्तनुमेतरे नभूत ॥ ४४ ॥

उनुजपीनग्नान्मानमण्डनेन

मिम्बाधरेण गमणदिजस्तण्डितेन ।

अजेन कान्तपरिवृत्तनस्तत्रणेन

शुद्धान्तरदिभिरलक्षि पगेपभुक्ता ॥ ४५ ॥

आ. कस्य माप्रतमहो कुपितो विधाता

कृन्वेति ते हृदि ततः प्रणिपत्य भूपम् ।

देवाभयं शशिकला पुरुषोपभुक्ता

सत्याय ते स गुरुरीक्षित एव नूनम् ॥ ४६ ॥

रक्षाजनेन कविनामनिवेदितेन

भूपो बभूव किल दौलितचित्तवृत्तिः ।

किं सत्यमस्ति कथितं वितथं तु किंवा

जीवप्रियं द्वितयमेव कविः सुता मे ॥ ४७ ॥

विद्यानवप्रयतमन्मथचाटुवाक्यैः

कन्दर्पकेलिकुपितां नरराजपुत्रीम् ।

पुष्पेपुवाणमधुरीकृतमानसोऽयं

कामी प्रसादयति चन्द्रकलां यथेष्टम् ॥ ४८ ॥

यावत्प्रसादललितां नृप आहृताङ्क

त्वं कां प्रसादयसि दुष्टचरित्रभावैः ।

श्रुत्वेति लक्षचरितो नृप चौर्यगुप्त्यै

कामी दृशं निजकरेण ममर्द शीघ्रम् ॥ ४९ ॥

उत्थाय संमुखगतोऽक्षिशिरोवगुप्तं

तं प्राह धीरमनसा नृपतिः सचक्षुः ।

कान्तापि तापयति यः कुपितो जनोऽयं
 येन प्रसादयति देव विचारयार्थम् ॥ ५० ॥
 विर्त्ता प्रिया च वचनं कथितं निशम्य
 वातोद्धतेव सहसा कदली चकम्प ।
 तूष्णीचकार रममाणनिरीक्ष्यमाणां
 ताम्बूलशोभितकरापि वराङ्गनाभिः ॥ ५१ ॥
 श्रेयो वरं मयि न जीवितनाथ नाथ
 त्वं किं परित्यजसि मामकृतापराधान् ।
 सूक्ष्मा च धर्मगतिरस्ति विचारय त्वं
 जीवामि किं रमण ते विरहान्मुहूर्तम् ॥ ५२ ॥
 सौदामिनी भवति किं जलदे प्रयाते
 चास्तं गते शशिनि तिष्ठति चन्द्रिका किम् ।
 हे जीवितेश रतिदायक कामराज
 जीवामि न क्षणमदर्शनतस्तवाहम् ॥ ५३ ॥
 बाले त्वमेव शरणं मरणेऽपि भूया-
 नृत्युर्भविष्यति जनस्य च मादृशस्य ।
 भूयाद्विपत्तिरिह राजसुतानिमित्ते
 धर्मस्तदेति सुहृदं हृदयं चकार ॥ ५४ ॥
 निर्वासनं स्वनगरात्स्वरपृष्ठयानं
 नाशं करस्य वधवन्धनकं समस्तान् ।
 अङ्गीचकार कुमुमेपुनिपीडिताङ्गः
 काश्मीरको नृपसुतारमणानुगूढः ॥ ५५ ॥

१ एतन्पूर्वमियान्नाटोऽपरपुस्तकेऽधिक उपलभ्यते—

‘काव्यं कथेरिति निशम्य निरीक्ष्य चक्षुर्ये विचार्य.....परि प्रतीत ।
 भीमारतीविषयवाचविज्ञानलीला कान्ति जगान स नृप क्षमये तदुक्तम् ॥
 पुत्री नृपस्य नरनाथमथ प्रणम्य प्रोवाच गद्गदवचः सत्यु .. तत्पदम् ।
 दिष्टाधिक्ये मनः सुरगुणवत्यु नाति तं वीक्षितु गुणवतानपि चित्तगुणि ॥
 भूये गतेऽथ यदतीन्नुकलां सुभीता कान्ते ननाप्सुनयया कुरलं कुरलम् ॥
 सत्युत्परीयभिरहपरि यामि देशं नरराजायान परि वक्षि पित तथैव ॥’

खेदं न याति दधति स्वजने न लज्जां

ये स्त्रीरताः किल भवन्ति नरा विमूढाः ।

सत्यां सतीं परममूर्तिमतीव गङ्गां

वामाङ्ग एव वहति त्वगिवः शिवोऽपि ॥ ५६ ॥

अङ्गी विधाय स शिवं च शिवेतरं च

काश्मीरकः शशिकलां रमते तथैव ।

भूयः कविः कतिपयेषु दिनेषु दूती-

वक्त्रेण तेन गदितश्च पुरोहितेन ॥ ५७ ॥

अलमतिचपलत्वात्स्वप्नमायोपमत्वा-

त्परिणतिविरसत्वात्संगमेनाङ्गनाया ।

इति यदि शतकृत्वस्तत्त्वमालोकयाम-

स्तदपि न हरिणाक्षीं विस्मरत्यन्तरात्मा ॥ ५८ ॥

के वा न सन्ति भुवि वारिधरावतंसा

हंसावलीवलयिनो जलसनिवेशाः ।

किं चातकः फलमवेक्ष्य स वज्रधारां

पौरंदरीं कलयते नववारिधाराम् ॥ ५९ ॥

श्रुत्वा कवीन्द्रवचनं नृपपूज्यविप्रो

राजान्तिकं पुनरगाच्छ्रुतसर्ववृत्तः ।

सप्राप्य भूपमितरेषु जनेष्वसत्सु

ह्यूचे मनोगतवचश्च पुरः पुरोधाः ॥ ६० ॥

श्रीवीरसिंह नृपवीर विपश्चवीर-

मत्तेभसिह नरसिंह नरेन्द्रसिह ।

वैदेशिकः स्वकुललाञ्छनतां विवत्ते

तद्वीक्ष्य किं क्षमसि किं श्रुतमेव नास्ति ॥ ६१ ॥

वङ्गाचिन्तेन कथिते वचने नृवीगे

जज्वाळ वह्निरिव वातविवृद्धवेगः ।

आनीय तद्गृहसखीश्चरितं च पृष्ट्वा

ताभ्यः ममन्तामपि भूपतिगमसाद ॥ ६२ ॥

ज्ञात्वा स्वयं सकलमर्थमनर्थमूलं
 प्रोवाच रोषवशगः शुभमग्निणस्तान् ।
 चौरस्य किं भवति मग्निभिरेवमुक्तं
 शूलाधिरोहणमिति क्रियतां च तस्य ॥ ६३ ॥
 भूपाज्ञया सपदि वर्षधरैर्विगाढं
 तं नीयमानमुपलक्ष्य जनस्त्ववोचत् ।
 चौरः किमेष सुकविः प्रभुरतहारी
 लोकोक्तिरेवमभवन्नगरे समस्ते ॥ ६४ ॥
 द्वारस्थितामथ निरीक्ष्य नरेन्द्रपुत्रीं
 नेत्रच्छटां प्रदधतीं स उवाच कान्ताम् ।
 बालेऽधुना सुरवधूरमणाय यामि
 तन्नागमिष्यति पुनः कविविह्वणस्त्वाम् ॥ ६५ ॥
 नार्यो नरेन्द्रतनयागुरुवीक्षणार्थं
 कुर्वन्त्यतीव गमने सविलासलीलाम् ।
 काचित्करेण दधती परिधानवस्तं
 काचिद्विमुञ्चति करादपि कञ्चुकीं च ॥ ६६ ॥
 योपिन्निजोष्ठगतरक्तिमवीक्षणार्थं-
 मादशमेव दधती स्वकरेण चान्या ।
 काप्यज्जनार्धगुफितां कवरीं करेण
 पीनोन्नतस्तनतटे त्वरिता विधाय ॥ ६७ ॥
 एकं विधाय जतुरज्रविरजितं च
 पादं द्वितीयमपरा परिहाय यान्ती ।
 आनञ्ज नेत्रमपरा न सुकज्जलेन
 तदर्शने गतमना हि ययौ गवाक्षम् ॥ ६८ ॥
 तदर्शनाय विविधा द्विजराजयन्त्रा
 नानाविधाश्च विबुधा अपि दाहृजाश्च ।

वैश्याश्च सेवकजना नृपसेवकाश्चे-
 त्यन्ये प्रदुद्भुरिति गोविभिरेवमुत्त्वा ॥ ६९ ॥
 ताम्बूलमेव दधती स्वकरेण कापि
 हारावलीमधृत तत्र परा कृशाङ्गी ।
 आलिङ्ग्य बाहुलतया स्वसखीं च कण्ठे
 योपित्प्रगच्छति गवाक्षपथं सलीलम् ॥ ७० ॥
 कामी स चापि नरराजनिदेशतस्तै-
 र्वध्यावनीं प्रतिगुणैरभिनीयमानः ।
 दृष्टो जनैः सकरुणं सुवराङ्गनाभि-
 रुक्तं तदा शिव शिवेति विमोचयैनम् ॥ ७१ ॥
 वध्यावनीमथ निरोपितशूलरौद्रां
 नीत्वा कर्विं तु वधकाः कथयावभूवुः ।
 स्नानं विधेहि परिचिन्तय देवमाद्य-
 मन्ते मतिर्भवति या सुकवे गतिः सा ॥ ७२ ॥
 संसारदुस्तरपयोनिधितारणाय
 ध्यायन्ति यं विविधयोगरता मुनीन्द्राः ।
 यः सर्वलोकहृदयाम्बुजकोशहंस-
 स्तं सर्वगं स्मर सदैव विमुक्तिहेतुम् ॥ ७३ ॥
 लोकोक्तिषु स्थितवतीषु जनेषु सत्सु
 तामेव पश्यति पुरोऽपि च पृष्ठतोऽपि ।
 चित्ते स्थितामथ नरेशसुतां विचिन्त्य
 ह्यद्यापि तामिह हि वेद्मि न देवमाद्यम् ॥ ७४ ॥
 अद्यापि ता कनकचम्पकदामगौरी
 फुल्लारविन्दवदनां नवरोमराजीम् ।

१. अस्माभिः प्राप्तेषु त्रिषु पुस्तकेषु एकस्मिन्पुस्तके 'इति विह्वणकविविरचितं नव्य
 बलितं पूर्वचतु सप्तत्यपरनामकं लघुकाव्य समाप्तम्' इत्युपलभ्यते, प्राचीनयोरित-

सुप्तोत्थितां मदनविह्वलसालसाङ्गीं
 विद्यां प्रमादगलितामिव चिन्तयामि ॥ ७५ ॥
 अद्यापि तद्विकसितान्बुजमध्यगौरं
 गोरोचनातिलकपाण्डुरमध्यदेशम् ।
 ईषन्मदालसविधूर्णितदृष्टिपातं
 कान्तामुखं पथि मया सह गच्छतीं च ॥ ७६ ॥
 अद्यापि तत्कनककुण्डलघृष्टगण्ड-
 मास्यं स्मरामि विपरीतरताभियोगे ।
 आन्दोलनश्रमजलस्फुटसान्द्रविन्दु-
 मुक्ताफलप्रकरविच्छुरितं प्रियाया ॥ ७७ ॥
 अद्यापि ता शशिमुखीं नवयौवनाढ्या
 पीनस्तनी पुनरहं यदि गौरकान्तिम् ।
 पश्यामि मन्मथशरासनपीडिताङ्गीं
 गात्राणि संप्रति करोमि सुशीतलानि ॥ ७८ ॥
 अद्यापि तन्मनसि संप्रति वर्तते मे
 रात्रौ नयि क्षुत्तवति क्षितिपालपुत्र्या ।
 जीवेति मञ्जलवचं परिहृत्य कोपा-
 त्कर्णेकृतं कनकपद्मनालपन्त्या ॥ ७९ ॥
 अद्यापि ता मकरकेतुशरातुराङ्गी-
 मुत्तुङ्गपीवरपयोधरभारखिन्नान् ।
 सपीड्य बाहुयुगलेन पिबामि वक्तं
 प्रोन्नतवन्मधुकर. कमल यथेष्टम् ॥ ८० ॥
 अद्यापि ता कुटिलक्रीमलकालकेशी-
 मुत्तिद्रतामरमपपविशालनेत्रान् ।
 प्रोत्तुङ्गपीवरकटोरपयोधराढ्या
 ध्यायामि चेतसि यथैव गुरुपदेशम् ॥ ८१ ॥

अद्यापि तद्विकचकुन्दसमानदन्तं

तिर्यग्विवर्तितविलोलविलोचनान्तम् ।

तस्या मुखं मयि मनागपि विस्तरामि

चिच्छात्कृतज्ञ इव हन्त कृतोपकारम् ॥ ८२ ॥

अद्यापि तत्सरलमञ्जुलतुङ्गभासं

किञ्चित्स्मितोच्छ्वसितपाण्डुरगण्डभागम् ।

पश्यामि पूर्णशरदिन्दुसमानकान्ति

कान्ताननं विकचपङ्कजपत्रनेत्रम् ॥ ८३ ॥

अद्यापि तन्मदनकार्मुकमङ्गुरश्रु-

दन्तद्युतिप्रकरकर्तुरिताधरोष्ठम् ।

कर्णावसक्तपुलकोज्ज्वलदन्तपत्रं

तस्याः पुनः पुनरपीह मुखं स्तरामि ॥ ८४ ॥

अद्यापि तां झटिति वक्रितकन्धराग्र्यां

न्यस्तैकपाणिकमलं त्वनितम्बविम्बे ।

वामांसपृष्ठलुलदुज्ज्वलकेशपाशं

पश्यामि मां प्रति दृशा बहुशः क्षिपन्तीम् ॥ ८५ ॥

अद्यापि मामवगणय्य कृतापराधं

मा पादमूलपतितं सहसा चलन्तीम् ।

वन्त्राञ्चलं मम करान्निजमाक्षिपन्ती

मामेति रोषपरुषं वदती स्तरामि ॥ ८६ ॥

अद्यापि तामभिविशालनितम्बविम्बां

गम्भीरनाभिकुहरा तनुमध्यभागाम् ।

अम्लानकोमलमृणालममानवाहुं

लीलालसाञ्चिनगतिं मनसा स्तरामि ॥ ८७ ॥

अद्यापि तद्गुलिननादनिर्मीलिताश्र-

मास्यं न्मगमि मुनगं मुग्धावमाने ।

तन्कालनिःश्वमितनिद्वतकान्तकान्ति

स्वेदान्मुविन्दु पर्मिषाण्डुरितं प्रियायाः ॥ ८८ ॥

अद्यापि ता मयि कृतागसि धृष्टभावं
 सभावयत्यपि मुहुर्निगृहीतवाचम् ।
 अन्तर्निरुद्धगुरुकोपसवाप्पकण्ठी
 निःश्वासशुष्यदधरा रुदती स्मरामि ॥ ८९ ॥
 अद्यापि ता समपनीतनितम्बवस्ता
 पश्यामि मन्मथशरासनविह्वलाङ्गीम् ।
 एकेन गुह्यनिहितेन करेण पाणि-
 मन्येन नाभिकुहरादवतारयन्तीम् ॥ ९० ॥
 अद्यापि ता रहसि दर्पणमीक्षमाणां
 संक्रान्तमत्प्रतिनिधि मयि पृष्ठलीनाम् ।
 पश्यामि वेपथुमती च सुविभ्रमां च
 लज्जाकुलां च दयितां च सविभ्रमा च ॥ ९१ ॥
 अद्यापि ता सुरभिदुर्धरगन्धलोलं
 धावन्तमास्यमनिशं गतिचञ्चरीकम् ।
 किञ्चिच्चक्रोररुचिकुञ्चितचारुनेत्रां
 पश्यामि केलिकमलेन निवारयन्तीम् ॥ ९२ ॥
 अद्यापि तामितरतश्च पुरश्च पश्चा-
 दन्तर्वहिः परित एव परिभ्रमन्तीम् ।
 पश्यामि फुल्लकनकान्बुजसनिभेन
 वक्त्रेण चारुपरिवर्तितलोचनेन ॥ ९३ ॥
 अद्यापि तानि मम चेतसि सस्फुरन्ति
 कर्णान्तसगतकटाक्षनिरीक्षितानि ।
 तस्याः स्मरचरकराणि मदालसानि
 लीलाविलासवटुलानि विलोचनानि ॥ ९४ ॥
 अद्यापि ता मयि कपाटसमीपलीने
 मन्मार्गमुक्तदृशनाननदत्तहस्तान् ।

मद्भावचिहितपदं मृदुकाकलीभिः

किञ्चिद्विमानमनिशं मनसि स्मरामि ॥ ९५ ॥

अद्यापि तत्तरलतारतताक्षमास्य-

मालिसचन्दनरसाहितपाण्डुकान्ति ।

कस्तूरिकाकुटिलपत्रलताभिरामं

गण्डस्थलं हृदि गतं स्थिरयामि तस्याः ॥ ९६ ॥

अद्यापि तत्कृतकचग्रहमाग्रहेण

दन्तैर्मया दशनवाससि खण्ड्यमाने ।

तस्या मनाञ्जकुलिताक्षमलक्ष्यमाण-

सीत्कारगर्भमसकृद्वदनं स्मरामि ॥ ९७ ॥

अद्यापि तानि ममचेतसि विस्फुरन्ति

विम्बोष्ठमृष्टपरिकीर्णशुचिसितानि ।

पीयूषपूरमधुराणि त्वदुत्तराणि

वाक्यानि मन्मथभवानि मृदूनि यस्याः ॥ ९८ ॥

अद्यापि तां कनकपत्रसनाथकर्णा-

मुचुङ्गकर्कशकुचार्पिततारहारान् ।

काञ्चीनिपुञ्जितविशालनितम्बविन्धा-

मुदामनूपुररणच्चरणां स्मरामि ॥ ९९ ॥

अद्यापि ता भुजलतार्पितकण्ठपाशां

वक्षस्थलं मम पिधाय पयोधराभ्याम् ।

ईषन्निमीलितसलीलविलोचनान्तां

पश्यामि मद्भवनमुक्तमदं पिबन्तीम् ॥ १०० ॥

अद्यापि तानि परिवर्तितकन्धराणि

किञ्चित्क्षुतवृद्धितकञ्चुकजालकानि ।

तस्या भुजाग्रलुलदुद्वलकुन्तलानि

चित्ते स्फुरन्ति मम वक्रविलोचनानि ॥ १०१ ॥

अद्यापि तत्सपरिवेषशनिप्रकाश-

मास्यं सरामि जडगात्रविवर्तनेषु ।

तद्वेलदुज्ज्वलकराङ्गुलिजालगुम्फ-

दो.कन्दलीयुगलकं दयितं प्रियायाः ॥ १०२ ॥

अद्यापि तामनुनत्यपि मद्यसत्तां

व्यावृत्तकेलिशयने शयतीं पराचीन् ।

निद्राकुलामिव ममाभिमुखीभवन्तीं

प्रातर्मदङ्गनिहितैकभुजां सरामि ॥ १०३ ॥

अद्यापि तां स्तितमुखीं पुरुषायितेषु

लम्बालकाकुलकपोललतां सरामि ।

आन्दोलनभ्रमजलाकुलविह्वलङ्गीं

श्रासोत्तरं वनिभृतं मुमुहुः शशाङ्गीम् (?) ॥ १०४ ॥

अद्यापि तां मयि गते चिरकोपयन्तीं

यान्तीं सनागतवतीं परिवर्तमानान् ।

ऊर्ध्वस्थिता किमपि मञ्चतलं निषण्णा

शय्यां समाश्रितवतीमधिकं सरामि ॥ १०५ ॥

अद्यापि तामरुणयत्परुणेन्तरिक्ष-

नापृच्छन्नानमपि नाम विधारयन्तीन् ।

उत्थाप्य निश्चलदृगौ मम निःश्वसन्तीं

चिन्ताकुलां किमपि नममुखीं सरामि ॥ १०६ ॥

अद्यापि ता जघनदर्शनलालसेन

जान्तं मया इव (?) सनाञ्जलमेव पश्चात् ।

पूर्वोक्तितामपरतो बहुदाः क्षिपन्तीं

मन्दाङ्गरं (?) कुचितसर्पतनुं सरामि ॥ १०७ ॥

अद्यापि तां मुनिभृतं पद्मपतन्तं

नां द्वारि पीक्ष्य तदसैव निषण्णहस्तान् ।

अद्यापि तां समुपगम्य गगानृताक्षा
 कोऽयं वदेत्यभिहिता बहुशः सखीभिः ।
 मातर्न विद्य इति सस्मितमुत्पन्ती-
 मुत्पन्नगल्लपुलकाकुलितां सरामि ॥ ११५ ॥
 अद्यापि तां गतिनिराकृतराजहर्षा
 धम्मिल्लनिर्जितमयूरकलापभाराम् ।
 चक्षुःश्रिया हसितमत्तचकोरनेत्रां
 सचिन्तयामि कलकण्ठसमानकण्ठीम् ॥ ११६ ॥
 अद्यापि तां मदनमन्दिरचैजयन्ती-
 मन्तर्मुखे मदधरोष्ठदल विधाय ।
 अजैरवज्ञविकलैर्मम गाढमङ्ग-
 मालिङ्ग्य केलिशयिता दयितां सरामि ॥ ११७ ॥
 अद्यापि तामुपवने परिवारयुक्तां
 सचिन्तयाम्युपगता च महोत्सवाय ।
 मां पार्श्वसनिहितलोकभयात्सशङ्कं
 व्यावर्तितेक्षणमनुक्षणमीक्षमाणाम् ॥ ११८ ॥
 अद्यापि तामुरसिजद्वयमात्रमध्ये
 अश्यद्वलित्रितयलक्षितरोमराजिम् ।
 ध्यायामि वलितभुजां विहिताङ्गभङ्गं
 व्याजेन नाभिकुहरं मम दर्शयन्तीम् ॥ ११९ ॥
 अद्यापि तानि मृदुसारसुभाषितानि
 तिर्यग्विवृत्तनयनान्तनिरीक्षितानि ।
 लीलारसाञ्चितगतानि सुविसितानि
 तस्याः सरामि हृदि विभ्रमचेष्टितानि ॥ १२० ॥
 अद्यापि तामसममीलितसाचिनेत्रां
 लोलद्भुजा वलयस्रकृतिशब्दहस्ताम् ।

उक्तस्तदा नृपजनैः सुजनैस्तथान्यै-

र्मूयः कविः शशिकलां हृदि चिन्तयित्वा ।

निःश्वस्य तां प्रति ततान सुरस्य वाक्या-

त्यक्तो घृणां भयमपीह भविष्यमेतत् ॥ १२८ ॥

वेलाञ्चलं न्यस्य कुचाञ्चले मामालोकयन्ती नयनाञ्चलेन ।

इतो गता साध्वगता न जाने गेह गता वा हृदय गता मे ॥ १२९ ॥

येऽमी कूर्चकवासकङ्कणरणत्कर्णाष्टसीमन्तिनी-

हस्ताकर्षणविभ्रमे च सुहृदः प्राप्ताः परामुन्नतिम् ।

तेऽमी सप्रति यान्ति नायतभुजा भ्राम्यनिशान्तक्षुर(१)-

क्षुण्णाः क्षोणितलेपनानि पुरतः प्राप्तापराधा इव ॥ १३० ॥

भवत्कृते चाञ्जनमञ्जुलाक्षि शिरो मदीय यदि याति यातु ।

नीतानि नाशं जनकात्मजायै दशाननेनापि दशाननानि ॥ १३१ ॥

प्रासादे सा पथि पथि च सा पृष्ठतः सा पुरः सा

पर्यङ्के सा दिशि विदिशि सा चोर्ध्वतः सा लघः सा ।

हृद्यन्तः सा बहिरपि च सा नास्ति दृश्य द्वितीयं

सा सा सा सा त्रिभुवनगता तन्मयं विश्वमेतत् ॥ १३२ ॥

संगमविरहवितर्के वरमिह विरहो न संगममत्स्या ।

सङ्गे सैव तथैका जगदिदं तन्मयं विरहे ॥ १३३ ॥

हरिहरविधिमुख्या लोकपाला समेता

वच इह मम नयैः श्रूयता नाक्षिभिर्यत् ।

निवसति यदि चेष्ट भावनाया सुतः ।

भवतु शशिकला यत्तान्मज्ज्मेऽपि जाया ॥ १३४ ॥

मम यदि लुक्कतं स्थात्पूर्वेज्ज्नापितं चे-

सादि सप्तसुगणामर्चनं मेऽगि विन्ति ।

यजन्तवन्वेदाभासन् यन्मगानि

ब्राहि त्वं मणाल्युदेवि ननयामास हर्म्यं महा-

नन्मात्रं ननु विन्दुगतनमपि श्रोत्रम्य नैव सा ।

वृत्त्या द्वास्तुयत्रितं दृढतरं वृद्धा च वाच स्वकं(३)

प्रसादाद्वनो णित्यति श्रुवं दृष्टा हत सहस्रम् ॥ १२४ ॥

या नार्यं ननुवागता द्विजवरं द्रष्टु ममेत्याय नाः

श्रीवादासुदो यम मुवचने मयीनिन. मन्त्रे ।

मंनिन्यासु गता नृदीनृपमैरन्तःपु नृपकं

विज्ञात महिर्नी मदेव वन्दन मन्त्रा मन्त्र ॥ १२५ ॥

मीणा वाक्य ननु मुञ्च मन्त्रं मन्त्रा उदत्तवत् ।

मुनाग निगर्ही सा मन्त्राणां पत्न्या भुवि ॥ १२६ ॥

मो भातनयमेव शान्तिता मन्त्रे, मन्त्र ।

उत्तम मीभिना मन्त्रे श्रीः निगर्हीमन्त्र ॥ १२७ ॥

नाम देवि मन्त्रे शोच्यते मन्त्रे मन्त्र मन्त्र

भात ननु निगर्ही मन्त्रे मन्त्रे मन्त्रे मन्त्रे

मन्त्रे मन्त्रे मन्त्रे मन्त्रे मन्त्रे मन्त्रे

मन्त्रे मन्त्रे मन्त्रे मन्त्रे मन्त्रे मन्त्रे

मन्त्रे मन्त्रे मन्त्रे मन्त्रे मन्त्रे मन्त्रे

मन्त्रे मन्त्रे मन्त्रे मन्त्रे मन्त्रे मन्त्रे

मन्त्रे मन्त्रे मन्त्रे मन्त्रे मन्त्रे मन्त्रे

मन्त्रे मन्त्रे मन्त्रे मन्त्रे मन्त्रे मन्त्रे

मन्त्रे मन्त्रे मन्त्रे मन्त्रे मन्त्रे मन्त्रे

मन्त्रे मन्त्रे मन्त्रे मन्त्रे मन्त्रे मन्त्रे

मन्त्रे मन्त्रे मन्त्रे मन्त्रे मन्त्रे मन्त्रे

मन्त्रे मन्त्रे मन्त्रे मन्त्रे मन्त्रे मन्त्रे

मन्त्रे मन्त्रे मन्त्रे मन्त्रे मन्त्रे मन्त्रे

मन्त्रे मन्त्रे मन्त्रे मन्त्रे मन्त्रे मन्त्रे

शुद्धाग्निभिः शुद्धाग्निभिः शुद्धाग्निभिः

शुद्धाग्निभिः शुद्धाग्निभिः शुद्धाग्निभिः ॥ १५२ ॥

विजतिरेव मन्त्री च पुनश्चदेव

शीवीरसिंहः ॥ १५२ ॥

तदागमनमपि नश्यति यम्य हि भजितव्यता नाम्नि ॥ १५३ ॥

शीवीरसिंहः नमस्कृत्य गोपु. प्रातः यो वनः ॥ १५३ ॥

मीत्या जगत्या दे त्याज्या मदि. गत प्रभो ।

गन्तिं सौशान्तेषु जनाय वानं मत् ॥ १५४ ॥

उक्तं च—

नहि भवति यत्न भाव्यं भाति च भाव्य विनापि यत्नेन ।

करतलगतनपि नश्यति यम्य हि भजितव्यता नाम्नि ॥ १५५ ॥

अवश्यंभाविभावानां प्रतीकारो भवेद्यदि ।

तदा दुःखैर्न बाधेरन्नलरामयुधिष्ठिराः ॥ १५६ ॥

तथा चोक्तं स्मृतौ—

आततायिनमायान्तमपि वेदान्नपारगम् ।

जिघांसन्तं जिघांसीयान्न तेन ब्रह्महा भवेत् ॥ १५७ ॥

पूर्वं कृतं सुकविना महता श्रुत नः

पाणिग्रहं वपुरविजते(५) पुरतः सखीनाम् ।

युक्तापराधमपि दैववशाच्च शक्ने

राजनिवारय मनो ह्यनयाच्च पापात् ॥ १५८ ॥

एवं विचार्य बहुधा नृपवीरसिंहः

पथ्यं वचस्तदनु धर्मवती च मेने ।

आदिष्टवान्वरकवेर्मरणे निषेध

तस्यौ तदागमनमेव निरीक्षमाणः ॥ १५९ ॥

त भूपतिः कविवरं च विमोचयित्वा

दत्त्वा सुतामपि वरिष्ठगुणाय तस्मै ।

देशं तथा पुरशताधिकमेकरम्यं

वासासि हस्तितुरगाश्च रथांश्च पत्नीन् ॥ १६० ॥

तां सुन्दरी च सकलाभरणान्विता वै

गावो महिष्यः(?) परिवारसम सुदास्यः ।

यानानि भूपतिसमानसुखासनानि

प्रादात्प्रभुः सुतनया कवये मुदा यः ॥ १६१ ॥

इत्थं भूमिपतेः परात्परतरं लब्ध्वा प्रसादं परं

काश्मीर. कविशेखरो मुदमगाच्छ्रीविहणः सत्कविः ।

आदिष्टो नृपवीरसिंहप्रभुणा नेष्टं निजं मन्दिरं

सप्राप्तो वरपञ्चशब्दनिनदैर्मागिंऽतिथीन्पूजयन् ॥ १६२ ॥

तत्रैव रतः कविवरः सहजान्विकारा-

न्नानाविधानभिमतान्सतत व्यनक्ति ।

.....शशाङ्ककञ्जया(?) च दिवा निशायां

सापि प्रमोदमगमत्कविराजमेत्य ॥ १६३ ॥

इति वरचरितं यः श्रीकवेर्विहणस्य

प्रपठति नियत यः सावधानः शृणोति ।

भुवि अवनिपतीशैर्मान्यता भानिनीभि-

र्भजति हि परमन्ते शाश्वत धाम मर्त्य ॥ १६४ ॥

एति काश्मीरिकविहणकविपरिचित विहणचरितापरनामधेय

चन्द्रलेखासत्तविहणकाव्यम् ।